

มูลนิธิศึกษาและเผยแพร่พระพุทธศาสนา
Dhamma Study and Support Foundation

แนวทางเจริญวิปัสสนา

เล่ม ๑๘๔ ตอนที่ ๑๘๓๑ – ๑๘๔๐

บรรยายโดย

สุจินต์ บริหารวนเขตต์

แนวทางเจริญวิปัสสนา

๑๘๓๑

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๒๓ ตุลาคม ๒๕๓๑

กิจที่ ๑๑ คือ โวญฐัพพนกิจ จิตที่กระทำกิจมนสิการให้ชวณะที่เกิดต่อเป็นกุศล หรืออกุศล จิตที่ทำโวญฐัพพนกิจมีดวงเดียว เป็นชาติกิริยา เป็นกามาวจรจิต คือ มโนทวารวชชนจิตนั่นเองที่ทำโวญฐัพพนกิจทางปัญจทวาร

ถ้าได้ยินคำว่า โวญฐัพพนกิจ สัมปฏิจฉนณกิจ สันตிரณกิจ ก็รู้ได้ว่า เป็นเรื่องของปัญจทวารเท่านั้น ไม่ใช่เรื่องของมโนทวารวิถีจิต เพราะเป็นวิถีจิตที่รู้อารมณ์ทางหนึ่งทางใดใน ๕ ทาง สำหรับมโนทวารวชชนจิตเกิดได้ ๖ ทวาร แต่ทำกิจต่างกัน คือ ทำโวญฐัพพนกิจทางปัญจทวาร และทำอวชชนกิจทางมโนทวาร

ถ้าเป็นการรู้อารมณ์ซึ่งเป็นปัญจทวารวิถีจิต หรือมโนทวารวิถีจิต จิตดวงนี้ต้องเกิดก่อนชวณจิตทุกวาระ คือ ก่อนที่ชวณจิตจะเกิดได้ มโนทวารวชชนจิตต้องเกิดก่อนทางมโนทวาร และโวญฐัพพนจิตต้องเกิดก่อนทางปัญจทวาร

จิตที่ทำโวญฐัพพนกิจทางปัญจทวาร และจิตที่ทำอวชชนกิจทางมโนทวาร เป็นจิตประเภทเดียวกัน จะเรียกชื่อจิตตามกิจก็ได้ คือ จะเรียกว่าโวญฐัพพนจิตก็ได้ เมื่อทำโวญฐัพพนกิจทางปัญจทวาร หรือจะเรียกว่ามโนทวารวชชนจิตก็ได้ เมื่อทำอวชชนกิจทางมโนทวาร เป็นการเรียกตามกิจที่กระทำ

ขอถามว่า จิตดวงนี้ทำกิจใดมากกว่ากัน ทำโวญฐัพพนกิจบ่อย หรือว่าทำอวชชนกิจบ่อยกว่า

คำตอบ คือ ทำอวชชนกิจบ่อยกว่า เพราะในกามภูมิหรือภูมิอื่นก็ตาม มโนทวารวิถีจิตต้องเกิดต่อจากทางปัญจทวารวิถีจิตทุกครั้ง เวลาที่รู้อารมณ์ต่อจากทางปัญจทวารวิถี ภาวังคจิตคั่นแล้ว มโนทวารวิถีจิตก็เกิดอีกหลายวาระ จึงมากกว่า

โงฐัพพนิกทางปัญจทวาร และในอรูปภูมิ ไม่มีรูป ก็ไม่มีโงฐัพพนิก เพราะไม่มี
การรู้อารมณ์ทางปัญจทวาร จึงมีแต่มนทวาราวชชนจิตทำอวิชชนิกในอรูปพรหมภูมิ
เพราะฉะนั้น ในเมื่อจิตที่ทำอวิชชนิกทางมนทวารมากกว่าทำโงฐัพพนิก
ทางปัญจทวาร จึงเรียกจิตประเภทนี้ว่า มโนทวาราวชชนจิต แต่ขณะที่เกิด
ทางปัญจทวาร ก็คือจิตประเภทนี้ แต่ทำโงฐัพพนิก

กิจที่ ๑๒ คือ ชวนกิจ

จิตที่ทำชวนกิจมี ๕๕ ดวง เป็นอกุศล ๑๒ ดวง เป็นกุศล ๒๑ ดวง เป็นกิริยา
๑๘ ดวง และเป็นวิบาก ๔ ดวง

สำหรับอกุศลจิต ๑๒ ดวง โดยภูมิ เป็นกามภูมิทั้ง ๑๒ ดวงที่ทำชวนกิจ
โลภมูลจิตเกิดขึ้นทำชวนกิจ ๗ ขณะ หลังจากโงฐัพพนจิตดับไปทางปัญจทวาร หรือ
หลังจากมนทวาราวชชนจิตดับไปทางมนทวาร

เพราะฉะนั้น ชวนจิตเกิดดับซ้ำกัน ๗ ขณะ มากกว่าจิตอื่น ๆ ในวาระหนึ่ง ๆ
และจิตที่ทำชวนกิจมีทั้งจิตที่เป็นกุศล เป็นอกุศล เป็นวิบาก และเป็นกิริยา

อกุศลจิต ๑๒ ดวง ได้แก่ โลภมูลจิต ๘ ดวง โสสมูลจิต ๒ ดวง และ
โมหมูลจิต ๒ ดวง ทั้ง ๑๒ ดวง ทำกิจเดียว คือ ชวนกิจเท่านั้น ไม่ทำกิจอื่นเลย

กุศลจิตมี ๒๑ ดวง ได้แก่

มหากุศล ๘ ดวง เป็นกามาวจรภูมิ

รูปาวจรกุศลจิต ๕ ดวง เป็นรูปาวจรภูมิ

อรุปาวจรกุศลจิต ๔ ดวง เป็นอรุปาวจรภูมิ

มรรคจิต ๔ ดวง เป็นโลกุตตรกุศล เป็นโลกุตตรภูมิ คือ โสตาปัตติมรรคจิต
สกทาคามีมรรคจิต อนาคามีมรรคจิต และอรหัตตมรรคจิต

รวมเป็นกุศลจิต ๒๑ ดวง ทำชวนกิจเท่านั้น ไม่ทำกิจอื่นเลย

สำหรับกิริยาจิต ๑๘ ดวงที่ทำชวนกิจ เป็นกิริยาจิตของพระอรหันต์เท่านั้น
ที่ทำชวนกิจได้ โดยภูมิ เป็นกามภูมิ ๙ ดวง คือ หสิตุปปาทจิต ๑ ดวง
มหากิริยาจิต ๘ ดวง และเป็นมหัคคตกิริยา ๙ ดวงที่ทำชวนกิจ คือ รูปาวจรกิริยาจิต

๕ ดวง อรูปาวจรกิริยาจิต ๔ ดวง เป็นจิตของพระอรหันต์ทั้งนั้น รวมเป็นกิริยาจิต
ที่ทำชวณิกได้ ๑๘ ดวง

สำหรับวิบากจิตที่ทำชวณิกได้ ๔ ดวง มีเฉพาะโลกุตตรวิบากจิตเท่านั้น
วิบากจิตอื่นจะทำชวณิกไม่ได้เลย ซึ่งโลกุตตรวิบากจิต ๔ ดวงที่ทำชวณิก ได้แก่

โสดาปัตติผลจิต ๑ เกิดสืบต่อจากโสดาปัตติมรรคจิต

สกทาคามีผลจิต ๑ เกิดสืบต่อจากสกทาคามีมรรคจิต

อนาคามีผลจิต ๑ เกิดสืบต่อจากอนาคามีมรรคจิต

อรหัตตผลจิต ๑ เกิดสืบต่อจากอรหัตตมรรคจิต

และสำหรับจิตที่เกิดเพียงขณะเดียวในสังสารวัฏฏ์มี ๔ ดวงเท่านั้น คือ
โสดาปัตติมรรคจิต ๑ สกทามิมรรคจิต ๑ อนาคามิมรรคจิต ๑ อรหัตตมรรคจิต ๑
จะไม่มี การเกิดซ้ำอีกเลยในสังสารวัฏฏ์ เพราะเมื่อเกิดแล้วจะทำกิจดับกิเลส
เป็นสมุจเฉตตามลำดับขั้นของโลกุตตรจิตนั้น ๆ จึงไม่ต้องเกิดซ้ำอีก

อกุศลจิตทุกดวงทำชวณิกได้ไหม

ได้ ทุกดวง ไม่เว้นเลย

ทำกิจอื่นได้ไหม

ไม่ได้

กุศลจิตทุกดวงทำชวณิกได้ไหม

ได้

ทำกิจอื่นได้ไหม

ไม่ได้

วิบากจิตทุกดวงทำชวณิกได้ไหม

ทำได้ไม่ทุกดวง เฉพาะโลกุตตรวิบากจิตเท่านั้นที่ทำชวณิกได้ วิบากอื่นทำ
ชวณิกไม่ได้เลย

กิริยาจิตทุกดวงทำชวณิกได้ไหม

ทำได้ไม่ทุกดวง เว้นแต่เหตุกิริยา ๒ ดวง คือ ปัญจทวาราวชิขณจิต ๑ ดวง และมโนทวาราวชิขณจิต ๑ ดวง กิริยาจิตอื่นนอกจากนั้นทำได้ เพราะว่าเป็นของ พระอรหันต์

ขณะที่กำลังคิด กำลังเข้าใจอย่างนี้ เป็นโยนิโสมนสิการที่กำลังเจริญขึ้น

กิจที่ ๑๓ คือ ตทาลัมพนกิจ

เป็นจิตที่รู้อารมณ์ต่อจากชวนะ โดยชาติเป็นวิบาก โดยภูมิเป็นกามภูมิ เพราะฉะนั้น จิตนี้จะรู้แต่กามอารมณ์เท่านั้น ไม่รู้อารมณ์อื่นเลย และเมื่อเกิดใน กามภูมิ ก็ต้องเป็นกามบุคคล คือ คนที่เกิดในภูมิมนุษย์ หรือในสวรรค์ หรือ ในอบายภูมิเท่านั้นที่จะมีจิตเกิดขึ้นทำตทาลัมพนกิจ รับรู้อารมณ์ต่อจากชวนะ

ถ้าเกิดในอรูปพรหมบุคคล ไม่มีตทาลัมพนจิต หรือถ้าขณะใดมีอารมณ์อื่น ที่ไม่ใช่กามอารมณ์ ขณะนั้นจิตจะเกิดขึ้นทำตทาลัมพนกิจไม่ได้

สำหรับจิตที่ทำตทาลัมพนกิจ โดยชาติเป็นวิบาก โดยภูมิเป็นกามภูมิ ทั้งหมด มี ๑๑ ดวง ได้แก่ สันตிரณจิต ๓ ดวง และกามาวจรวิบากหรือมหาวิบาก ๘ ดวง เมื่ออารมณ์ที่กระทบทางปัญจทวารยังไม่ดับ ชวณจิตดับไปแล้ว ยังมีอารมณ์เหลืออยู่ ๒ ขณะ วิบากจิตก็เกิดขึ้นทำตทาลัมพนกิจ ซึ่งอาจจะเป็นสันตிரณจิตดวงหนึ่งดวงใด ใน ๓ ดวง หรือมหาวิบากดวงหนึ่งดวงใดใน ๘ ดวง แล้วแต่ว่าชวนะนั้นจะเป็นชวนะ ประเภทใด

แสดงให้เห็นว่า เป็นจิตที่ทำกิจสำคัญน้อยที่สุด เพราะจะเกิดหรือไม่เกิดขึ้นอยู่กับว่าจะมีอารมณ์เหลือหลังจากที่ชวณจิตดับไป หรืออารมณ์ดับพร้อมกับชวณจิต ถ้าอารมณ์ที่กระทบกับตา หรือหู หรือจมูก ลิ้น กาย ซึ่งมีอายุ ๑๗ ขณะดับไปพร้อมกับชวณจิต ก็ไม่มีจิตเกิดขึ้นทำตทาลัมพนกิจ

เพราะฉะนั้น การที่จิตจะทำตทาลัมพนกิจได้ ต้องแล้วแต่ว่าอารมณ์ดับหรือยังไม่ดับ ถ้าอารมณ์ดับแล้วก็ทำตทาลัมพนกิจไม่ได้

ถามว่า ถ้ากามาวจรจิตเกิดขึ้นทำตทาลัมพนกิจไม่ได้ กามาวจรจิตที่เกิดขึ้นนั้น จะทำกิจอะไรต่อจากชวณกิจ

กามาวจรจิตนั้น ก็ต้องทำวัจคกิจ เพราะฉะนั้น ก็ใกล้เคียงกันมากระหว่าง วิถีจิตที่กำลังรู้อารมณ์อื่นที่ไม่ใช่อารมณ์ของภวังค์ กับภวังคจิตที่รู้อารมณ์เดียวกับ ปฏิสนธิ

เพราะฉะนั้น ก็มีตทาลัมพนกิจเพียง ๒ ขณะ ที่จะรู้อารมณ์เดียวกับขณะ ถ้าอารมณ์ยังเหลือเท่านั้น มิฉะนั้นก็เป็นภวังคกิจ ซึ่งจิตที่ทำวัจคกิจก็ได้แก่ สันตிரณจิต และมหาวิปากจิตนั่นเอง สำหรับจิตที่ทำตทาลัมพนกิจมี ๑๑ ดวง แต่สำหรับกามาวจรจิตที่ทำวัจคกิจมี ๑๐ ดวง นี่เป็นข้อที่ต่างกัน คือ โสมนัสสันตிரณะทำตทาลัมพนกิจได้ แต่ทำวัจคกิจไม่ได้ ความต่างจึงต่างที่ ตทาลัมพนกิจ ซึ่งสันตிரณจิตทั้ง ๓ ดวงทำกิจนี้ได้

จิตที่ทำตทาลัมพนกิจ กับจิตที่ทำวัจคกิจในกามภูมิ เป็นจิตประเภทเดียวกัน แต่ทำกิจต่างกัน ยกเว้นโสมนัสสันตிரณจิต

สันตிரณจิตทำกิจปฏิสนธิได้ ๒ ดวง คือ อุเบกขาสันตிரณกุศลวิปาก ทำกิจปฏิสนธิในอบายภูมิ และอุเบกขาสันตிரณกุศลวิปากทำกิจปฏิสนธิในมนุษย์ และสวรรค์ชั้นต้น สำหรับในภูมิมนุษย์ทำกิจปฏิสนธิเป็นผู้ที่พิจารณาตั้งแต่กำเนิด แต่ถ้าไม่ได้ทำกิจปฏิสนธิ ภวังค์ จุตติ สันตிரณจิตทั้ง ๓ ดวง ทำสันตிரณกิจ และ ตทาลัมพนกิจได้

การทบทวนเรื่องจิตโดยกิจ หรือโดยขณะที่เกิดบ่อยหรือไม่บ่อย จะทำให้ โยงใยไปถึงการพิจารณาจิตโดยนัยต่าง ๆ ได้ คือ นอกจากจะแสดงจำนวนของกิจ โดยจิตว่า มีกี่ดวงที่ทำกิจนั้น ๆ ก็อาจจะทบทวนด้วยตนเองว่า จิตประเภทหนึ่ง ๆ ทำกิจได้กี่กิจ เช่น อกุศลจิตทำกิจได้กี่กิจ ได้ ๑ กิจ คือ ชวนกิจ และอเหตุกจิต มี ๑๘ ดวง แต่ละดวงทำกิจอะไรได้ เป็นเรื่องละเอียดซึ่งทุกท่านทบทวนได้ เช่น อุเบกขาสันตிரณะ ๒ ดวง ทำกิจได้ ๕ กิจ คือ ปฏิสนธิกิจ ภวังคกิจ จุตติกิจ สันตிரณกิจ และตทาลัมพนกิจ แต่โสมนัสสันตிரณจิต ๑ ดวง ทำกิจได้ ๒ กิจ คือ สันตிரณกิจ และตทาลัมพนกิจ

จิตอื่น ๆ ก็ทบทวนได้เอง เช่น มหากุศลจิต ๘ ดวง ทำกิจได้ ๑ กิจ คือ ชวนกิจ มหาภิรยาจิต ๘ ดวง ทำกิจได้ ๑ กิจ คือ ชวนกิจ

มหาวิบากจิต ๘ ดวง ทำกิจได้ก็กิจ

ขณะนี้กำลังทำอยู่ มหาวิบากกำลังทำกิจอยู่ เพราะว่าทุกท่านในที่นี้ ไม่ได้พิจารณาแต่กำเนิด เพราะฉะนั้น มีมหาวิบากที่กำลังทำกิจ ทำได้ก็กิจ

มหาวิบาก ๘ ดวง ทำกิจได้ ๔ กิจ คือ ปฏิสนธิกิจ ภวังคกิจ จุตติกิจ และ ตทาลัมพนกิจ

เพราะฉะนั้น แล้วแต่ประเภทของจิตว่า จิตประเภทนี้ทำกิจอะไรได้บ้าง นอกจากนั้นยังประมวลจิตซึ่งเป็นธาตุรู้ โดยจำแนกเป็นวิญญานธาตุ ๗

ธาตุรู้ หรือวิญญานธาตุ มี ๗ คือ

จักขุวิญญานธาตุ ๑ เป็นจิตที่เห็นสิ่งที่ปรากฏทางตา

โสตวิญญานธาตุ ๑ เป็นจิตที่ได้ยินเสียงที่ปรากฏทางหู

ฆานวิญญานธาตุ ๑ เป็นจิตที่รู้สึกกลิ่นที่กระทบจมูก

ชีวนวิญญานธาตุ ๑ เป็นจิตที่ลิ้มรสที่กระทบลิ้น

กายวิญญานธาตุ ๑ เป็นจิตที่รู้ไผ่จู้พะที่กระทบกาย

รวมเป็นวิญญานธาตุ ๕

ที่เป็นแต่ละหนึ่งเพราะไม่สามารถเกิดทางอื่น และไม่สามารถรู้อารมณ์อื่นได้เลย จักขุวิญญานธาตุต้องเกิดโดยอาศัยจักขุปสาทเป็นจักขุทวาร และรู้เฉพาะรูปารมณฺ์ โสตวิญญานธาตุต้องเกิดโดยอาศัยโสตปสาทเป็นโสตทวาร และรู้เฉพาะสัททารมณฺ์ ฆานวิญญานธาตุต้องเกิดโดยอาศัยฆานปสาทเป็นฆานทวาร และรู้เฉพาะคันธารมณฺ์ ชีวนวิญญานธาตุต้องเกิดโดยอาศัยชีวาปสาทเป็นชีวาทวาร และรู้เฉพาะรสารมณฺ์ กายวิญญานธาตุก็เป็นวิญญานธาตุที่ต้องเกิดโดยอาศัยกายปสาทเป็นกายทวาร และรู้เฉพาะโผฏฐัพพารมณฺ์

เพราะฉะนั้น วิญญานธาตุ ๕ รู้ได้เฉพาะอารมณ์ของตนเพียงอารมณ์เดียว เท่านั้น

วิญญูญาณธาตุต่อไป คือ มโนธาตุ ๓ และมโนวิญญูญาณธาตุ

ปัญจทวาราวชชนจิต ๑ ดวง และสัมปฏิจฉนจิต ๒ ดวง เป็นมโนธาตุ เพราะฉะนั้น ถ้าได้ยินคำว่า มโนธาตุ ๓ ก็รู้ว่าจะหมายความว่าถึงปัญจทวาราวชชนจิต ๑ ดวง และสัมปฏิจฉนจิต ๒ ดวง จิต ๓ ดวงนี้เท่านั้นที่ชื่อว่า มโนธาตุ เพราะสามารถรู้อารมณ์ได้ ๕ อารมณ์

จิตทั้งหมดมี ๘๙ ดวง จิตที่เหลือทั้งหมดเป็นมโนวิญญูญาณธาตุ มีกี่ดวง

ผู้ฟัง ทวิปัญจวิญญูญาณ ๑๐ เป็นวิญญูญาณธาตุ ๕ ปัญจทวาราวชชนจิต ๑ สัมปฏิจฉนจิต ๒ เป็นมโนธาตุ รวมเป็น ๑๓ ก็เหลืออีก ๗๖

ส. สำหรับวิญญูญาณธาตุ ๕ ต้องเป็น ๑๐ ดวง คือ จักขุวิญญูญาณ ๒ ดวง โสตวิญญูญาณ ๒ ดวง ชานวิญญูญาณ ๒ ดวง ชิวหาวิญญูญาณ ๒ ดวง กายวิญญูญาณ ๒ ดวง รวมเป็น ๑๐ และมโนธาตุอีก ๓ ดวง รวมเป็น ๑๓ ดวง

จิตทั้งหมดมี ๘๙ ดวง ๑๓ ดวงเป็นวิญญูญาณธาตุ ๕ และมโนธาตุ ๓ เพราะฉะนั้น จิตที่เหลือจึงเป็น ๗๖ ดวง เป็นมโนวิญญูญาณธาตุ

ผู้ฟัง จากการตอบปัญหาสังเกตได้ว่า จิตมีการเปลี่ยนแปลง บางครั้งเข้าใจถูก บางครั้งเข้าใจผิด ถ้าไม่ได้อบรมความเข้าใจถูกมาก่อน คำตอบนี้จะทันทัน ถ้าอบรมมาไม่ละเอียดพอคำตอบก็ผิด รู้สึกว่าธรรมกว้างมาก ช่วงขณะที่ตอบนั้น ไม่ครบ ไม่ทั่ว รู้สึกว่าความแยบคายและการอบรมยังไม่พอ บางครั้งลังเล คิดแล้วคิดอีกก็ไม่มั่นใจ ขณะที่ตอบได้ ตอบถูกต้องด้วย ก็แสดงว่าอบรมถูกต้อง โยนิโสมนสิการเกิดขึ้นที่ ถ้าเข้าใจไม่ถูก จะโยนิโสก็โยนิโสไม่ถูก เพราะว่าลังเล คิดแล้วคิดอีก แสดงว่าโยนิโสมนสิการจะต้องอบรม และเป็นอนัตตาจริง ๆ

ส. ขณะที่กำลังฟังและเข้าใจ เป็นการอบรมเจริญโยนิโสมนสิการจริง ๆ จะเห็นได้ว่า แต่ละท่านแล้วแต่เหตุปัจจัยจริง ๆ บางกาลจิตก็เฉยบแหลมคม ไม่หลง ไม่ลืม แต่บางกาลแม้จะได้ศึกษาหรือพิจารณาแล้วก็ยังหลงลืมได้ เพราะฉะนั้น โยนิโสมนสิการเป็นสิ่งที่ต้องเห็นความสำคัญ และไม่ประมาทจริง ๆ

๑๘๓๒

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๓๐ ตุลาคม ๒๕๓๑

ท่านผู้ฟังท่านหนึ่งถามว่า การรู้ธรรมโดยละเอียด เช่น รู้เรื่องจิตประเภทต่าง ๆ เรื่องเจตสิก เรื่องรูป จำเป็นอย่างไร และมีประโยชน์อย่างไรในการอบรมเจริญสติปัฏฐาน

นี่ก็เป็นสิ่งที่น่าคิด

จุดประสงค์ คือ การรู้แจ้งอริยสัจจธรรม แต่ที่จะรู้แจ้งอริยสัจจธรรมได้ ต้องเข้าใจเรื่องของสภาพธรรมก่อน เพราะถ้าไม่มีความรู้ในเรื่องของสภาพธรรมเลย จะไม่รู้ว่า การรู้แจ้งอริยสัจจธรรมคืออะไร และไม่รู้ว่า สัจจธรรมคืออะไร

เพราะฉะนั้น ประโยชน์สูงสุดของการฟังพระธรรม ซึ่งทุกท่านก็ฟังอยู่เป็นประจำทั้งเช้าทั้งค่ำและในโอกาสอื่น ๆ คือ เพื่อละคลายการยึดถือสภาพธรรมที่กำลังปรากฏว่าเป็นตัวตนในขณะที่สติเกิดระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมนั้น

แสดงให้เห็นว่า ความรู้ความเข้าใจธรรมต้องมีหลายชั้นจริง ๆ แม้ในเรื่องการฟัง รู้ว่าสิ่งที่กำลังปรากฏเป็นทุกขสัจจ์ เป็นสภาพธรรมที่เกิดดับ กว่าจะสติปัฏฐานจะเกิด และเมื่อสติปัฏฐานเกิดกว่าจะรู้ตามที่ได้ฟังว่า สภาพรู้คือปกติธรรมดาอย่างนี้เอง ที่กำลังเห็นนี้เป็นสภาพรู้ กำลังได้ยินตามปกติธรรมดานี้เองเป็นสัจจธรรม เป็นสภาพธรรมที่กำลังเกิดดับ ในขณะที่คิดนึก ในขณะที่เป็นสุขเป็นทุกข์ เพราะฉะนั้น ถ้าเป็นผู้ที่ตรงจะเห็นว่า การละคลายการยึดถือสภาพธรรมว่าเป็นตัวตนเป็นสัตว์ เป็นบุคคลนั้น ไม่ง่ายเลย พิสูจน์ได้จากตัวท่านเอง ทุก ๆ ขณะที่กำลังเห็นเดี๋ยวนี้ เพราะว่าไม่ใช่ใครจะละ แต่เป็นเรื่องของปัญญาที่ได้อบรมสะสมเจริญจนกระทั่งเกื้อกูลให้สติปัฏฐานเกิดระลึก และต้องมีปัญญาศึกษาลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมจนกระทั่งค่อย ๆ รู้ขึ้น ไม่ใช่ที่เดียวรู้ได้ชัดเจน ตามความเป็นจริงจะค่อย ๆ รู้ขึ้น จนกว่าจะรู้ชัดจนกระทั่งสามารถละคลายความติด ความเยื่อใยที่เคย

เห็นก็เป็นเราเห็น โดยไม่รู้ว่าเป็นแต่เพียงสภาพรู้ หรือเวลาที่ได้ยินก็ไม่ว่า เป็นแต่เพียงสภาพธรรมที่เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัยเท่านั้น

ทุกท่านพิสูจน์กับตัวเองได้ว่า เท่าที่ได้ฟังพระธรรมมาแล้ว ซึ่งคงจะไม่ใช่ว่าเฉพาะในชาตินี้ชาติเดียว ในชาติก่อน ๆ ก็ต้องเคยฟังพระธรรมมาแล้ว แต่ก็ยังไม่พอที่จะละคลายการยึดถือสภาพธรรมว่าเป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคล เพราะฉะนั้นจะมีวิธีอื่นอีกไหม นอกจากเมื่อปัญญาไม่พอก็ต้องอบรมเจริญปัญญา และจะอบรมเจริญปัญญาอย่างไร ถ้าไม่มีการฟังพระธรรมก็ไม่สามารถอบรมเจริญปัญญาได้ เพราะว่าไม่ใช่เรื่องทำ ไม่ใช่เรื่องวิธี แต่เป็นเรื่องเข้าใจ เป็นเรื่องรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏจนกว่าปัญญาจะค่อย ๆ เพิ่มขึ้น

ไม่ว่าจะฟังธรรมที่เกี่ยวกับตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ หรือชีวิตปกติประจำวัน ก็เพื่อเป็นสังขารขันธ์ที่จะเกื้อกูล และเป็นหนทางเดียวที่จะอบรมเจริญปัญญา เพราะฉะนั้น ต้องฟังพระธรรมไปเรื่อย ๆ พร้อมกับการเป็นผู้มีปกติเจริญสติปัฏฐาน เหมือนอย่างท่านพระสาวกทั้งหลายที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ซึ่งท่านเหล่านั้นก็เป็นผู้ฟังพระธรรมและมีปกติอบรมเจริญสติปัฏฐาน หรือท่านผู้ฟังคิดว่า ท่านน่าจะทำอย่างอื่นที่ไม่ใช่การระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏในชีวิตประจำวัน

ทุกเรื่องที่ได้ฟัง เช่น ถ้ากล่าวเรื่องประเภทของจิตโดยเหตุ ก็ต้องพิจารณาว่ามีประโยชน์กับการเจริญสติปัฏฐานที่จะรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏไหม ก็ต้องมีแน่ และจะต้องพิจารณาว่ามีประโยชน์อย่างไร จะเป็นสังขารขันธ์ปรุงแต่งให้สติปัฏฐานเกิดและรู้ในลักษณะสภาพที่กำลังปรากฏอย่างไร

เช่น การรู้ว่ามีจิตทั้งหมด ๘๙ ประเภท โดยเหตุที่เกิดร่วมกับจิตและไม่เกิดร่วมกับจิต เป็นอเหตุกจิต ๑๘ ดวง คือ เป็นจิตที่ไม่เกิดร่วมกับโลกเจตสิก โทสเจตสิก โมหเจตสิก อโลภเจตสิก อโทสเจตสิก อโมหเจตสิก ซึ่งเป็นเหตุ ๖ จิตใดที่ไม่มีเจตสิก ๖ ดวงนี้เกิดร่วมด้วย จิตนั้นเป็นอเหตุกจิต

มีประโยชน์ใหม่ในชีวิตประจำวันที่จะรู้ว่า ชีวิตทุกวันนี้ทั้งจิตที่เป็นอเหตุกะ และมีจิตที่เป็นสเหตุกะด้วย เพราะว่าจิตทั้งหมดมี ๘๙ ดวง เป็นอเหตุกจิต ๑๘ ดวง จิตที่เหลือ ๗๑ ดวง ก็เป็นสเหตุกะ

สเหตุกจิต หมายความว่า จิตบางขณะ บางดวง เกิดร่วมกับโลภะและโมหะ และจิตบางประเภทก็เกิดร่วมกับโทสะและโมหะ และจิตบางประเภทก็เป็นโมหะล้วน ๆ ไม่มีโลภะ ไม่มีโทสะเกิดร่วมด้วย และจิตบางประเภทก็เกิดร่วมกับอโลภะ อโทสะ จิตบางประเภทก็เกิดร่วมกับอโลภะ อโทสะ และอโมหะ

การรู้อย่างนี้มีประโยชน์ เพราะว่าโลภมูลจิตก็ดี อยู่ที่ไหน แม้เกิดขึ้น ถ้าไม่ศึกษาก็ไม่รู้เลยว่า ขณะนั้นตัวเองมีโลภมูลจิตมากมายสักเท่าไร หรือแม้ โมหมูลจิตก็ดี หรือกุศลจิตก็ดี จะเห็นได้ว่า การรู้ว่วันหนึ่ง ๆ มีจิตทั้งที่เป็นอเหตุกะ และสเหตุกะ ย่อมทำให้สามารถระลึกศึกษาที่จะรู้ว่า ขณะใดเป็นอเหตุกจิต และ ขณะใดเป็นสเหตุกจิต และถ้าใช้คำว่า อเหตุกจิต หรือ สเหตุกจิต ย่อมหมายความว่า ไม่ใช่เรา แต่เป็นจิต นี่ก็เป็นการเตือนให้ระลึกได้ที่จะรู้ว่า ไม่มีตัวตน

การฟังพระธรรมโดยละเอียด จะทำให้ปัญญาเริ่มสังเกต พิจารณา รู้ลักษณะ ของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ ซึ่งเป็นลักษณะของนามธรรม ต่างกับลักษณะของ รูปธรรม

ลักษณะของสภาพธรรมมีจริง ๆ และการรู้เรื่องของสภาพธรรมละเอียดขึ้น จะเป็นสังขารขันธ์ปรุงแต่งให้สติเกิด แม้ว่าในขณะที่สติเกิดนั้นไม่ใช่รู้ว่าเป็นอเหตุกจิต หรือสเหตุกจิต ไม่ใช่โดยชื่อ เพราะว่ายังไม่รู้ลักษณะของจิต ยังไม่รู้ลักษณะของ นามธรรม จิตเป็นแต่เพียงชื่อหรือคำที่ได้ยินและเข้าใจว่าเป็นสภาพรู้ เป็นอาการรู้ ซึ่งทุกคนมี แต่จะรู้จิตได้ในขณะที่กำลังเห็น ซึ่งจะต้องพิจารณาว่า ขณะเห็นนี้เป็นสภาพรู้ เพราะฉะนั้น ในขณะนั้นไม่ใช่รู้ว่าเป็นกำลังเห็นเป็นจักขุวิญญาณ เป็นอเหตุกจิต แต่เพราะว่าเคยฟังเรื่องของเห็นและรู้ว่าเป็นสภาพรู้ เป็นจิตชนิดหนึ่ง และยังรู้ประเภทด้วยว่า ขณะนั้นเป็นจิตประเภทวิบากซึ่งเกิดขึ้นเพราะกรรมเป็นปัจจัย ก็จะระลึกตามได้ในขณะที่เห็นว่า ไม่มีใครสามารถสร้างสภาพธรรมนี้ขึ้นได้เลย และ

ไม่มีใครสามารถหยุดยั้งไม่ให้สภาพธรรมนี้เกิด เมื่อมีเหตุปัจจัยที่จะให้สภาพนี้เกิด สภาพธรรมนี้ก็ต้องเกิด เพราะว่ามีปัจจัยที่จักขุวิญญาณจะเกิดขึ้นเห็น หรือมีปัจจัยที่ โสตวิญญูญาณจะเกิดขึ้นได้ยิน

ฟังสักเท่าไรก็ยังไม่ง่ายที่จะรู้ความจริง แต่เข้าใจเรื่องได้ เข้าใจเรื่องของ จักขุวิญญาณ เข้าใจเรื่องของโสตวิญญูญาณ ถ้าใครถามกับบอกว่า เป็นนามธรรม เป็นสภาพรู้ เป็นอาการรู้ แต่ที่จะรู้จริง ๆ ต้องสังเกต โดยระลึกและรู้ว่า ที่กำลังเห็น ในขณะนี้ เป็นสภาพรู้ และต้องเป็นการรู้ตามลักษณะของสภาพธรรมที่มีปัจจัยเกิดขึ้น และปรากฏในชีวิตประจำวัน จึงจะเป็นปัญญาที่แท้จริงที่สามารถละคลายการยึดถือ สภาพธรรมว่า เป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคลได้ เพราะรู้ความจริงว่า ไม่มีตัวตน ที่จะสร้างสภาพธรรมอย่างหนึ่งอย่างใดทั้งสิ้น แม้แต่รูปแข็งที่กำลังปรากฏก็ไม่มีใคร สร้างได้ ไม่ว่าจะเป็นธรรม สิ่งหนึ่งสิ่งใดทั้งหมด ถ้าสติเกิดระลึกจะรู้ความจริงว่า ไม่อยู่ในอำนาจบังคับบัญชาทั้งสิ้น

เพราะฉะนั้น ไม่ว่าจะเป็นชีวิตประจำวันของยุคไหนสมัยไหน คือ ในสมัยที่ พระผู้มีพระภาคยังไม่ปรินิพพาน หรือปรินิพพานไปแล้ว ๒,๕๐๐ กว่าปี หรือจะถึง ๓,๐๐๐ ปี ๔,๐๐๐ ปี ๕,๐๐๐ ปี ในอนาคตก็ตาม สติของผู้อบรมเจริญปัญญา ที่จะดับกิเลส ต้องระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏตามปกติทั่วทั้ง ๖ ทวาร และพิจารณาสังเกตลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม คลายความไม่รู้ คลายการ ยึดถือสภาพธรรมว่าเป็นตัวตน

เหตุผลทั้งหมดนี้จะสอดคล้องกัน ขณะที่สติปัญญาเกิดระลึกศึกษา จึงรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่มีปัจจัยเกิดขึ้นปรากฏตามความเป็นจริงว่า บังคับบัญชา ไม่ได้ ถ้ารู้อย่างนี้จะคลายการยึดถือสภาพธรรมว่าเป็นตัวตน โดยไม่เลือก รู้ เฉพาะบางนามบางรูป

นี่เป็นความรู้ เมื่อรู้ก็ไม่เลือก เพราะไม่ว่าสภาพธรรมอย่างใดที่ปรากฏ สภาพธรรมนั้นก็เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัยทั้งสิ้น แต่ถ้าไม่รู้อย่างนี้ก็จะมีการเจาะจง

และเลือกด้วยความไม่รู้ หรือพยายามหาทางหนึ่งทางใดที่จะรู้นามหนึ่งนามใดโดยที่ไม่รู้ตามความเป็นจริงว่า เป็นสภาพธรรมที่ปัญญาจะต้องรู้ทั่วจึงจะละคลายได้

ก็เป็นเรื่องซ้ำ เป็นชีวิตประจำวัน และก็เป็นขณะนี้ที่สติอาจจะเกิดระลึก และกำลังศึกษาเพื่อที่จะรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมที่กำลังปรากฏ

เมื่อเป็นสิ่งที่ยากอย่างนี้ ความไม่รู้และความหลงผิดก็ย่อมมีมากด้วย เพราะว่ารู้ยาก เพราะฉะนั้น ก็ทำให้เข้าใจผิดได้ หรือหลงผิดไปได้ ถ้าไม่ได้ศึกษาพระธรรมโดยละเอียดจริง ๆ เพราะท่านที่ไม่ได้ศึกษาพระธรรมโดยละเอียด บางท่านก็คิดว่าได้ประจักษ์การเกิดดับของนามธรรมและรูปธรรมแล้ว อาจจะเข้าใจอย่างนั้น เพราะฉะนั้น ข้อความในพระไตรปิฎกจึงมีวิปัสสนาญาณเป็นเครื่องเตือนให้พิจารณาให้รู้ความจริงว่า ใครจะคิดอย่างไรก็ตามว่าได้ประจักษ์ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมแล้ว แต่วิปัสสนาญาณต้องเป็นความรู้ชัดทางมโนทวาร ที่ประจักษ์แจ้งลักษณะที่แยกขาดจากกันของนามธรรมและรูปธรรม ซึ่งต้องอาศัยเหตุที่ถูกต้อง คือ สัมมามรรคมองค์ ๘ ได้แก่ สัมมาสติเกิดระลึก และสัมมาทิฐิก็เริ่มพิจารณาศึกษาลักษณะของสภาพธรรมที่ละเล็กทีละน้อยไปเรื่อย ๆ จนกว่าความรู้จะค่อย ๆ เพิ่มขึ้น ไม่ใช่หลงผิดไปทำอย่างอื่นที่ต้องการผลเร็ว ๆ เพราะว่าผลเร็วเป็นไปไม่ได้ ถ้าเป็นการอบรมเจริญความรู้

มีใครที่จะไปนั่งทำอะไรและให้รู้เร็ว ๆ ได้บ้าง นอกจากการฟังพระธรรม เพราะฉะนั้น ประโยชน์ของการฟังพระธรรมโดยละเอียด ก็เพื่อสะสมเพิ่มพูนความเข้าใจในความเป็นอนัตตาของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏยิ่ง ๆ ขึ้น ซึ่งจะเกื้อกูลให้สติระลึกได้ เพราะได้ยินได้ฟังบ่อย ๆ เรื่องของจิต เรื่องของเจตสิก เรื่องของรูป ซึ่งไม่ได้อยู่ที่อื่น แต่มีอยู่ทุกขณะที่ตนเองที่จะให้พิสูจน์ได้ และเมื่อสติปัญญาเกิดและปัญญาค่อย ๆ สังเกต ความรู้ค่อย ๆ เพิ่ม ก็จะได้กาลสมัยหนึ่งซึ่งความรู้ทั้งหมดที่ได้ยินได้ฟังจะเกื้อกูลให้เกิดการละคลายการยึดถือสภาพธรรม ในขณะที่สติกำลังระลึก รู้ลักษณะของนามธรรมหรือรูปธรรมที่กำลังปรากฏ แต่ถ้าไม่มีความรู้ความเข้าใจใน

เรื่องของนามธรรมและรูปธรรมเลย จะทำอะไร ไร ๆ ก็ไม่มีการที่จะละคลายการยึดถือ นามธรรมและรูปธรรม แม้ว่าสติเกิดระลึกที่ลักษณะของสภาพธรรม

เพราะฉะนั้น การฟังพระธรรมเป็นสิ่งที่ต้องเจริญขึ้นในความเข้าใจ และเกื้อกูล แก่การที่จะระลึกถึงธรรมที่ได้ยินได้ฟังบ่อย ๆ และพิจารณา แล้วแต่ว่าจะเป็น ขั้นไตร่ตรอง หรือเป็นสติปัฏฐานที่ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมนั้น ๆ เช่น เรื่องของ อเหตุกจิตและสเหตุกจิตที่เกิดสลับกันในชีวิตประจำวัน เมื่อเป็นชีวิตประจำวันแล้ว ควรรู้ ถ้าไม่อยากรู้ ไม่อยากเข้าใจ คิดว่ายาก ซื่อกียาก อเหตุกจิต สเหตุกจิต ก็จะไม่รู้ว่า ธรรมที่กำลังปรากฏไม่ใช่ตัวตนอย่างไร

ถ้าเป็นปัญญาที่จะรู้แจ้งอริยสัจจ์ ประจักษ์แจ้งลักษณะของสภาพธรรมโดย ไม่มีตัวตนเลย จะยากกว่าปัญญาที่ฟังเรื่องอเหตุกจิตและสเหตุกจิตและคิดว่ายาก สักแค่ไหน คิดดู อย่างไหนจะยากกว่ากัน

ฟังเรื่องอเหตุกจิต สเหตุกจิตยากกว่า หรือปัญญาประจักษ์แจ้งลักษณะของ สภาพธรรมที่กำลังปรากฏซึ่งเป็นอเหตุกจิตและสเหตุกจิตนั่นเองยากกว่า

คำตอบ คือ การประจักษ์แจ้งยากกว่า เพราะฉะนั้น ก็ฟังก่อน เพื่อที่จะได้รู้ว่าเป็นชีวิตประจำวันจริง ๆ ถึงแม้ว่าจะใช้คำยาก คือ คำว่า อเหตุกจิต สเหตุกจิต แต่ก็ไม่ได้ยากเกินกว่าที่จะเข้าใจ และไม่ยากเกินกว่าที่จะพิจารณา และเมื่อเข้าใจแล้ว จะจำได้จริง ๆ

ถ้าพูดถึงโดยชาติ คือ กุศลจิต อกุศลจิต วิบากจิต กิริยาจิต พุตสัน ๆ อย่างนี้ ทุกคนก็พอจะเข้าใจได้ว่า กุศลจิตเป็นจิตประเภทที่เป็นเหตุที่ดีงาม ให้ผลเป็น กุศลวิบากจิต ทำให้กุศลวิบากจิตเกิดขึ้น และอกุศลจิตก็เป็นจิตที่ไม่ดีงาม เมื่อได้ กระทำทุจริตกรรมก็เป็นปัจจัยให้อกุศลวิบากจิตเกิดขึ้น เป็นผลของอกุศลกรรมนั้น และสำหรับกิริยาจิตก็เป็นจิตที่ไม่ใช่กุศล อกุศล และวิบาก

ถ้าพูดอย่างนี้ ก็พอจะเข้าใจได้ เพราะว่าไม่อยากโดยชื่อ และถ้าพูดถึงโดยภูมิ จิตทั้งหมดจำแนกออกเป็นกามาวจรจิต รูปาวจรจิต อรูปาวจรจิต โลกุตตรจิต ก็ไม่อยากอีก เพราะจำแนกจิตโดยระดับขั้นของจิตว่า จิตชั้นต่ำทั่ว ๆ ไป ในเบื้องต้น

ในชีวิตประจำวันซึ่งเป็นไปกับรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ เป็นกามาวจรจิต เพราะฉะนั้น ทุกคนก็มีแต่กามาวจรจิต ในขณะที่ฌานจิตซึ่งเป็นรูปาวจรจิตไม่เกิด อรูปาวจรจิตไม่เกิด และโลกุตตรจิตไม่เกิด

เมื่อจำแนกกามาวจรจิต ๕๔ ดวงออกเป็น ๓ ประเภทโดยกิจ อาจเห็นว่า อเหตุกจิตเป็นจิตที่ยากกว่าจิตประเภทอื่น คือ ในกามาวจรจิต ๕๔ นั้น จำแนกออกเป็น ๓ ประเภท ได้แก่ เป็นอกุศลจิต ๑๒ ดวง เป็นอเหตุกจิต ๑๘ ดวง เป็นกามาวจรโสภณจิต ๒๔ ดวง โดยประเภทใหญ่ ๆ ก็ไม่ยาก

อกุศลจิต ๑๒ ดวง ทำชวนกิจ กิจเดียว

กามาวจรโสภณจิต ๒๔ ดวง ทำได้ ๕ กิจ คือ

กามาวจรกุศลจิต ๘ ดวง ทำชวนกิจ กิจเดียว

กามาวจรวิปากจิต ๘ ดวง ทำได้ ๔ กิจ คือ ปฏิสนธิกิจ ภาวังกิจ จุตติกิจ และ ตทาลัมพนกิจ

กามาวจรกิริยาจิต ๘ ดวง ทำชวนกิจ กิจเดียว

ไม่ยากสำหรับอกุศลจิตและกามาวจรโสภณจิต แต่สำหรับอเหตุกจิต ๑๘ ดวง ที่ยากก็เพราะทำกิจได้ทั้ง ๑๔ กิจ โดยชื่อทำให้เห็นว่ายาก แต่ตามความเป็นจริงแล้ว ถ้าเข้าใจก็ไม่ยาก

เช่น ในขณะนี้ ถ้าไม่นึกถึงชื่อ ก็มีจิตเห็น จิตได้ยิน จิตได้กลิ่น จิตลิ้มรส จิตรู้สิ่งที่กระทบสัมผัส ทราบว่าเป็นวิปากจิต ยังไม่มีโลภะ โทสะ โมหะ หรืออโลภะ อโทสะ อโมหะเกิดร่วมด้วยเลย ให้เข้าใจแค่นี้ ขณะที่กำลังเห็น กำลังได้ยิน กำลังได้กลิ่น กำลังลิ้มรส กำลังรู้สิ่งที่กระทบสัมผัส เป็นจิต ๑๐ ดวง คือ ถ้าเห็นดี จักขุวิญญาณเป็นกุศลวิปาก ถ้าเห็นไม่ดี จักขุวิญญาณเป็นอกุศลวิปาก ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย โดยนัยเดียวกัน เป็นอเหตุกจิต ๑๐ ดวงแล้ว ยากไหม

๑๘๓๓

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๓๐ ตุลาคม ๒๕๓๑

อเหตุกจิตทั้งหมดมี ๑๘ ดวง เวลานี้ทุกคนก็จำได้โดยไม่ลืมแน่นอนว่ามีทวิปัญญาวิมุตตญาณ ๑๐ ดวงที่เห็น ได้ยิน ได้กลิ่น ลิ้มรส รู้สิ่งที่กระทบสัมผัส ถ้าพิจารณาสภาพธรรมที่กำลังปรากฏก็รู้ว่า วิบากจิตทั้งหลายเป็นผลของกรรมที่เกิดขึ้นหลังปฏิสนธิ เมื่อเกิดมาแล้วมีตา หู จมูก ลิ้น กาย เป็นทางให้จิตซึ่งเป็นวิบากเกิดขึ้นรู้อารมณ์ทางทวารนั้น ๆ

เพราะฉะนั้น ขณะใดที่เห็น ได้ยิน ได้กลิ่น ลิ้มรส รู้สิ่งที่กระทบสัมผัส ก็รู้ว่าเป็นผลของกรรม และรู้ว่าเป็นอเหตุกจิต เพราะยังไม่มีโลภะ โทสะ โมหะ หรืออโลภะ อโทสะ อโมหะ เกิดร่วมด้วยในขณะนั้น

และการที่วิบากจิตจะเกิดขึ้นรู้อารมณ์อื่นจากอารมณ์ของภวังค์ อารมณ์นั้นต้องกระทบตา หู จมูก ลิ้น กาย

ฟังธรรมตามาก คือ เข้าไปอีกว่า การที่วิบากจิตจะเกิดขึ้นรู้อารมณ์อื่นจากอารมณ์ของภวังค์ จะต้องมีการกระทบตา หรือกระทบหู กระทบจมูก กระทบลิ้น กระทบกาย วิบากจิตจึงจะเกิดขึ้นได้

การฟังธรรม ถ้าฟังเร็วก็ผ่านไปเร็ว แต่ถ้าฟังและคิดจริง ๆ จะเห็นความเป็นอนัตตาได้ว่า แม้แต่เพียงการเห็นก็ต้องอาศัยปัจจัย คือ ต้องมีสิ่งที่กระทบตา แม้แต่เพียงการได้ยินก็ต้องอาศัยเสียงกระทบหู ถ้าเสียงไม่เกิดหรือเสียงไม่กระทบโสตทวาร โสตวิมุตตญาณก็เกิดไม่ได้ เช่น เสียงที่เกิดไกล ๆ เสียงนั้นไม่กระทบกับโสตประสาท โสตวิมุตตญาณก็เกิดไม่ได้ หรือวิบากจิตอื่นทางลิ้น ทางกาย ก็โดยนัยเดียวกัน

ถ้าจะหาเหตุด้วยปัญญาที่รู้ว่าการที่โสตวิมุตตญาณก็ดี จักขุวิมุตตญาณก็ดี ฆานวิมุตตญาณก็ดี ชิวหาวิมุตตญาณก็ดี กายวิมุตตญาณก็ดี จะเกิดได้ต้องมีเหตุ

โดยมีอารมณ์กระทบกับปสาท แต่ทำไมบางครั้งไม่รู้ เช่น ขณะที่นั่งนอนหลับสนิท เพราะฉะนั้น ต้องเป็นขณะที่รู้สึกตัวจึงจะมีการเห็น หรือการได้ยิน เป็นต้น

เพราะฉะนั้น ขณะที่พ้นจากภวังค์เพื่อที่จะรู้อารมณ์ จะเห็นทันทีไม่ได้ เพราะว่าต้องเป็นจิตที่รู้สึกตัวก่อน และจิตที่รู้สึกตัวทางตาที่เกิดเป็นขณะแรกก่อนเห็น ก็คือ ปัญจทวาราวชชนจิต ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ก็โดยนัยเดียวกัน นี่ก็จำเพิ่มได้อีกว่า ก่อนเห็นจะเกิด เป็นภวังค์ ไม่รู้สึกตัว ไม่รู้อารมณ์ที่ปรากฏ ทางหนึ่งทางใด แต่เวลาที่จะเห็นก็ดี จะได้ยินก็ดี ต้องรู้สึกตัวก่อน เพราะฉะนั้น ขณะที่รู้สึกตัว คือ ปัญจทวาราวชชนจิต แล้วแต่ว่าขณะนั้นจะรู้สึกตัวเพราะอารมณ์กระทบตา หรือเพราะอารมณ์กระทบหู หรือเพราะอารมณ์กระทบจมูก หรือเพราะอารมณ์กระทบลิ้น หรือเพราะอารมณ์กระทบกาย

แม้แต่ขณะที่กำลังบริโภคอาหาร ก็ให้ทราบว่า มีการไม่รู้รสก่อนที่จะมีการลิ้มรส เพราะฉะนั้น เมื่อไม่รู้ และจะลิ้มรส ก็ต้องมีจิตที่รู้สึกตัวว่ามีสิ่งที่กระทบลิ้น ซึ่งเป็นไปโดยรวดเร็วมาก คือ เพียงขณะจิตเดียวเท่านั้น ถ้าพระผู้มีพระภาคไม่ทรงแสดงว่ามีปัญจทวาราวชชนจิตเกิดก่อนทวิปัญจวิญญาณ ก็ไม่มีใครสามารถรู้ได้ ทุกคนก็คิดว่า เมื่อเกิดมาแล้ว นอนหลับ ไม่รู้สึกตัว ตื่นขึ้นก็เห็น ก็ได้ยิน แต่ไม่มีใครสามารถรู้ได้ว่า ก่อนเห็นมีปัญจทวาราวชชนจิตเกิด ก่อนได้ยินมีปัญจทวาราวชชนจิตเกิด

เพราะฉะนั้น ในขณะนี้ ก็จำเหตุกจิตได้อีก ๑ ดวง คือ ปัญจทวาราวชชนจิต ซึ่งเกิดก่อนทวิปัญจวิญญาณ รวมเป็น ๑๑ ดวงแล้ว

สเหตุกจิต ๑๘ ดวง จำได้ไม่ยากจริง ๆ ถ้าค่อย ๆ พิจารณาหาเหตุผลไปจากทวิปัญจวิญญาณ ๑๐ ก็เพิ่มอีก ๑ คือ ปัญจทวาราวชชนจิตซึ่งเกิดก่อนทวิปัญจวิญญาณ รวมเป็น ๑๑

สัทธัมมปกาสินี อรรถกถา ขุททกนิกาย ปฏิสัมภิทามรรค อรรถกถา จริยานานัตตญาณนิตเทศ ข้อ ๑๖๕ มีข้อความว่า

ชื่อว่าอวิชชนะ เพราะอรรถว่า นำออกไปจากสันดาน (คือ การสืบทอด) อันเป็นภวังค์ แล้วนี้คือ น้อมไปสู่อารมณ์

เป็นภวังค์อยู่เรื่อย ๆ ในขณะที่อารมณ์หนึ่งอารมณ์ใดไม่ปรากฏ แต่ก่อนที่
อารมณ์หนึ่งอารมณ์ใดจะปรากฏ จิตที่ทำอวิชชากริยา ชื่อว่าอวิชชา เพราะอรรถว่า
นำออกไปจากสันดานอันเป็นภวังค์ แล้วนึก คือ น้อมไปสู่อารมณ์

นี่สำหรับปัญจทวารวิชชาแล้วแต่ว่าจะเป็นทางตา หรือทางหู ทางจมูก
ทางลิ้น ทางกาย

โดยทั่วไปเวลาที่มีการเห็นและการได้ยินเป็นต้น สำหรับผู้ที่ไม่ใช่พระอรหันต์
จิตจะเป็นกุศลบ้าง อกุศลบ้าง แล้วแต่ว่าจะพอใจหรือไม่พอใจในอารมณ์ที่ปรากฏ
หรือเกิดความไม่ติดข้องในอารมณ์นั้น มีการสละให้ เป็นไปในทาน หรือเป็นไปในศีล
เป็นไปในความสงบของจิตเป็นต้น ยับยั้งไม่ได้เลยที่เห็นแล้วกุศลจะไม่เกิด หรือ
อกุศลจะไม่เกิด เพราะฉะนั้น ต้องรู้ความจริงว่า ทุกครั้งที่เห็นแล้ว จิตต้องเป็น
อย่างหนึ่งอย่างใดสำหรับผู้ที่ไม่ใช่พระอรหันต์ คือ ต้องเป็นกุศลหรืออกุศล และยับยั้ง
ไม่ได้อีกที่จะต้องมียจิตประเภทหนึ่งเกิดก่อนกุศลจิตหรืออกุศลจิต ที่ทำกิจกระทำทางให้
จิตที่เกิดต่อเป็นกุศลหรือเป็นอกุศล จิตนั้นคือมโนทวารวิชชาจิต ซึ่งทำอวิชชากริยา
ทางมโนทวาร หรือทำวิภูฏัพพนิกิจทางปัญจทวาร เกิดก่อนกุศลหรืออกุศลทุกครั้ง

จำได้อีกดวงหนึ่งแล้ว มโนทวารวิชชาจิต จิตที่เกิดก่อนกุศลจิตหรืออกุศลจิต
หลังจากที่เห็นแล้ว ได้ยินแล้ว ต้องมีกุศลจิตหรืออกุศลจิตสำหรับผู้ที่ไม่ใช่พระอรหันต์ แต่ก่อนที่กุศลจิตหรืออกุศลจิตจะเกิดได้ ต้องมีจิตที่กระทำทาง
ให้กุศลจิตเกิด หรืออกุศลจิตเกิด ซึ่งจิตนั้นคือมโนทวารวิชชาจิต

ทั้งปัญจทวารวิชชาจิตและมโนทวารวิชชาจิตไม่ใช่วิปากจิต แต่เป็นกิริยาจิต
สำหรับอเหตุกจิต ๑๘ ดวง เป็นกิริยาจิต ๓ ดวง และเป็นวิปากจิต ๑๕ ดวง
วิปากจิต ๑๕ ดวง ก็เป็นอกุศลวิปากจิต ๗ ดวง เป็นกุศลวิปากจิต ๘ ดวง

อกุศลวิปากจิต ๗ ดวง ทราบแล้ว ๕ ดวง คือ จักขุวิญญาณ โสตวิญญาน
ฆานวิญญาน ชิวหาวิญญาน กายวิญญาน กุศลวิปากจิต ๘ ดวง ก็รู้แล้ว ๕ ดวง
คือ จักขุวิญญาณ โสตวิญญาน ฆานวิญญาน ชิวหาวิญญาน กายวิญญาน
รวมทั้งหมดที่ได้กล่าวถึงแล้ว ๑๒ ดวง คือ ทวิปัญจวิญญาน ๑๐

ปัญจทวาราวชชนจิต ๑ เกิดก่อนทวิปัญจวิญญาณ และมโนทวาราวชชนจิต ๑ เกิดก่อนกุศลจิตหรืออกุศลจิต เป็น ๑๒ ดวง

อเหตุกจิตทั้งหมดมี ๑๘ ดวง จำได้แล้ว ๑๒ ดวง ยังเหลืออีก ๖ ดวง ซึ่งต้องอาศัยการฟัง ไม่มีใครสามารถพิจารณารู้ได้ แต่โดยเหตุโดยผลก็ทราบว่าเป็นเมื่อจักขุวิญญาณดับไป ก่อนที่กุศลจิตหรืออกุศลจิตจะเกิด หรือก่อนที่มโนทวาราวชชนจิตซึ่งเกิดก่อนกุศลจิตและอกุศลจิตจะเกิด จะต้องมียจิตที่เกิดขึ้นรับรู้อารมณ์นั้นต่อจากจักขุวิญญาณ ซึ่งจิตที่ทำการรับรู้อารมณ์นั้นต่อจากจักขุวิญญาณ คือ สัมปฏิจฉันนจิต เพราะทำสัมปฏิจฉันนกิจ โดยเชื้อออกจะยาก คือ สัมปฏิจฉันนะ แต่เมื่อทราบกิจว่า สัมปฏิจฉันนะ คือ รับด้วยดี คือ รับอารมณ์ต่อจากจักขุวิญญาณ หรือโสตวิญญาณ หรือขานวิญญาณ หรือชีวหาวิญญาณ หรือกายวิญญาณ

สัมปฏิจฉันนจิตมี ๒ ดวง เป็นกุศลวิบาก ๑ ดวง เป็นอกุศลวิบาก ๑ ดวง เพิ่มขึ้นอีก ๒ ดวงแล้ว และสันตிரณจิตต้องเกิดต่อจากสัมปฏิจฉันนจิต คือ เมื่อสัมปฏิจฉันนะเพียงรับรู้อารมณ์ต่อจากทวิปัญจวิญญาณแล้วดับ มโนทวาราวชชนจิตจะทำโวภูฐัพพนกิจทันทีไม่ได้ เพียงรับไว้เท่านั้นยังไม่รู้อะไร จะกระทำทางให้กุศลจิตหรืออกุศลจิตยังไม่ได้ เพราะฉะนั้น ก็มีจิตซึ่งเกิดต่อจากสัมปฏิจฉันนะ ทำสันตிரณกิจ คือ พิจารณาอารมณ์นั้นก่อน ก่อนที่โวภูฐัพพนจิตจะเกิด

สำหรับสันตிரณจิตมี ๓ ดวง เป็นอกุศลวิบาก ๑ ดวง เป็นกุศลวิบาก ๒ ดวง ต่างกันที่เป็นอุเบกขาสันตிரณกุศลวิบาก ๑ ดวง และโสมนัสสันตிரณกุศลวิบาก ๑ ดวง

ถ้าพิจารณาโดยเหตุผล ไม่มีทางที่จะลืมหเหตุกจิต ๑๘ ดวงเลย นับไปนับมาก็ครบ ทวิปัญจวิญญาณ ๑๐ กิริยาจิตอีก ๒ คือ ปัญจทวาราวชชนจิตและมโนทวาราวชชนจิต แต่ก่อนที่โวภูฐัพพนจิตคือมโนทวาราวชชนจิตจะทำโวภูฐัพพนกิจได้ เมื่อจักขุวิญญาณเป็นต้นดับไป ต้องมีสัมปฏิจฉันนจิตเกิด ต่อจากนั้นสันตிரณจิตก็เกิด โวภูฐัพพนจิตจึงเกิดได้

รวมทั้งหมดเวลานี้วิบากจิต ๑๕ ดวงแล้ว และกิริยาจิต ๒ ดวง เป็น ๑๗ ดวง ขาดอีกดวงหนึ่งอยู่ที่ไหนสำหรับอเหตุกจิต ทุกคนไม่มีถ้าไม่ใช่พระอรหันต์ ต่อเมื่อใด

เป็นพระอรหันต์แล้ว จึงจะมีเหตุกิริยาจิตซึ่งเป็นหสิตุปปาท เป็นจิตที่กระทำให้เกิดการแย้มหรือยิ้มของพระอรหันต์

ปกติธรรมดาทุกคนเวลานี้ก็เข้าใจว่า ท่านมีเหตุกิริยาจิต ๑๗ ดวงเท่านั้น ต่อเมื่อใดเป็นพระอรหันต์แล้วก็มีครบทั้ง ๑๘ ดวง คือ มีหสิตุปปาทจิตด้วย

ถ้าเป็นการพิจารณาโดยการเข้าใจอย่างนี้ จะลืมหเหตุกิริยาจิต ๑๘ ดวงใหม่ ถ้าใส่ใจจริง ๆ สนใจจริง ๆ นึกถึงเหตุถึงผลจริง ๆ เช่น ก่อนจักขุวิญญาณจะเกิดอะไรต้องเกิดก่อน เพราะวากาลังเป็นภวังค้อยู่ ก็รู้ว่าปัญจทวาราวชชนจิตต้องเกิดก่อน

เมื่อปัญจทวาราวชชนจิตดับไป ทวิปัญจวิญญาณดวงหนึ่งดวงใดก็เกิดขึ้นทำกิจ และเมื่อทวิปัญจวิญญาณดวงหนึ่งดวงใดดับไป สัมปฏิจฉนจิตก็เกิดขึ้น รับอารมณ์นั้นต่อ และเมื่อสัมปฏิจฉนจิตดับไป สันตிரณจิตก็เกิดขึ้นพิจารณาอารมณ์นั้นต่อ

ต่อจากนั้นไวภวัญญูปพนจิตก็เกิดขึ้น บางแห่งจะใช้คำว่า ตัดสินอารมณ์ แต่โดยศัพท์น่าจะหมายความว่าถึงกระทำทางให้กุศลจิตหรืออกุศลจิตเกิด เพราะว่า เป็นชนปฏิบัติทมนสิการ

และพระอรหันต์ท่านนั้นจะมีหสิตุปปาทจิตทำชวณกิจหลังไวภวัญญูปพนจิต แต่ถ้าไม่ใช่พระอรหันต์ก็ต้องเป็นกุศลจิตหรืออกุศลจิต และถ้าอารมณ์ยังไม่ดับไป สันตிரณจิต ๑ ใน ๓ ดวง หรือมหาวิบากจิต ก็ทำตทาลัมพนกิจ รับอารมณ์นั้นต่อ และก็เป็นภวังคจิตต่อไป

นี่คือกระแสของชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย

ประโยชน์การฟังเรื่องของจิตโดยนัยของเหตุและสเหตุ จะทำให้เพิ่มความมั่นคงในการเห็นความเป็นอนัตตาของสภาพธรรมยิ่งขึ้น ซึ่งความมั่นคงที่เห็นว่าสภาพธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา จะเกื้อกูลในขณะที่สติปัฏฐานเกิด โดยที่ทุกท่านไม่ทราบว่ามีมาอย่างไร แต่ว่าต้องเคยฟัง เคยเข้าใจ เคยสะสม เคยพิจารณา เห็นความเป็นอนัตตาบ่อย ๆ เนือง ๆ จึงจะเป็นกำลังให้ปัญญาคมขึ้นที่จะละคลายการยึดถือสภาพธรรมว่าเป็นตัวตนได้ มิฉะนั้นแล้วผู้ที่หวังจะเจริญสติปัฏฐาน

ก็เพียงแค่เข้าใจ หรืออาจจะสอบถามว่าสติมีลักษณะอย่างไร และสติระลึกอารมณ์อะไรเท่านั้น ก็เข้าใจว่าเป็นการอบรมเจริญสติปัฏฐานแล้ว แต่ไม่มีปัญญาพอที่จะเป็นพื้นฐานให้สามารถคลายการยึดถือสภาพธรรมได้

ถ. ที่กล่าวว่า รู้สีกตัว หมายถึงขณะที่เป็นมโนทวารารมณ์จิต ใช่ไหม

ส. ที่ใช้คำว่า รู้สีกตัว คือ ในขณะที่เป็นภวังค์ไม่รู้สีกตัวเลย ใช่ไหม หรือใครรู้สีกตัวขณะที่กำลังหลับสนิท

ถ. ไม่รู้สีกตัว

ส. ไม่รู้สีกตัว เพราะฉะนั้น เวลาที่จะมีอารมณ์อื่นที่ไม่ใช่อารมณ์ของภวังค์ก็ต้องอาศัยทางซึ่งเป็นทวารหนึ่งทวารใด ได้แก่ ตา หรือหู หรือจมูก หรือลิ้น หรือกาย หรือใจ แล้วแต่ว่าจะเป็นการรู้อารมณ์ทางทวารไหน

ถ้าเป็นการรู้อารมณ์ทางปัญจทวาร หรือแม้ทางมโนทวาร ก็หมายความว่า เป็นขณะแรกที่จิตรู้สึกตัว ซึ่งต้องเป็นอาวัชชนจิต ถ้าเป็นทางตาก็เป็นปัญจทวารารมณ์จิต ถ้าเป็นทางใจก็เป็นมโนทวารารมณ์จิต ที่ว่ารู้สึกตัว ก็เพราะว่าเริ่มที่จะรู้อารมณ์อื่น รู้สึกตัว คือ เห็น หรือรู้สึกตัว คือ ได้ยิน

สังเกตดูก็ได้ วันนี้ตื่นขึ้น ทันทีที่รู้สึกตัว รู้อะไร เห็น หรือได้ยิน หรือคิดนึก หรือรู้สิ่งที่กระทบสัมผัส หรือรู้กลิ่น

ถ. อีกคำหนึ่งที่อาจารย์พูดในการบรรยายบ่อย ๆ คือ การระลึกรู้ลักษณะสภาพธรรม การระลึกรู้สภาพธรรมที่ปรากฏตามความเป็นจริง กับการรู้สึกตัว ไม่ใช่ลักษณะเดียวกัน ใช่ไหม

ส. ไม่ใช่ เพราะว่าเป็นการแสดงถึงการรู้อารมณ์ตามปกติ ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ในชีวิตประจำวัน

ถ. ถ้าอย่างนั้นการรู้สึกตัวที่เป็นการเริ่มรู้อารมณ์ เมื่อรู้สึกตัวแล้ว อาจจะไม่ใช่ระลึกรู้ลักษณะสภาพธรรม หรืออาจจะมีการระลึกก็ได้ ใช่ไหม

ส. แล้วแต่บุคคล ถ้าเป็นคนที่ไม่เคยเจริญสติปัฏฐานเลย ไม่เคยสะสมมา ไม่เคยฟัง ตื่นขึ้นก็เห็น แต่ไม่มีความรู้ที่ สภาพเห็นไม่ใช่เรา

ถ. อีก ๒ คำที่อาจารย์ใช้ในการบรรยายบ่อย ๆ คือ คำว่า สังเกต และสำเนียง สังเกตกับการระลึกลักษณะของสภาพธรรมเป็นอย่างเดียวกันหรือเปล่า

ส. ไม่ใช่ เพราะว่าในขณะนี้เห็น มีได้ยินด้วย และมีการกระทบสัมผัส สิ่งที่ย้อนหรือแย้งด้วย มีการคิดนึกด้วย มีเวทนา ความรู้สึกต่าง ๆ ด้วย แล้วแต่สติ ซึ่งเป็นสภาพที่ระลึกได้ แต่ไม่ใช่ระลึกเป็นเรื่อง ระลึกรู้ลักษณะของสิ่งที่กำลังปรากฏ เพื่อที่ปัญญาจะเริ่มสังเกต พิจารณา

ถ. สังเกต เป็นเรื่องของปัญญา

ส. แน่นนอน เพราะว่าสติเป็นเพียงสภาพธรรมที่ระลึกรู้ แต่สติไม่ใช่ ปัญญาเจตสิก

ถ. การสำเนียง เป็นอย่างเดียวกับสังเกตหรือเปล่า

ส. จะใช้คำไหนก็ได้ ขอให้ค่อย ๆ รู้ขึ้น เพราะว่า เป็นเรื่องที่รู้ยาก ทั้ง ๆ ที่ได้ฟังว่าเป็นนามธรรม เข้าใจว่าเป็นสภาพรู้ เป็นอาการรู้ เช่น กำลังเห็น กว่าจะรู้ได้ว่าไม่ใช่เรา เป็นแต่อาการรู้ ก็ต้องมีการระลึก และพิจารณา หรือจะใช้คำว่า สังเกต สำเนียง น้อมไปรู้ อาศัยการฟังทั้งหมดที่ได้ยินได้ฟังมา และค่อย ๆ รู้

ถ. สำเนียงจะใช้ว่า การใส่ใจ หรือเอาใจใส่ ได้ไหม

ส. จะใช้คำอะไรไม่สำคัญเลย ขอให้ค่อย ๆ รู้ขึ้น

ถ. อาการที่ค่อย ๆ รู้ขึ้น เป็นการสังเกต สำเนียง

ส. จะใช้คำอะไรได้ทั้งหมด เรื่องคำไม่สำคัญ สำคัญที่สภาพธรรมมีจริง และปัญญาจะรู้ โดยอาศัยการฟังเป็นสังขารขั้นปรับปรุงแต่งให้สติระลึกได้และค่อย ๆ เริ่มรู้ แต่ถ้าไม่มีการพิจารณา ไม่มีการใส่ใจใจอย่างที่ว่า หรือไม่มีสังเกตเลย ผ่านไปแล้ว ไม่มีการรู้เลยว่า สภาพนั้นไม่ใช่เราเพราะว่าเป็นแต่สภาพรู้ที่เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย

๑๘๓๔

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๓๐ ตุลาคม ๒๕๓๑

พระ ถ้าเราไม่มีความละเอียด เราได้ยินแต่ว่า สีเป็นรูป เห็นเป็นนาม เสียงเป็นรูป ได้ยินเป็นนาม และท่องอยู่อย่างนี้ ซึ่งอาตมาสังเกตว่า การท่องอย่างนี้ เกิดบ่อย ตอนที่ยังไม่มี ความละเอียดในการศึกษาเรื่องของกิจ หรือเรื่องของวิถิจิต การที่ผู้บรรยายได้ชี้แจงพระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงให้เราเข้าใจ ผู้บรรยาย จะเน้นถึงการรู้ลักษณะของสภาพนั้น ๆ จะเป็นเห็นก็ดี ได้ยินก็ดี อย่างสักครูที่ฟัง อาตมา รู้สึกว่า เน้นให้เข้าใจถึงลักษณะของปัญจทวาราวชชนจิต ซึ่งถ้าเราฟังเฉย ๆ ว่า มีภวังคจิตเกิดดับเรียงกันอยู่ และก่อนที่จะขึ้นวิถิจิต ต้องเป็นปัญจทวาราวชชนจิต หลังจากนั้นก็มีเห็น ได้ยิน ได้กลิ่น รู้รส และมีสัมผัสปฏิเจฉันนะ สันติริณะ โภกฐัพพะนะ ตทาลัมพะนะ นี่เป็นการเรียนปริยัติในขั้นที่ฟังแล้วท่อง ซึ่งอาตมาท่องเรื่องวิถิจิต นานแล้ว ท่องหลายครั้งก็ลืมหลายครั้ง เพราะไม่มีการเน้นว่าสิ่งเหล่านี้มีจริง ๆ และ ขณะไหนบ้าง อย่างที่โยมอาจารย์แนะนำให้เห็นว่า ก่อนที่จะตื่น หรือจากอารมณ์ ทางตามาทากาย อย่างเมื่อก่อนอาตมาสังเกตว่า ลมพัดที่กายก็ไม่มีรู้สึกตัว กำลังเห็นอยู่ แต่เมื่อมีการชี้แจงว่า หลังจากทวารหนึ่งแล้วไปอีกทวารหนึ่งนั้น ต้องมีการรู้สึกตัวก่อน แต่ที่เหมือนกับว่าเห็นกับกระทบกายติด ๆ กันเลยนั้น เป็นไปไม่ได้ เพราะต้องมีขั้นของการรู้สึกตัวก่อน การฟังพระธรรมละเอียดอย่างนี้คิดว่าเป็นประโยชน์ แทนที่จะฟัง พระธรรมเล็กน้อยและท่อง คิดว่าเป็นการเจริญสติปัฏฐาน

สุ. เพราะคนส่วนใหญ่คิดว่า จำไม่ได้ จำชื่อไม่ได้ แสดงให้เห็นว่า ไม่ใช่เรื่องของการจำ ไม่ใช่เน้นที่จำ ไม่ใช่ให้ท่อง แต่ต้องเป็นการพิจารณาเข้าใจ ธรรมที่กำลังปรากฏสืบเนื่องติดต่อกัน ตั้งแต่เป็นภวังคจิต ไม่รู้อารมณ์อื่นนอกจาก อารมณ์ของภวังค์ หรือไม่รู้รู้สึกตัวเลย และการที่จะรู้สึกตัว มีเห็นบ้าง ได้ยินบ้าง ก็ต้องมีสภาพของจิตที่เกิดดับสืบต่อกันต่างประเภทกันอย่างไร ก็จะทำให้เข้าใจ

ในสภาพธรรมที่ไม่ใช่ตัวตน แม้ว่าไม่มีใครสามารถประจักษ์แจ้งโดยละเอียดโดยขณะ
อย่างนั้น แต่ก็สามารถเข้าใจพระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงตรัสรู้และทรงแสดง
และเห็นว่า การที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรมไม่ใช่เรื่องง่าย และไม่ใช่เรื่องการไม่รู้ แต่ต้อง
เป็นเรื่องของการเข้าใจสิ่งที่ปรากฏก่อนที่สติปัญญาจะเกิด

ถ้าไม่เข้าใจและบอกว่า เห็นเป็นนาม สีเป็นรูป ไม่มีความหมายอะไรเลย
เพราะไม่รู้ว่าสีเป็นรูปเป็นอย่างไร และเห็นเป็นนามเป็นอย่างไร แต่ถ้ารู้ว่า
เป็นสภาพรู้ซึ่งเห็นสิ่งที่กำลังปรากฏทางตา และเมื่อศึกษาพระธรรมโดยละเอียด
จะเห็นความละเอียดว่า ก่อนที่จะประจักษ์การเกิดดับ ต้องมีการรู้ลักษณะของ
นามธรรมและรูปธรรมทั่วทั้ง ๖ ทวารแน่นอน ไม่อย่างนั้นจะประจักษ์การเกิดขึ้นและ
ดับไปไม่ได้ และการที่ปัญญาจะรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมทั่วทั้ง ๖ ทาง
สติจะต้องเกิดระลึกรู้ลักษณะของธรรมที่ปรากฏทั่วทั้ง ๖ ทางด้วย ไม่ใช่ว่า
เก็บไว้บางทางไม่ระลึกและคิดว่าภายหลังจะรู้เอง นั่นเป็นสิ่งที่เป็นไปได้เลย
ไม่ใช่หนทางที่ทำให้รู้ทั่ว ไม่ใช่หนทางที่จะทำให้ละคลาย แต่เพราะความไม่รู้
จึงทำให้เกิดคิดว่า ต้องมีวิธีที่จะทำให้รู้สิ่งหนึ่งสิ่งใด ซึ่งไม่ใช่การเป็นผู้ที่มีปกติ
ระลึกรู้ลักษณะของสิ่งที่เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัยจริง ๆ

ทุกชีวิตที่เกิดมาแต่ละภพแต่ละชาติ ไม่แน่นอนเลย มีการเปลี่ยนแปลง
บางครั้งก็เป็นกุศล บางครั้งก็เป็นช่วงเวลาของอกุศล ซึ่งไม่มีใครสามารถรู้การสะสม
ของกุศลและอกุศลว่า ในกาลไหนจะเป็นปัจจัยให้กุศลเกิดมาก และในกาลไหน
จะเป็นปัจจัยให้กุศลประเภทใดเกิดมาก เพราะฉะนั้น ไม่ควรประมาทในการเจริญกุศล

เพื่อความไม่ประมาทในการเจริญกุศล ขอกล่าวถึงชีวิตของพระสาวกในอดีต
ท่านหนึ่ง เพื่อท่านผู้ฟังจะได้เป็นผู้ไม่ประมาท

อรรถกถา ทวาทสนิบาต อรรถกถากามชาดกที่ ๔ มีข้อความว่า

เมื่อพระผู้มีพระภาคประทับ ณ พระวิหารเชตวัน ณ พระนครสาวัตถี
พระผู้มีพระภาคทรงเห็นอุปนิสัยแห่งโสดาบันของพราหมณ์ผู้หนึ่ง ซึ่งหักล้างถางป่า
เพื่อทำไร่

ก็เป็นชีวิตปกติธรรมดา

เมื่อพระผู้มีพระภาคเสด็จบิณฑบาตในพระนครสาวัตถี ก็ได้ทรงแวงกระทำ
ปฏิสันถารกับพราหมณ์ผู้นั้นว่า

เธอทำอะไรละ พราหมณ์

เขากราบทูลว่า

ข้าพระองค์ห้กร้างถางที่ทำไร่ พระเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดีละ พราหมณ์ กระทำการงานไปเถอะ

แล้วก็เสด็จเลยไป

พราหมณ์ผู้นี้จะได้เป็นพระโสดาบันบุคคล แต่ก่อนที่จะได้เป็นพระโสดาบัน-
บุคคล ท่านก็เป็นผู้ที่ห้กร้างถางป่าเพื่อทำไร่

พระผู้มีพระภาคได้เสด็จไปกระทำปฏิสันถารกับพราหมณ์นั้นบ่อย ๆ ตั้งแต่
เวลาที่เขาเริ่มห้กร้างถางป่า เวลาที่เขาขนต้นไม้ที่ตัดแล้วออกไป เวลาที่ก่อคันทนา
จนถึงเวลาหว่านข้าว

พราหมณ์นั้นคิดว่า ที่พระผู้มีพระภาคเสด็จมากระทำปฏิสันถารเนื่อง ๆ นั้น
คงเพราะต้องการภักตอย่างไม่ต้องสงสัย พราหมณ์นั้นจึงได้กราบทูลว่า ตนจะถวาย
มหาทานแก่ภิกษุสงฆ์ผู้มีพระผู้มีพระภาคเป็นประมุข เมื่อข้าวกล้านี้สำเร็จแล้ว

ต่อมาเมื่อข้าวกล้าแก่แล้ว พราหมณ์นั้นก็ตกลงใจว่า พຽ່ງนี้จะเกี่ยว แต่
ในคันทน์เองฝนลูกเห็บตกตลอดคืน น้ำในแม่น้ำอจิรวดีท่วมข้าว พัดไปไม่เหลือเลย
แม้แต่ทะนานเดียว พราหมณ์นั้นเศร้าโศกเสียใจอย่างยิ่ง

หมดสิ้นทุกสิ่งทุกอย่าง ชีวิตไม่มีใครรู้ว่าอะไรจะเกิดขึ้น

วันรุ่งขึ้น พระผู้มีพระภาคทรงเห็นพราหมณ์นั้นเศร้าโศกเสียใจอย่างยิ่ง
พระองค์ได้เสด็จไปหา ทรงแสดงธรรม เขาคลายความเศร้าโศกและได้บรรลุนิโสดาบัน

เมื่อพระภิกษุทั้งหลายได้ทราบเรื่องของพราหมณ์นั้น ก็ได้สนทนากันเรื่องนี้ พระผู้มีพระภาคจึงตรัสกับภิกษุทั้งหลายว่า มิใช่แต่ในบัดนี้เท่านั้น แม้ในอดีตกาล พระองค์ก็ได้กระทำให้พราหมณ์ผู้นี้สร้างโศกด้วย แล้วได้ตรัสเล่าเรื่องในอดีต

ทุกชาติต้องมีทั้งสุขและทุกข์ ไม่มีใครพ้นไปได้ เพราะฉะนั้น ในยามทุกข์ ใครสามารถช่วยคนอื่นให้คลายทุกข์ได้ นั่นก็ต้องเป็นปัญญา เพราะว่าอย่างอื่น ย่อมไม่สามารถทำให้คลายทุกข์ได้

พระผู้มีพระภาคตรัสแล้วว่า

ในอดีตกาล พระเจ้าพรหมทัต ๓ พระนครพาราณสี มีพระโอรส ๒ พระองค์ พระองค์พระราชทานตำแหน่งอุปราชแก่พระโอรสองค์ใหญ่ ตำแหน่งเสนาบดีแก่พระโอรสองค์เล็ก

เมื่อพระเจ้าพรหมทัตสิ้นพระชนม์แล้ว พระโอรสองค์ใหญ่ไม่ทรงต้องการครองราชย์สมบัติ ไม่ต้องการความเป็นเจ้าเป็นใหญ่ ไม่ทรงปรารถนาแม้ตำแหน่งอุปราช ไม่ปรารถนาแม้จะประทับอย่างสุขสำราญในพระราชวัง พระองค์เสด็จออกจากพระนครพาราณสีไปสู่ชนบทชายแดน ทรงอาศัยสกุลเศรษฐีตระกูลหนึ่ง และทรงกระทำการงานด้วยพระหัตถ์ของพระองค์เอง

นี่เป็นช่วงหนึ่ง แต่ขอให้ดูการเปลี่ยนแปลงในภายหลัง เพราะฉะนั้น ไม่มีอะไรที่แน่นอนในชีวิตของแต่ละคนซึ่งกำลังเป็นกุศลว่า ต่อไปภายหน้าจะไม่เป็นอกุศล ซึ่งเป็นสิ่งที่ประมาทไม่ได้ ตราบใดที่ยังไม่ใช่พระอริยบุคคล

ภายหลังเมื่อสกุลเศรษฐีนั้นรู้ว่าพระองค์เป็นใคร ก็ไม่ยอมให้พระองค์ทำการงาน และได้รับใช้พระองค์ตั้งแต่นั้นมา ต่อมาเมื่อพวกข้าราชการไปสู่ชนบทเพื่อรังวัดเขตบ้านนั้น เศรษฐีบ้านนั้นก็ทูลขอให้พระราชากรมทรวงส่งสารถึงพระราชาผู้เป็นน้อง ให้ลดส่วยแก่พวกตน ซึ่งพระราชาก็ทรงโปรดให้ลดส่วยให้

นี่เริ่มจากบ้านหลังหนึ่ง

ต่อมาพวกชาวบ้านทั้งหมด ชาวชนบทบ้าง ชาวบ้านอื่น ๆ บ้าง ก็พากันเข้าไป
ทูลพระราชาขุมารว่า พวกเราจะถวายส่วยแก่พระราชาขุมารเท่านั้น ขอให้พระราชา
ทรงยกเว้นส่วยแก่พวกเรา ซึ่งพระราชาขุมารก็ได้ส่งสารถึงพระราชา และพระราชา
ก็ทรงยกเว้นส่วยให้

ตั้งแต่บัดนั้น คนเหล่านั้นก็พากันถวายส่วยแก่พระราชาขุมาร ลากสักการะใหญ่
ก็เกิดขึ้นแก่พระองค์

ที่แรกไม่ต้องการแม้ราชสมบัติ ออกจากพระราชวังไป แต่ขอให้คิดดู ชีวิต
ทุกคนต้องการมีความสุข บางครั้งบางขณะอาจจะไม่ต้องการ แต่ไม่ใช่จะดับได้
เป็นสมุจเฉท เพราะฉะนั้น ภายหลังก็เกิดความต้องการอีกได้

ความปรารถนาของพระราชาขุมารเจริญตามลากสักการะด้วย กาลต่อมา
พระองค์ทูลขอชนบทแม่ทั้งหมดจากพระราชาผู้เป็นน้อง และต่อมาขอราชสมบัติ
กึ่งหนึ่ง ภายหลังก็ไม่ทรงพอพระราชนิหทัยด้วยราชสมบัติเพียงกึ่งนั้น ทรงดำริจะ
ยึดราชสมบัติเป็นของพระองค์ทั้งหมด เสด็จไปสู่พระนครนั้นพร้อมด้วยชาวชนบท
และหยุดพักอยู่ภายนอกพระนคร ส่งสารไปถึงพระราชาผู้น้องว่า จะให้ราชสมบัติหรือ
จะรบ

โลกะเกิดขึ้นทำให้เป็นถึงอย่างนั้น คือ หรือจะรบ ต้องการมากถึงอย่างนั้น
ไม่คำนึงถึงว่าจะมีการสูญเสียชีวิตหรืออะไรเลย เมื่อมีความโลภเกิดขึ้น มีความ
ปรารถนาเกิดขึ้น ก็เปลี่ยนจากการที่ไม่ต้องการโดยดี เป็นจะให้ราชสมบัติหรือจะรบ

พระราชาผู้น้องทรงพระดำริว่า พระราชาขุมารผู้พี่นี้เป็นคนพาล เมื่อก่อนไม่ทรง
ปรารถนาราชสมบัติ แม้กระทั่งตำแหน่งอุปราชก็ไม่ทรงปรารถนา มาบัดนี้กลับจะ
ยึดเอาด้วยการรบ และพระองค์ทรงพระดำริว่า ถ้าพระองค์จะทรงฆ่าพระราชาขุมารผู้พี่
ในการรบ ความครหาที่จะมีแก่พระองค์ พระองค์ก็เชิญพระราชาขุมารผู้พี่
ครองราชย์สมบัติโดยไม่ต้องรบ เมื่อพระราชาขุมารผู้พี่ทรงครองราชย์สมบัติแล้ว
ก็ประทานตำแหน่งอุปราชแก่พระราชาขุมารผู้น้อง

ตั้งแต่ทรงครองราชย์สมบัติ พระองค์ก็ทรงตกอยู่ในอำนาจของความโลภ ไม่ทรงพอพระราชหฤทัยด้วยราชสมบัติพระนครเดียว ทรงปรารภนาราชสมบัติ ๒ พระนคร ๓ พระนคร ไม่ทรงเห็นที่สุดแห่งความอยากเลย

ครองราชย์สมบัติแล้ว ได้ทุกสิ่งทุกอย่างหมด แต่ก็ยังตกอยู่ในอำนาจของความโลภ

ครั้งนั้นท้าวสักกะ (คือ พระอินทร์) ทรงทราบความที่พระราชากุมารเป็นไปในอำนาจของตัณหา ท้าวสักกะทรงดำริที่จะให้พระราชาระลึกได้ พระองค์จึงทรงจำแลงเพศเป็นมาณพ ขอเฝ้าพระราชาเป็นการส่วนพระองค์ มาณพกราบทูลพระราชาวา มีพระนคร ๓ แห่งที่มั่งคั่ง มีฝูงคนแออัด สมบูรณ์ด้วยพลและพาหนะ และตนสามารถยึดราชสมบัติทั้ง ๓ พระนครนั้นถวายแด่พระราชาได้ ขอให้พระราชาริบเสด็จไปยึดพระนครทั้ง ๓ นั้น

ความที่พระราชาทรงตกอยู่ในอำนาจความโลภ พระองค์ก็ทรงรับว่า ดีละ แต่ไม่ได้ตรัสถามว่ามาณพนั้นเป็นใคร หรือมาจากไหน หรือจะพระราชทานสิ่งใดให้ เมื่อมาณพกล่าวอย่างนั้นแล้ว ก็ได้เสด็จกลับไปสู่ดาวดึงส์

พระราชาตรัสให้พวกอำมาตย์มาเฝ้าแล้วตรัสว่า

มาณพผู้หนึ่งกล่าวว่า จะยึดราชสมบัติ ๓ พระนครให้พวกเรา พวกเธอจงเรียกมาณพนั้นมาที่เถิด จงนำกลองไปตีเยวตีประกาศในพระนคร เรียกประชุมพลกาย พวกเราต้องยึดครองราชสมบัติ ๓ นคร ไม่ต้องชักช้า

พวกอำมาตย์ก็กราบทูลว่า พระองค์ทรงประทานสักการะแก่มาณพนั้นอย่างไร หรือทรงถามถึงที่อยู่อาศัยของมาณพนั้นไว้อย่างไร

พระราชาตรัสว่า พระองค์ไม่ได้ทำสักการะเลย และไม่ได้ถามถึงที่พักอาศัยของมาณพนั้นไว้อะไร ให้พวกอำมาตย์พากันไปค้นหามาณพนั้นมา

พวกอำมาตย์ได้พากันไปค้นหาก็ไม่พบ กลับมากราบทูลพระราชา

หมดโอกาสที่จะได้ ๓ พระนคร เพราะไม่รู้ว่ามาณพนั้นเป็นใคร และ ๓ พระนครที่มาณพสามารถจะยึดมาได้ก็นั่นอยู่ที่ไหน และได้มาโดยวิธีใด

ด้วยเหตุนี้ พระราชาก็เกิดโทมนัส คร่ำครวญว่า
ราชสมบัติในพระนครทั้ง ๓ เสื่อมหายแล้ว เราเสื่อมเสียจากยศอันใหญ่
มาจนพินิจโกรธเราว่า ไม่ให้เสียเปรียบ และไม่ให้อยู่อาศัย เลยไม่มา
พระราชาทรงลื้มป่วยด้วยความเสียพระทัย สุดความสามารถที่แพทย์ทั้งหลาย
จะถวายการรักษาได้

ถ้าโลกมาก ๆ ก็ถึงกับป่วยไข้ได้ ด้วยความเสียใจว่า จะได้สิ่งที่จะควรจะได้
และก็ไม่มีโอกาสจะได้อีก

ครั้งนั้นพระโพธิสัตว์เรียนศิลปะสำเร็จจากเมืองตักกสิลา กลับไปสำนักของ
มารดาบิดาในพระนครพาราณสี เมื่อได้ทราบเรื่องของพระราชาก็ได้ไปขอเฝ้าพระราชา
และขอถวายการรักษาพระองค์ พระราชาตรัสว่า พวกแพทย์ ผู้ศึกษาปาโมกข์ใหญ่ ๆ
ยังไม่สามารถรักษาพระองค์ได้ มาจนพินิจผู้นี้จะสามารถได้อย่างไร และให้พวก
อำมาตย์ให้เสียเปรียบแก่มาจนพินิจไป

มาจนพินิจกล่าวว่า ไม่ต้องการค่ารักษา ขอโปรดให้เพียงค่ายาเท่านั้น
พระราชาทรงลองให้มาจนพินิจถวายการรักษาพระองค์ มาจนพินิจให้พระราชาทรง
บอกสมุฏฐานของโรค ซึ่งพระราชาก็ได้ตรัสเรื่องทั้งหมดตั้งแต่ต้นที่มาจนพินิจหนึ่งมา
บอกว่า จะเอาราชสมบัติใน ๓ พระนครมาให้พระองค์ แล้วก็ตรัสว่า

เราเจ็บคราวนี้เพราะตันทา ถ้าเจ้าพอจะรักษาได้ ก็จงรักษาเถิด

โรคอื่นรักษาง่าย แต่โรคตันทามีหมอที่ไหนที่จะรักษาได้ ซึ่งพระราชาก็รู้ดีว่า
การเจ็บครั้งนี้เพราะโลภะ เพราะความอยาก เพราะตันทา เพราะฉะนั้น ถ้ามาจนพ
พอจะรักษาได้ ก็จงรักษาเถิด

มาจนพินิจว่า

ข้าแต่พระมหाराช พระองค์อาจได้พระนครเหล่านั้นด้วยการเศร้าโศกหรือ

พระราชาตรัสว่า

ไม่อาจ

มาจนพินิจว่า

ถ้าเช่นนั้น เพราะเหตุไรพระองค์จึงทรงเศร้าโศก ธรรมดาสัตว์ทั้งหลายย่อม
ละร่างกายของตนเป็นต้น ตลอดจนถึงสฬิณญาณกทรัพย์ และอฬิณญาณกทรัพย์
ทั้งหมดไป แม้พระองค์จะยึดครองราชย์สมบัติในพระนครทั้ง ๔ ได้ พระองค์ก็เสวย
พระกระยาหารในสุวรรณาสนะทั้ง ๔ บรรทมเหนืออาสนะทั้ง ๔ ทรงเครื่องประดับ
ทั้ง ๔ พร้อมกันคราวเดียวไม่ได้ พระองค์ไม่ควรตกอยู่ในอำนาจตัณหา เพราะ
ตัณหาเมื่อเจริญขึ้น ย่อมไม่ปล่อยให้พ้นจากอบายทั้ง ๔ ไปได้

๑๘๓๕

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๓๐ ตุลาคม ๒๕๓๑

พระโพธิสัตว์เมื่อจะทรงแสดงธรรมแก่พระราชา ได้กล่าวคาถาทั้งหลายว่า
เมื่อบุคคลปรารถนากาม ถ้าสิ่งที่ปรารถนาของบุคคลนั้นย่อมสำเร็จได้
สัตว์ปรารถนาสิ่งใดได้สิ่งนั้นแล้วย่อมมีใจอิ่มเอิบแท้ เมื่อบุคคลปรารถนากาม
ถ้าสิ่งที่ปรารถนาของบุคคลนั้นย่อมสำเร็จได้ ครั้นสิ่งที่ปรารถนานั้นสำเร็จ บุคคลนั้น
ยังปรารถนาต่อไปอีก ก็ย่อมได้ประสบกามตัณหา เหมือนบุคคลที่ถูกลมแดดแผดเผา
ในฤดูร้อน ย่อมจะเกิดความกระหายใคร่จะดื่มน้ำฉะนั้น

ตัณหาไม่หยุด และจะทำให้เราร้อนตลอดไป

ตัณหาก็คือ ความกระหายก็ดี ของคนพาลมีปัญญาน้อย ไม่รู้อะไร ย่อมเจริญ
ยิ่งขึ้นทุกที เหมือนเขาโคย่อมเจริญขึ้นตามตัวฉะนั้น

แม้จะให้สมบัติ ข้าวสาลี ข้าวเหนียว โค ม้า ข้าทาสหญิงชาย
หมดทั้งแผ่นดิน ก็ยังไม่พอแก่คน ๆ เดียว รู้แบบนี้แล้วพึงประพฤดิกรรมสม่าเสมอ

พระราชาทรงปราบชนะทั่วแผ่นดิน ทรงครอบครองแผ่นดินใหญ่ มีมหาสมุทร
เป็นขอบเขต ทรงครองมหาสมุทรฝั่งนี้แล้ว มีพระทัยไม่อิ่ม ยังปรารถนามหาสมุทร
ฝั่งโน้นต่อไปอีก

เมื่อยังระลึกถึงกามอยู่ตราบใด ก็ไม่ได้ความอิ่มด้วยใจตราบนั้น

มีใครอิ่มบ้างหรือยัง เมื่อวานนี้อยากได้อะไร วันนี้อยากได้อะไร พรุ่งนี้จะ
อยากได้อะไรต่อไปอีก

ชนเหล่าใดบริบูรณ์ด้วยปัญญา มีกายและใจหลีกเว้นจากกามทั้งหลาย
เห็นโทษด้วยญาณ ชนเหล่านั้นนั้นแลชื่อว่าเป็นผู้อิ่ม

บรรดาความอิ่มทั้งหลาย ความอิ่มด้วยปัญญาประเสริฐ

อิมหรือยัง ถ้าเป็นเรื่องของปัญญา ก็ต้องถามว่าอิมหรือยัง แต่อย่าเพิ่งอิม เพราะว่าจะต้องเจริญปัญญาต่อไป

เพราะผู้อิมด้วยปัญญานั้น ย่อมไม่เดือดร้อนด้วยกามทั้งหลาย คนผู้อิมด้วยปัญญา ตัณหาย่อมกระทำให้อยู่ในอำนาจไม่ได้

ไม่เพียงสั่งสมกามทั้งหลาย พึงเป็นผู้ปรารถนาน้อย ไม่มีความละโมภ บุรุษผู้มีปัญญาเปรียบด้วยมหาสมุทร ย่อมไม่เดือดร้อนเพราะกามทั้งหลาย

ข้อความต่อไปน่าสังเกต

พระโพธิสัตว์กล่าวว่า

ช่างทำรองเท้าหนังเลี้ยงชีพ เมื่อประกอบรองเท้า ส่วนใดควรเว้นก็เว้น เลือกลูกแต่ส่วนที่ดี ๆ มาทำรองเท้า ขายได้ราคาแล้วย่อมมีความสุข เราก็ฉันนั้นเหมือนกัน พิจารณาด้วยปัญญาแล้ว ละทิ้งส่วนแห่งกามเสีย ย่อมถึงความสุข ถ้าพึงปรารถนาความสุขทั้งปวง ก็พึงละกามทั้งปวงเสีย

ก็เมื่อพระโพธิสัตว์กำลังกล่าวคาถานี้อยู่ ได้เกิดฉานมีโศทกตสิณ เป็นอารมณ์ เพราะมนสิการพระเศวตฉัตรของพระราชาเป็นอารมณ์

นี่เป็นผลของการกล่าวธรรม และมีการสะสมมาที่จะเกิดฉานจิต เพราะฉะนั้น ในขณะที่มนสิการพระเศวตฉัตรก็เกิดฉาน มีโศทกตสิณเป็นอารมณ์

แม้พระราชาก็ทรงหายจากโรค พระองค์ทรงโสมนัสยินดี เสด็จลุกจากพระที่นั่งบรมมหาราชวังว่า

พวกแพทย์ทั้งหลายยังไม่อาจรักษาได้ แต่มาณพผู้เป็นบัณฑิตได้ทำเราให้ปราศจากโรคด้วยญาณวิสัยของตนได้

เมื่อจะทรงปราศรัยกับพระโพธิสัตว์ ได้ตรัสพระคาถาที่ ๑๐ ว่า

คาถาทั้งหมด ๘ คาถาที่ท่านกล่าวแล้ว ขอท่านจงรับเอาทรัพย์ทั้ง ๘,๐๐๐ นี้เถิด คำที่ท่านกล่าวนี้เป็นคำยังประโยชน์ให้สำเร็จ

คือ เมื่อกล่าว ๘ คาถา ก็พระราชทานให้ ๘,๐๐๐

พระโพธิสัตว์ได้กล่าวคาถาที่ ๑๑ ว่า

ข้าพระบาทไม่ต้องการด้วยทรัพย์ร้อย ทรัพย์พัน หรือทรัพย์หมื่น
เมื่อข้าพระบาทกล่าวคาถาสุดท้าย ใจของข้าพระบาทไม่ยินดีในกาม

ได้ประโยชน์ยิ่งกว่าทรัพย์ ๘,๐๐๐ เพราะว่าฉันทจิตเกิดเมื่อได้กล่าวคาถานั้น

พระราชาทรงยินดีอย่างเหลือประมาณ ในเมื่อจะทรงสรรเสริญพระโพธิสัตว์
ได้ตรัสคาถาสุดท้ายว่า

มาณพใดเป็นบัณฑิต กำหนดรู้ต้นหาอันยังความทุกข์ให้เกิดแล้วนำออกได้
มาณพนี้เป็นคนดี เป็นมุนีผู้รู้แจ้งโลกทั้งปวง

พระโพธิสัตว์ถวายโอวาทพระราชาวา

ข้าแต่พระมหाराช ขอพระองค์จงเป็นผู้ไม่ประมาทประพฤดิธรรมเกิด

แล้วเหาะไปยังหิมวันตประเทศ บวชเป็นฤๅษี เจริญพรหมวิหารอยู่จน
ตลอดอายุ แล้วไปเกิดในพรหมโลก

พระศาสดาครั้งทรงนำพระธรรมเทศนานี้มาแสดงแล้วตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย แม้ในกาลก่อน เราก็ได้ทำให้พราหมณ์นี้คลายความ
เศร้าโศกด้วยประการฉะนี้

แล้วทรงประชุมชาดกว่า พระราชาในครั้งนั้นได้มาเป็นพราหมณ์นี้ ส่วนมาณพ
ผู้เป็นบัณฑิตได้มาเป็นเรวตภาคคแล

วันหนึ่งก็คงจะถึงวันนั้น คือ วันที่รู้แจ้งอริยสัจธรรมเป็นพระโสดาบัน
ถ้าเข้าใจข้อปฏิบัติที่ถูก เจริญกุศล และอบรมเจริญปัญญาไปเรื่อย ๆ

ถ. มาณพที่เป็นบัณฑิต ขณะที่กล่าวคาถากับพระราชานั้นก็ได้ฉันท
รู้สึกว่าได้ง่ายเหลือเกิน

สุ. เพราะเป็นผู้ที่เคยสะสมความสงบของจิต สามารถเห็นโทษของกาม
และสามารถโอวาทหรือกล่าวคำที่แสดงโทษของกามได้ ไม่ใช่กล่าวตามบุคคลอื่น

ถ. กล่าวถึงโทษของกามด้วย เพื่อให้พระราชาบรรเทาจากความกระหาย
อยากจะได้เมือง ๓ เมืองจนกระทั่งเจ็บป่วย ขณะที่กล่าวก็ไม่ได้ไปนั่งสมาธิอะไรที่ไหน
กำลังพูดอยู่ด้วย ก็ได้ฉานขึ้นมา

ส. ต้องเข้าใจว่าฉานคืออะไร สมถภาวนาคืออะไร ซึ่งก็คือการอบรม
เจริญความสงบของจิต ขณะนั้นต้องเป็นกุศลจึงสงบ เพราะการที่กุศลจิตซึ่งสงบ
จะสงบขึ้น ๆ ต้องประกอบด้วยสติสัมปชัญญะที่สามารถรู้ว่า ขณะใดมีกุศลจิต
เกิดแทรก ซึ่งได้แก่ นิวรณ์ธรรม ๕ อย่าง

กามฉันทนิวรณ์ การตรึงนึกถึงรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ใครก็ตามที่ปกติ
จะนึกถึงรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ควรจะสังเกตจิตว่า ในขณะที่นั้นเป็น
จิตประเภทใด โภกมฺมจิตเป็นกามฉันทนิวรณ์ เพียงนึก จิตที่นึกก็เป็นอกุศล คือ
เป็นโภกมฺมจิตตามปกติ เพราะฉะนั้น ผู้นั้นต้องมีสติสัมปชัญญะที่รู้ว่า จิตตรึงถึงกาม
เป็นอกุศล ต่างกับขณะที่สงบจากการระลึถึงกามซึ่งเป็นกุศล เพราะฉะนั้น ขณะที่
กำลังกล่าวธรรมนั้น ก็ต้องประกอบด้วยสติสัมปชัญญะในขณะที่กล่าว และรู้ลักษณะ
สภาพของจิตที่สงบด้วย พร้อมกันนั้นก็เห็นพระเศวตฉัตรที่เป็นสีขาวซึ่งเป็นกสิณ ๑
ใน ๑๐ อย่าง ก็สามารถพิจารณาด้วยปัญญาและจิตสงบถึงขั้นฉานจิตได้ ถ้าเป็น
ผู้ที่ได้อบรม เคยสะสมมาแล้ว

ถ. พระราชาฟังธรรมของบัณฑิตแล้วก็คลายศอกได้ และบัณฑิตเอง
ท่านก็ได้ฉาน เข้าป่าออกบวช แต่เราฟังแล้ว กามก็ยังไม่มี อิม ปัญญาก็ยังไม่อิม
คงจะต้องศึกษาต่อไปเรื่อย ๆ

ส. ก็นับชาติดูว่า อิกก็ จะใช้คำว่า แสน หรือจะใช้คำว่า หมื่น หรือจะใช้
คำว่า กัป ก็แล้วแต่ละบุคคลที่จะพิจารณารู้ได้ด้วยตนเองถึงความต่างกันของปัญญา
ที่จะต้องสะสม

ถ. ทำวสัฏกะที่แปลงกายเป็นมาณพ เป็นทำวสัฏกะที่ได้โสดาบันแล้ว
ไซ้ใหม่

ส. ในนี้ไม่ได้บอกไว้ เพราะว่าทำวสัฏฐะก็ไม่ใช่มีพระองค์เดียว บางครั้ง
พระผู้มีพระภาคก็ทรงเคยเป็นทำวสัฏฐะ แต่ในพระชาตินี้เป็นบัณฑิต

สนทนาธรรมที่ จ. กาญจนบุรี

วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๓๑

ถ. เทวดา พระพรหมก็สามารถบรรลุเป็นพระอรหันต์ได้ ใช่ไหม

ส. ได้ ถ้าเหตุสมควรแก่ผล และไม่ได้เกิดในอบายภูมิ ไม่ได้เกิดเป็น
สัตว์ดิรัจฉาน ไม่เกิดในนรก ไม่เป็นเปรต ไม่เป็นอสุรกาย อย่างมากก็ถูกรุกตายแล้ว
ไปเกิดเป็นกัณฐกเทพบุตร ลงมาเฝ้าฟังพระธรรม บรรลุเป็นพระโสดาบัน

ถ. มีหลักฐานอะไร

ส. ในพระไตรปิฎก

ถ. ... (ได้ยินไม่ชัด)

ส. ที่เขาพูด เขาก็อ้างพระไตรปิฎกเหมือนกัน เขาพูดเองหรือ

ถ. ในกาลามสูตรบอกว่า เชื่อตามตำราไม่ได้

ส. ถูก แต่คนที่อ้าง เขาเอามาจากไหน เขาคิดเอาเองหรือ

ถ. มีคนบอกว่า ชาติก่อนผมเป็นม้าศึกตายที่อยุธยา ...

ส. ข้อสำคัญที่สุด เขาทำอย่างไร เขาจึงบอกได้

ถ. เขาหลับตา

ส. อยู่ดี ๆ เขาหลับตา และเขาก็เชื่อ

ถ. นั่นสิ มีหลายเรื่องที่กังขา สงสัย ว่าวุ่น ...

ส. อะไรก็ตามที่ไม่ทำให้เราเกิดปัญญาความรู้ความเข้าใจขึ้น ทั้งไปให้หมด
เพราะไม่ใช่สาระ ไม่ใช่สิ่งที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงว่า เป็นจุดประสงค์ของการฟังธรรม

ถ. สาธุ แต่ตอนนี้ผมลังเลแล้ว เพราะผมได้ยินสิ่งที่อาจารย์พูด ผมไม่เคย
ได้ยินมาก่อน มีปัญหาที่ซักถามได้ คุณแม่ผมฟังอาจารย์จนพยายามมาล้างสมองผม
ผมก็ไปมาหลายสำนักแล้ว ทำให้ผมเปราะไปหมด ทำให้ผมวุ่นวาย ว่าวุ่น เป็นอะไร
ก็ไม่รู้ ผมฟังอาจารย์พูด ทำให้ผมเริ่มหนักใจตัวผมเอง

ส. ความปรารถนาดีมาก อุดมการณ์ทุกอย่างน่าสรรเสริญที่สุด จะหาคนอย่างนี้ก็ยากที่เสียสละ ทุกอย่างพร้อมหมด ขอให้เพียงแต่มีพระธรรม ความเข้าใจที่ถูกต้อง ที่จะไม่ทำให้คนอื่นพลอยเข้าใจผิดไปด้วย อันนี้สำคัญมาก

ถ. ผมเข้าใจตัวเองแล้วว่า จริง ๆ แล้วผมยังไม่รู้จริง ผมรู้เพียงว่า พระธรรม ๘๔,๐๐๐ พระธรรมชั้นโท ย่อลงมาเหลือ ๓ ข้อที่จะปฏิบัติ และที่จะเรียนรู้จริง ๆ คือ เรื่องเดียว ท่านสอนเรื่องความทุกข์ อะไรก็ทุกข์

ส. แต่ทุกข์ขริยสังจะต้องเป็นไตรลักษณ์ ต้องแยกออกไป

ถ. ผมก็เข้าใจอยู่ จากหนังสือที่อ่าน อยากให้อธิบายอิทธิบาท ๔

ส. อิทธิบาท คำว่า อิทธิ แปลว่า สำเร็จ บาทหรือบาท แปลว่า เบื้องต้น และเราต้องการอะไรที่จะให้สำเร็จ ถ้าเราต้องการจะสร้างจรวด ถือว่าเป็นอิทธิบาท หรือเปล่า อย่างอเมริกาสร้างจรวดไปดวงจันทร์ ถือว่าเขามีอิทธิบาทหรือเปล่า เขาไม่รู้เรื่องพระพุทธศาสนาเลย เพราะฉะนั้น ใช้คำนี้ไม่ได้เลย อิทธิ ถ้าสำเร็จ เพราะโลกะ ไม่ใช่ชื่อว่าอิทธิ โลกะเขาเป็นเจ้าโลกอยู่แล้ว เราตามเขาตลอดเวลา เขาจะพาเราไปถึงไหน ถึงดาวอังคาร ดาวเสาร์ หรืออะไร เราไปด้วยหมด ไม่ได้ไปทำอะไรที่เป็นอิทธิที่จะไปบล้างเขาได้เลย

เพราะฉะนั้น อิทธิบาท ในพระพุทธศาสนาหมายความว่าสำเร็จด้วยความเป็นกุศลอย่างยิ่ง ไม่ใช่ด้วยขั้นทาน ขั้นศีล แต่เป็นขั้นสมถภาวนา จิตสงบจนกระทั่งฌานจิตเกิดได้ หรือการที่ปัญญาอบรมเจริญขึ้นจนรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้ นั่นคืออิทธิบาท เป็นบาทของความสำเร็จ ไม่ใช่ขั้นธรรมดา และไม่ใช่ขั้นกุศล แต่ต้องเป็นความสำเร็จทางกุศลที่ยิ่งใหญ่

ถ. ผมเข้าใจว่า อิทธิบาท ๔ คือ จริยธรรมนั่นเอง

ส. เราใช้ภาษานี้มานานมาก ไม่ได้มีการแก้ไข ไม่ถูกต้อง ท่านจึงมีคำจำกัดความ นี่คือผลเสียจากการไม่ศึกษาให้เข้าใจจริง ๆ และพยายามใช้คำอย่างมรรค ๘ ก็ได้ มัชฌิมาปฏิปทาที่ดี ทุกอย่างเอามาใช้เองหมดเลย แต่ไม่ถูกเลยสักเรื่องหนึ่ง

ถ. นึกว่าตัวเองรู้ ผมฟังแต่ศีล สมาธิ ปัญญา และมานั่งอ่าน
ประหลาดใจมาก เมื่ออ่านอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำไมต้องเริ่มต้นด้วยปัญญา และ
ตามด้วยสัมมาสมาธิ ผมก็คิดว่า คนสอนสวนทางกับพระพุทธเจ้า ผมอยากจะถาม
เรื่องนี้กับอาจารย์หลายครั้งแล้ว แต่ไม่ทราบว่าจะถามที่ไหน

สุ. แต่ในมรรคมีองค์ ๘ มีครบทั้งศีล สมาธิ ปัญญา มีพร้อมกัน

ศีล ได้แก่ วิรติ ๓ สัมมากัมมันตะ สัมมาวาจา สัมมาอาชีวะ วาจาชอบ
การงานชอบ เลี้ยงชีพชอบ นี่เป็นศีล

สมาธิ ได้แก่ สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ นี่เป็นองค์ของสมาธิ

สัมมาทิฏฐิ กับสัมมาสังกัปปะ เป็นองค์ของปัญญา

เพราะฉะนั้น พร้อมทั้งศีล สมาธิ ปัญญา ในมรรคมีองค์ ๘ แต่การที่เราจะ
อบรมเจริญปัญญา เพราะวามรรคเป็นหนทาง พาไปไหน ชื่อวามรรค คือ ทาง
สัมมามรรคพาไปไหน พาไปถึงนิพพาน พาไปถึงการประจักษ์แจ้งพระนิพพาน
พาไปถึงการเป็นพระอรหันต์ เป็นอริยมรรค เพราะฉะนั้น ต้องตั้งต้นด้วยปัญญา
ถ้าปราศจากปัญญา เจริญไม่ได้ เพราะว่าไม่ใช่ตัวเราที่รู้แจ้งนิพพาน แต่เป็นปัญญา
ที่คมขึ้น เจริญขึ้น จนกระทั่งประจักษ์แจ้งลักษณะของสภาพธรรม แหงตลอด
ละคลายการยึดติดในสังขารธรรมทั้งหลาย และโน้มไปสู่สภาพของวิสังขารธรรม
หรืออสังขตธรรม คือ พระนิพพาน ต้องเป็นตัวปัญญาที่เจริญขึ้น เพราะฉะนั้น
จึงต้องเริ่มด้วยสัมมาทิฏฐิ

ถ. คือ ตัวปัญญา แต่ทำไมเวลาเราพูด เราพูดว่า ศีล สมาธิ ปัญญา

สุ. เพราะว่ามีศีลสิกขา มีจิตตสิกขา มีปัญญาสิกขา

ศีลสิกขา คือ ขณะนี้ถ้าเราเว้นการลักทรัพย์หรือการฆ่าสัตว์ นี่เป็นเพียง
การเว้นทางกาย แต่ใจเราเป็นอย่างไร เว้น หรืออยากจะฆ่า อย่างยุ่ง บางคนอยาก
ฆ่าจิ้งเหลน แต่ไม่ได้ มีศีล ฆ่ายุ่งไม่ได้

แต่อธิศีลสิกขา เป็นศีลที่ละเอียดกว่าที่จะล่วงออกไปทางกาย หรือทางวาจา
เพราะแม้เพียงจิตที่เกิดคิดอย่างนั้น สติระลึกรู้ นั่นคือสังวรศีล ตัวสติเป็นสังวรศีล

เพราะฉะนั้น ละเอียดยกกว่า ด้วยเหตุนี้การที่ปัญญาจะสมบูรณ์ถึงขั้นประจักษ์แจ้ง
ลักษณะของสภาพธรรมได้ จึงต้องมีการสังวรด้วยสติที่ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรม
เป็นอริยศีลสิกขา ซึ่งจะนำไปสู่อธิจิตตสิกขา และอธิปัญญาสิกขา

คือ ธรรมละเอียดยเป็นชั้น ๆ จะใช้คำสักคำ คำไหน ก็ต้องถูกและจริงด้วย
อย่าไปใช้ผิด ๆ

ถ. ... (ได้ยินไม่ชัด)

ส. เพราะฉะนั้น จึงได้บอกว่า ดีที่เรารู้ เราจะได้แก้ไข ... เราต้องแก้ไข
นิสัยเราหมดเลย นิสัยของเราเคยเป็นคนที่มีมากด้วยอวิชชา ความไม่รู้ เราก็ต้อง
เปลี่ยนเป็นผู้ที่กำลังอบรมเจริญวิชชา เหมือนเปลี่ยนจากมือซ้ายเป็นมือขวา

๑๘๓๖

สนทนาธรรมที่ จ. กาญจนบุรี

วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๓๑

ถ. ท่านอาจารย์ต้องช่วยปรับความคิดผมเสียใหม่ ... ท่านอาจารย์บอกว่าไม่ถูก ผมก็ทั้งหนักใจและกลุ้มใจ

ส. ตั้งต้นใหม่ได้ เรียนใหม่ เข้าใจใหม่ จะได้ถูก ... เรามีทุกอย่างพร้อมแล้ว เพียงแต่ความเห็นถูก เราก็แก้ไขได้ ถ้าเรายอมแก้สิ่งที่ผิดก็ดี เป็นตัวอย่างที่ประเสริฐด้วย เพราะว่าคนส่วนมากรักตัวสำคัญตนจนไม่ยอมแก้ เป็นอุปสรรคมาก ถ้าใครยอมแก้ได้ คนนั้นเป็นบัณฑิต

ถ. ผมอยากจะแก้ตลอดเวลา ขอให้เป็นผู้แนะนำทางที่ถูกต้อง ...

ส. กดีที่ยังเป็นผู้ที่ฟัง บางคนเขาคิดว่าถูกแล้ว เขาไม่ฟังคนอื่นเลย ยิ่งแย ไม่มีทางที่จะรู้ว่าตัวเองถูกหรือผิด

พระพุทธศาสนามีประโยชน์ จะแก้ด้วยพระพุทธศาสนา เราควรจะอบรมเด็กหรืออยากจะตั้งมูลนิธิ หรือสมาคมอะไรก็ตาม ใครที่พูดอย่างนี้ ให้เขาศึกษาด้วยอย่าให้เขาเพียงแค่คิดที่จะให้คนอื่นทำ

ถ้าเราเน้นอย่างนี้ เราอาจจะได้อีกหลายคนที่เขาจะศึกษาและเข้าใจ และช่วยกันได้ อย่างไรก็ตามถ้าคนอื่นเขาไม่ทำ เราทำก็แล้วกัน เช่นคนอื่นนี้ยากจริง ๆ เพียงแค่ฟังนี้ก็ยากที่จะฟัง เพราะฉะนั้น ต้องรู้ว่าพระพุทธศาสนาเป็นเรื่องยากและไม่ทั่วไปกับทุกคน ถ้าเขาไม่เคยสะสมบุญไว้แต่ก่อน ก็ไม่มีโอกาสที่จะฟัง หรือฟังแล้วก็ไม่สนใจ หรือฟังแล้วยังไปอย่างอื่นอีกที่คลาดเคลื่อน

ถ. ผมว่าหลงกันมากมาย

ส. และจะทำอย่างไร มีทางเดียว คือ ช่วยให้เราได้ศึกษา หัวใจของพระพุทธศาสนา คือ ต้องศึกษา ช่วยกันให้ศึกษา เพราะฉะนั้น เราไม่ไปคะยั้นคะยอใคร ตั้งต้นที่ตัวเรา และทุกคนศึกษา ตั้งต้นที่ตัวเอง ก็จะมีคนศึกษาอีกมาก

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๓๑

ส. ใครมีประสบการณ์อะไรบ้างใหม่ ที่อยากจะเล่าให้ผู้อื่นได้รับฟังด้วย เพราะกว่าจะอบรมเจริญปัญญาจนกระทั่งสามารถรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้ แต่ละชาติ ชาติชีวิตของท่านคงต้องฟันฝ่าอุปสรรคทั้งทางโลกและทางธรรมอย่างมากมานับไม่ถ้วน

ผู้ฟัง ประสบการณ์ในการศึกษาธรรม อย่างในสมัยพุทธกาล ตอนที่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรัสรู้สัมมาสัมโพธิญาณใหม่ ๆ ยังไม่ได้เทศน์โปรดใครเลย ผมคิดว่า ขณะนั้นพระพุทธองค์คงลำบากใจมากกว่า ธรรมที่ทรงตรัสรู้นั้นลึกซึ้ง เวไนยสัตว์รู้ได้ยาก เมื่อยากมาก ๆ และไม่มีใครรู้เลย จะมีใครมารับรองว่า พระพุทธองค์ทรงรู้จริง ถ้าไม่มีท่านอัญญาโกณฑัญญะรู้ตามขึ้นมา ธรรมของพระพุทธเจ้าอาจจะสูญไปเลยอย่างน่าเสียดาย เพราะไม่มีใครเชื่อ และหลังจากนั้นเมื่อทรงเทศนาแล้ว มีผู้รู้ตาม มีทั้งพระธรรม พระอริยสงฆ์แล้ว คนก็ยังไม่ค่อยเชื่อว่าเป็นศาสนาที่พระพุทธองค์ได้ทรงตรัสรู้มา บางคนก็ไม่เชื่อพระไตรปิฎก แต่เป็นเรื่องที่พิสูจน์แล้วในสมัยพุทธกาลว่า ท่านอัญญาโกณฑัญญะได้ตรัสรู้ และในวันนั้นก็มีพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ครบถ้วน

ย้อนมาชีวิตประจำวันในขณะนี้ มีหลายสำนัก หลายที่ หลายแห่ง สอนกันต่าง ๆ นานา แม้แต่พระสงฆ์เองก็พูดว่า เดียวนี้ไปนับถือพระสงฆ์องค์นี้น้องคนนี้แล้ว ลืมครูบาอาจารย์ที่ยิ่งใหญ่ของเราคือพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว เป็นเรื่องที่น่าเป็นห่วง

ธรรมของพระพุทธเจ้าต้องมีการพิสูจน์ แนวที่อาจารย์สุจินต์บรรยายอยู่ที่นี่ ถูกไหม ตรงไหมกับพระพุทธพจน์ พระไตรปิฎก ซึ่งเป็นคำสอนของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ต้องมีการพิสูจน์กัน

ผมก็เอาตัวผมเองพิสูจน์กับผู้ที่ได้ศึกษาอยู่ใกล้ ๆ กันหลายคน อย่างเช่น อาจารย์สุจินต์บรรยายว่า ทางตา มีเห็นกับสิ่งที่ถูกเห็น ทางหู มีเสียงกับมีได้ยิน อย่างนี้ตรงกับที่พระพุทธเจ้าสอนไว้ไหม

ถ้าเราจะลึกรู้ในนามธรรมและรูปธรรมอย่างนี้แล้ว สักวันหนึ่งจะได้ประจักษ์แจ้งหรือไม่ ก็ได้เริ่มมีการพิสูจน์กันอยู่เรื่อย ๆ ตลอดมาสำหรับตัวผม สติระลึกรู้แบบนี้จะเป็นทางนำไปสู่การรู้แจ้งอริยสัจจธรรมได้หรือไม่ ซึ่งผมเองก็เริ่มระลึกรู้บ้างทาง ๖ ทวาร แต่ก็ยังน้อย และความรู้สึกที่ระลึกนี้ตรงใหม่ เหมือนกันใหม่กับเพื่อนฝูงที่มาเรียนกันอยู่ที่นี่ มีใครเหมือนเราบ้างไหมที่เริ่มระลึกอย่างนี้ ก็ได้มีการสอบถามกันสนทนาธรรมกัน ก็ตรงกันหลายคนทีเดียว

ผมอยากจะพูดว่า เชื่อได้แน่ว่าเป็นคำสอนที่ถูกต้องและตรง อย่างลักษณะของการระลึกเป็นอย่างไร ผมขอยกตัวอย่างเช่น การระลึกนี้ จะมีความรู้สึกว่า เผลอ ๆ ขึ้นมา แต่ถ้าเป็นลักษณะไปจดจ้องนั้นไม่ใช่สติ

นี่เป็นเรื่องหนึ่งที่ได้สนทนากับสหายธรรม ตรวจสอบแล้วก็ตรงกันอย่างนี้ว่าการระลึกนี้ เป็นลักษณะเผลอ ๆ ขึ้นมาว่า นี่นะเป็นสิ่งที่ปรากฏทางตา ซึ่งเราได้ยินได้ฟังมาเป็นสิบ ๆ ปี ก็ได้เห็นตามคำสอนของพระพุทธเจ้า เป็นอย่างนี้จริง ๆ นี่คือการพิสูจน์ธรรม ถ้าจะพูดทั้ง ๖ ทางก็จะยืดยาวไป ผมกล้ายืนยันว่า ที่อาจารย์สอนนี้ตรงแล้ว

สุ. ที่ว่าเผลอ ๆ คงไม่ได้หมายความว่า เผลอ จริง ๆ แต่คงหมายความว่า สภาพของการระลึกเกิดขึ้นโดยไม่ได้เตรียมตัว หรือโดยไม่ได้ตั้งใจ จงใจ

และตามที่กล่าวมานี้ แสดงให้เห็นว่า น่าคิดสำหรับคนในยุคนี้ที่จะระลึกถึงพระปัญญาคุณของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าและพระอริยสาวก เพราะสภาพธรรมเกิดขึ้นแล้วปรากฏตามปกติ คือ ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ในขณะที่กำลังเห็น และจะประจักษ์ว่า ไม่ใช่ใคร ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สิ่งหนึ่งสิ่งใด เป็นสภาพธรรมที่กระทบจักษุประสาทแล้วดับ เร็วถึงอย่างนั้น เพราะว่ารूपมีอายุเพียง ๑๗ ขณะจิตเท่านั้นเอง จักษุประสาทรูปก็มีอายุเพียง ๑๗ ขณะจิต และเวลาที่จักษุประสาทรูปและรูปารมณฺเฑเกิดขณะแรก จิตที่เห็นยังไม่เกิด เพราะฉะนั้นก็ล่วงไปหลายขณะ เหลืออายุสั้นกว่านั้นอีก รูปารมณฺเฑที่กระทบจักษุประสาทก็ดับ และจักษุประสาทซึ่งเป็นทางให้เกิดจิตเห็นและจิตที่รู้รูปารมณฺเฑทางจักษุทวารโดยอาศัย

จักขุปสาทก็ดับ เพราะฉะนั้น ก็เป็นความรวดเร็วอย่างยิ่ง ถ้าไม่ได้ศึกษาพระธรรม โดยละเอียดให้เข้าใจเรื่องของสภาพธรรมที่เป็นอนัตตาจริง ๆ ก็ยากแสนยากที่จะรู้ว่าเป็นไปได้สำหรับปัญญาที่ได้อบรมเจริญแล้ว

เพราะฉะนั้น ผู้ที่มีความมั่นคงจริง ๆ จะรู้ว่า ปัญญาไม่ใช่รู้อย่างอื่น แต่รู้สิ่งที่กำลังปรากฏซึ่งไม่เคยรู้มาก่อน เช่น สิ่งที่กำลังปรากฏทางตา ไม่เคยรู้มาก่อนเลยว่า เป็นสภาพธรรมอย่างหนึ่ง เพราะถ้าถามทุกท่านก็ต้องบอกว่า เห็นคน เห็นวัตถุ เห็นสิ่งต่าง ๆ และทุกคนที่อบรมเจริญปัญญาก็เป็นผู้ตรงที่จะรู้ว่า ถ้าไม่ระลึก เพราะอาศัยการได้ยินได้ฟังเรื่องของสภาพธรรมที่มีจริงที่กำลังปรากฏแล้วค่อย ๆ รู้ขึ้น จะไม่มีทางละคลายถ่วงถ่วงการที่เคยยึดถือว่า สิ่งที่กำลังปรากฏเป็นสัตว์ เป็นบุคคล ต่าง ๆ ซึ่งเป็นความเห็นผิด เพราะว่าตามความเป็นจริง ต้องเป็นเพียงลักษณะของ รูปชนิดหนึ่งซึ่งปรากฏเมื่อกระทบกับจักขุปสาทแล้วดับอย่างรวดเร็ว จึงจะไม่มีเรา ไม่ว่าจะเป็นทางตาที่เห็น ทางหูที่ได้ยิน ทางจมูกที่ได้กลิ่น ทางลิ้นที่ลิ้มรส ทางกาย ที่กระทบสัมผัส ทางใจที่คิดนึกในขณะนี้

สภาพธรรมมีอยู่แล้ว ผู้ที่มีความเข้าใจอย่างมั่นคงจะไม่หาทางอื่น จะไม่คิด วิธิตดวิธิตอื่น แต่รู้ว่า ตราบใดที่ยังไม่รู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ โดยสติระลึกและค่อย ๆ รู้ขึ้น ค่อย ๆ รู้ขึ้น จะไม่มีหนทางอื่นเลย

แต่ถ้าใครคิดว่าเข้าไป รอไม่ได้ ก็หมายความว่า เห็นผิด และข้อปฏิบัตินั้น ก็ต้องผิดตามไปด้วย เพราะว่าพยายามไปทำอย่างอื่นที่ไม่สามารถรู้สิ่งที่กำลังปรากฏ ในขณะนี้ตามปกติจนหมดได้

ถ. ผมยังติดใจเรื่องพระโพธิสัตว์คราวที่แล้ว ที่ท่านเสวยพระชาติเป็นอะไร ไม่ทราบ จำไม่ได้ พระโพธิสัตว์ท่านสร้างบารมีมา ๔ อสงไขยแสนกัป บารมีมีอยู่ ๑๐ ประการ ถ้านับเป็นอุปบารมี ปรมัตถบารมี ก็เป็น ๓๐ ทศ การบำเพ็ญบารมี แต่ละพระชาติ อย่างในพระชาติที่เป็นพระเวสสันดร ผมเข้าใจว่าคงไม่ได้บำเพ็ญทาน อย่างเดียว คงจะบำเพ็ญหลาย ๆ อย่าง และการบำเพ็ญของท่าน ผมสงสัยว่า ท่านเข้าใจการเจริญสติปัฏฐานหรือเปล่า คือ บำเพ็ญบารมีที่จะถือว่าเป็นบารมีได้

ต้องมีจุดมุ่งหมายว่าเพื่ออะไร และผมเข้าใจว่า พระโพธิสัตว์ต้องรู้แนวทางการปฏิบัติ อย่างรู้แนวทางการเจริญวิปัสสนา ผมเข้าใจว่าท่านต้องรู้ด้วย เป็นอย่างนั้นหรือเปล่า

ส. พระโพธิสัตว์ก่อนที่จะได้ตรัสรู้ คือ พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์นี้ ได้เฝ้าพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าถึง ๒๔ พระองค์ ในระยะเวลาที่ ห่าง ๆ กัน เพราะฉะนั้น ก็มีความเข้าใจในเรื่องของสภาพธรรม และเป็นผู้ที่ ถ้ำปรารถนาที่จะเป็นพระอรหันต์ก็บรรลุได้ แต่เพราะทรงปรารถนาพระสัมมา- สัมโพธิญาณ จึงต้องบำเพ็ญบารมีอื่น ๆ จนกว่าจะได้ทรงตรัสรู้เป็นพระผู้มีพระภาค- อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าด้วยพระองค์เอง

ถ. แสดงว่าพระโพธิสัตว์ท่านมีปัญญา พังธรรมแล้วสามารถบรรลุมรรคผล นิพพานได้

ส. ใน ๔ อสงไขยแสนกัป บางพระชาติเป็นสัตว์ดิรัจฉาน เพราะฉะนั้น ในชาตินั้นไม่มีโอกาส แต่การสะสมการได้ยินได้ฟัง และความเข้าใจพระธรรมต้องตรง พร้อมทั้งเป็นผู้ที่จะต้องอบรมบารมีทุกประการด้วย

ถ. การสะสมที่ว่า ก็สะสมปัญญาที่จะแทงตลอดอริยสัจธรรมนี้ ใช่ไหม

ส. ในชาติที่สามารถ เช่น ในชาติที่เป็นโชติปาละมานพ ได้ศึกษา พระไตรปิฎกแตกฉาน และอบรมเจริญวิปัสสนาด้วย เพราะคงไม่มีใครที่เข้าใจ พระไตรปิฎกแตกฉานและได้เฝ้าพระกัสสปสัมมาสัมพุทธเจ้า แต่ไม่เป็นผู้ที่ มีปกติเจริญสติปัฏฐาน มิฉะนั้นแล้วจะชื่อว่าเข้าใจพระธรรมไม่ได้ ถ้าเพียงแต่ได้ยิน ได้ฟังและแต่สติปัฏฐานไม่เกิดเลย เพราะฉะนั้น แล้วแต่ว่าจะเป็นพระชาติไหน ที่สามารถอบรมเจริญปัญญาได้แค่ไหน แต่พระชาติอื่น ๆ ก็ต้องบำเพ็ญบารมีอื่น ๆ ให้ครบถ้วนด้วย

ถ. เพราะฉะนั้น กุศลทุกประเภทเราประมาณไม่ได้ เราต้องเจริญทุกอย่าง

ส. ก็เป็นความสงสัยในพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระชาติก่อน ๆ แต่เหตุจะต้องสมควรแก่ผล ข้อสำคัญที่สุด คือ ทุกท่านได้เห็นชีวิตตามความเป็นจริง จากชีวิตของท่านเอง ในชาติที่มีโอกาสได้ฟังพระธรรม และได้เข้าใจด้วย แต่ชีวิตต้อง

เป็นไปตามเหตุตามปัจจัย บางครั้งอาจจะมีสุข มีทุกข์ มีอุปสรรค มีเหตุการณ์ต่าง ๆ ในชีวิตแต่ละชาติก็ไม่ซ้ำกัน แต่จะต้องมีการฟัง มีการระลึกถึงพระธรรม และเป็นผู้อยู่ในธรรม คือ ประพฤติธรรมด้วย ไม่ใช่เพียงแค่ฟังแล้วไม่มีโยนิโสมนสิการที่จะพิจารณาสภาพของจิตที่จะให้เป็นกุศลยิ่งขึ้น

ถ. ขนาดพระองค์บำเพ็ญบารมีมาจนชาติสุดท้าย ที่เป็นพระสิทธัตถะแล้ว ตอนที่เสด็จออกบรรพชา ขนาดมีพระปัญญาบารมีเต็มเปี่ยมแล้ว พระองค์ยังต้องทรงบำเพ็ญทุกรกิริยาเป็นเวลาตั้ง ๖ ปี แสดงว่าพระธรรมไม่ใช่ของง่าย ๆ ที่ใครจะไปทำ แค่อาทิพย์สองอาทิพย์ หรือ ๗ ปี ๗ เดือน ๗ วัน อย่างที่ปรารภไว้ในอานิสงส์ท้ายมหาสติปัฏฐานสูตร เพราะนั่นท่านพูดไว้สำหรับผู้มีปัญญา แต่สำหรับเรา ๆ คงเป็นอย่างนั้นไม่ได้ แม้แต่พระพุทธองค์เองซึ่งบำเพ็ญพระบารมีมาเต็มเปี่ยมแล้ว พระองค์ยังต้องทรงใช้เวลาตั้ง ๖ ปีกว่าจะได้ ยากมากจริง ๆ ที่จะเข้าใจได้

สุ. แต่ละพระองค์ไม่เหมือนกัน บางพระองค์ไม่ต้องบำเพ็ญทุกรกิริยาเลย แต่ที่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นี้ต้องทรงบำเพ็ญอย่างนั้น เพราะอดีตกรรม

ถ. กรรมยังตามมาจนในชาติสุดท้าย

สุ. ไม่พ้น เพราะฉะนั้น การฟังพระธรรมก็เพื่อให้โยนิโสมนสิการเจริญขึ้น ฟังด้วยความแยบคาย ด้วยการที่จะเข้าใจลักษณะของสภาพธรรมเพื่อสติปัฏฐาน จะเกิดระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรม และค่อย ๆ รู้ขึ้น แต่ละภพ แต่ละชาติ จนกว่าปัญญาจะสมบูรณ์ถึงขั้นรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้

นี่คือจุดประสงค์ของการฟังพระธรรม อย่าคิดว่าจะต้องฟังเรื่องนั้น เรื่องนี้ มาก ๆ ให้จบ ท่องให้ได้ แต่เพื่อเข้าใจลักษณะของสิ่งที่กำลังปรากฏ

ถ. ขณะที่คิดนึก ถ้าไม่มีโอกาสได้ฟังพระธรรมจะรู้ว่าเป็นสภาพที่คิดนึกใหม่

สุ. ตอบเองได้ ใช่ไหม

ถ. ก็คงไม่ได้ ใช่ไหม

ส. แน่นอน

ถ. การศึกษาพระธรรมต้องอาศัยความเข้าใจเป็นหลัก แต่ส่วนมากฟังแล้วจะเป็นท่อง ท่องว่า เห็นขณะนี้เห็นจิตเห็น เกิดขึ้นทางตาเพราะเหตุปัจจัย แต่การศึกษาธรรมให้เข้าใจจริง ๆ ไม่ได้หมายความว่า ที่ฟังว่า จิตเห็นเกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย ไม่ได้หมายความว่า เราต้องไปรอสติให้เกิด และจะเป็นปัจจัยให้เรารู้สภาพธรรม ก็ไม่ใช่ ใช่ไหม

ส. ไม่ใช่

ถ. ไม่ได้หมายความว่า เป็นตัวตนที่จะต้องเจริญสติด้วย ใช่ไหม

ส. หมายความว่า เข้าใจลักษณะความเป็นอนัตตาของสภาพธรรมทั้งหลายละเอียดขึ้น เพื่อที่จะได้ละคลายความเป็นตัวตนเวลาที่สติเกิด

ถ. ทำไมเวลาฟังพระธรรม สติจึงมีโอกาสดีกมากกว่า หลังจากฟังไปแล้วแตกต่างกันมาก เพราะเหตุใด

ส. อวิชาที่สะสมมามีมากหรือน้อย

ถ. มีมากก็หลงลืมมาก

ส. เป็นของธรรมดา ถ้ารู้จักตัวเองว่าวิชาต้องมีมาก และขณะนี้กำลังสะสมวิชา เพื่อให้มีกำลังที่จะรู้ลักษณะของสภาพธรรม แต่ถ้าไม่มีการฟัง ไม่มีการเข้าใจลักษณะของธรรม ก็ไม่มีวิชาที่จะละอวิชา ความไม่รู้

ถ. ขณะที่ท่องว่าเป็นจิตเห็น ถ้าท่อง ขณะนั้นสติคงไม่ได้ระลึกถึงสภาพธรรมที่ปรากฏตามความเป็นจริง ใช่ไหม

ส. ขณะที่ท่องเป็นขณะที่คิด ทำไมถึงท่อง

ถ. แต่ก็ยังโกหกตัวเองว่า ขณะนั้นสติเกิดแล้ว

ส. เพราะอะไร

ถ. ความอยาก อยากมีสติ

ส. แน่นอน เพราะฉะนั้น เรื่องของโลกะ ความต้องการ เป็นเรื่องใหญ่ที่ต้องรู้จักอย่างดี อย่างละเอียดจึงจะละได้

- ณ. หลังจากนั้นโทสะมักจะตามมา และจะโทษว่า ฟังพระธรรมแล้ว
ไม่เข้าใจ การเจริญสติผิดพลาด ก็เพราะตัวเอง อยู่ที่ตัวเองมากกว่า
- ส. ก็เป็นเรื่องของตัวเองทั้งหมด

๑๘๓๗

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๓๑

ส. มีท่านผู้หนึ่งท่านกล่าวว่า ในการรบจะต้องรู้จักยุทธวิธีของศัตรู
จึงจะชนะได้ ถ้าไม่รู้จักยุทธวิธีของศัตรูก็ชนะไม่ได้ นี่ในเรื่องของการรบ คือ ถ้าไม่รู้ว่า
ศัตรูมีวิธีอะไรบ้าง ก็อาจจะถูกศัตรูหลอกหลวง เพราะไม่รู้จักกลยุทธ์หรือยุทธวิธีของศัตรู
ในทางธรรมก็เช่นเดียวกัน ไม่ต่างกันเลย ถ้าไม่รู้จักศัตรูก็ไม่สามารถชนะศัตรูได้
ในทางโลก ศัตรู คือ คนอื่น แต่ในทางธรรม ศัตรู คือ อกุศลที่เกิดกับจิต

รู้จักศัตรูหรือยัง

ทุกคนศึกษาพระธรรมเพื่อที่จะชนะศัตรู แต่ถ้าไม่รู้จักศัตรูจริง ๆ ไม่มีทางชนะได้
อย่างเมื่อศัตรูก็เกิดขึ้น ที่หลอกตัวเองว่าเป็นสติปัญญา นั่นก็คือศัตรู

สำหรับศัตรูในทางธรรม คือ อกุศลที่เกิดกับจิต ทำให้จิตเป็นโรค เน่า เสีย
ขณะใดที่อกุศลธรรมเกิด เพราะฉะนั้น ควรพิจารณาว่า อยากจะชนะศัตรูไหม หรือ
อยากจะปล่อยให้ศัตรูมีกำลังไปเรื่อย ๆ นี่เป็นเรื่องที่ละเอียด เพราะเป็นเรื่องของ
สภาพธรรมที่เกิดกับจิตของแต่ละคน ไม่ใช่บุคคลอื่นที่จะต้องสู้รบตบมือ แต่เป็นเรื่อง
ของโยนิโสมนสิการทุกขณะที่สติระลึกได้ หรือไม่ว่าเหตุการณ์ใด ๆ จะเกิดขึ้นก็ตาม
การที่สติจะระลึกได้ว่า ขณะนั้นจะชนะศัตรู หรือจะแพ้ เพราะว่าวันหนึ่ง ๆ อกุศลจิต
เกิดมาก ไม่รู้สึกตัวเลย ไม่รู้ด้วยว่าจะชนะอกุศลนั้น ๆ ได้อย่างไร แต่ถ้ารู้จริง ๆ
ก็สามารถชนะได้

ถ้ากล่าวว่า ในทางธรรม ศัตรู คือ อกุศลที่เกิดกับจิต ขณะนี้มีใครรู้จัก
ศัตรูบ้างแล้ว หรือรู้จักเพียงแต่ชื่อ แต่เวลาที่ศัตรูเกิดจริง ๆ กำลังทำร้ายจริง ๆ
จิตขณะนั้นเสียเป็นโรค เน่าจริง ๆ ขณะนั้นไม่รู้เลยว่าเมื่อมีศัตรูแล้ว

นี่เป็นสิ่งที่พระธรรมจะทำให้ทุกท่านรู้จักศัตรูของตนเองดีขึ้น มิฉะนั้นแล้ว ความไม่รู้จะทำให้เอาใจช่วยศัตรูของตัวเอง ปล่อยใจต่าง ๆ หรือคิดว่าขณะนั้น เป็นสติปัฏฐาน เป็นกุศล แต่แท้ที่จริงไม่ใช่สติปัฏฐาน

ผู้ฟัง ศัตรู คือ กิเลส ปกติเราจะไม่รู้ว่าเรามีศัตรู เช่น ความโลภเกิดขึ้น ความโกรธเกิดขึ้น ความหลงเกิดขึ้น เราไม่รู้ รู้แต่เพียงว่า เราอยากได้ เราโกรธ คือ เห็นว่า อยากได้ก็ดี โกรธที่เกิดขึ้นก็ดี ไม่ใช่ศัตรู แต่เป็นเรา นี่เป็นปัญหาที่ยากที่จะกำจัด เพราะไม่เข้าใจว่า โกรธนั้นเป็นศัตรู โลภเป็นศัตรู ยังนึกว่าเป็นเราอยู่

ส. เพราะฉะนั้น ถ้ารู้จักศัตรูละเอียดขึ้นก็ดี และต้องรู้จักยุทธวิธีของศัตรู ด้วย ในวันนี้ศัตรูมียุทธวิธีมากมาย เพราะขณะอยู่ตลอดเวลาที่โลภะเกิด โทสะเกิด โมหะเกิด แม้แต่การที่จะอบรมเจริญปัญญาก็ยังมิโลภะได้ เช่น เมื่อกัณฐี และเมื่อโลภะไม่เกิด ก็ยังมีโทสะเกิดอีกได้ด้วย แสดงให้เห็นถึงความสามารถของศัตรูที่มีมากจริง ๆ จนกว่าปัญญาจะเกิดเมื่อไร เมื่อนั้นจะรู้วิธีชนะศัตรูได้ แต่ต้องเป็นเรื่องที่ละเอียดจริง ๆ

ผู้ฟัง การมีปัญญาจนสามารถเข้าใจว่า ศัตรูไม่ใช่เรา หรือความโกรธ ความอยากไม่ใช่เรา ความเกลียด ความกลัว ก็ไม่ใช่เรา ไม่ใช่เป็นเรื่องที่เข้าใจได้ง่าย ๆ หรือรวดเร็ว

ส. ศัตรูตัวใหญ่ที่เป็นต้นเหตุก็มี ๓ ซึ่งทุกคนได้ยินชื่อบ่อย ๆ ไม่มีใครลืม คือ โลภะ โทสะ โมหะ และใน ๓ อย่างนี้ อกุศลธรรมที่ขาดไม่ได้เลยเวลาที่ศัตรูมา คือ โมหะ ความไม่รู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ เพราะว่ายุทธวิธีหรือการดำเนินงาน การปฏิบัติการของโมหะนั้น คือ ปิดกั้นไม่ให้รู้ลักษณะของนามธรรม รูปธรรมที่กำลังปรากฏ นั่นคือหน้าที่ของโมหะ

ทางเดียวที่จะละคลายโมหะได้ คือ อบรมสภาพธรรมที่ตรงกันข้ามกับโมหะ คือ ปัญญา ให้เกิดขึ้นเพื่อรู้สภาพธรรมตามความเป็นจริง มิฉะนั้นแล้วยังมีความไม่รู้ในลักษณะของสภาพธรรมอยู่ จะไม่ให้มีโมหะ ไม่ให้มีโลภะ เป็นไปไม่ได้ หรือจะไม่ให้มีโมหะ ไม่ให้มีโทสะ ก็เป็นไปไม่ได้

เพราะฉะนั้น เมื่ออกุศลทุกอย่างปราศจากโมหะไม่ได้ การรบกับอกุศลธรรม
ที่จะไม่ให้อกุศลธรรมเกิดได้จริง ๆ ก็ปราศจากปัญญาไม่ได้เช่นเดียวกัน

สนทนาธรรมที่ จ. ฉะเชิงเทรา

วันเสาร์ที่ ๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๓๑

ถ. รูปนามจะต้องถึงความตายเป็นธรรมดา จะล่วงพ้นความตายไปไม่ได้
อย่างนี้จะถือเป็นสติหรือเปล่า

ส. สติมีหลายชั้น ถ้าเป็นสติที่คิดพิจารณาเรื่องนามธรรมรูปธรรมไม่เพียง
ไม่ใช่การรู้ในขณะที่กำลังเห็น ว่า ไม่ใช่เรา คนละชั้น

ถ. ต้องพยายาม

ส. ไม่ใช่เรื่องพยายาม แต่เป็นเรื่องการเจริญปัญญา ซึ่งคนส่วนใหญ่
ไม่เข้าใจว่า เป็นเรื่องการอบรมปัญญา เขาไม่รู้ว่าปัญญารู้อะไร แต่ถ้าทราบ
ปัญญารู้สิ่งที่กำลังปรากฏ เพราะฉะนั้น ในขณะที่จะต้องอบรมเจริญปัญญา
ที่จะเข้าใจสภาพเห็นที่กำลังเห็น หรือสิ่งที่ปรากฏทางตา

ถ. ... (ได้ยินไม่ชัด)

ส. นั่นเราคิด ไขใหม่ เพราะฉะนั้น ความคิดนั้นก็ยังยึดถือว่าเป็นเรา
ยังไม่ใช่อนัตตา ทุกอย่างไม่เที่ยง รู้สึกว่าไม่สงสัย เพราะว่าเกิดมาแล้วก็ต้องแก่
และเจ็บ และตาย เรามองเห็นเรื่องการเกิด การแก่ การเจ็บ การตายอยู่เรื่อย ๆ

ถ. ... ความตายเป็นธรรมดา ... (ได้ยินไม่ชัด)

ส. ก็คือการนึก เหมือนกับในเวลานี้เรากำลังนึก เวลาที่เรากำลังพูด
ก็คือ เรากำลังนึกนั่นเอง

ถ. ... (ได้ยินไม่ชัด)

ส. เห็นนี้ก็ต้องดับ ที่ว่าเกิดตาย คือ สภาพธรรมทุกอย่างที่เกิดต้องดับ
เห็นเราก็เห็นมาตั้งแต่เกิดจนตาย ปัญญาในขณะที่กำลังเห็นยังไม่เกิด เพราะว่า
ยังเป็นเราอยู่ตราบใด ตรานั้นก็ยังไม่ใช่อนัตตา

ถ. ... (ได้ยินไม่ชัด)

ส. หมายความว่าสติเกิดระลึกได้ว่า ขณะนี้ตามที่เราเคยได้ยินได้ฟังมาว่าเป็นเพียงสิ่งที่ปรากฏทางตา ความเข้าใจของเราจะต้องค่อย ๆ เจริญขึ้น จนกระทั่งเรารู้จริง ๆ ว่า ขณะนี้เป็นเพียงสิ่งที่กำลังปรากฏทางตา

เวลานี้ถ้าเปลี่ยนทุกคนที่นี้เป็นภาพเขียน ทุกคนก็กำลังพูดกับภาพเขียน ซึ่งที่จริงแล้วก็แม้แต่เพียงใจที่คิดเท่านั้นเอง และเป็นภาพที่ไม่ใช่ภาพนิ่ง ความต่างกันของขณะที่กำลังสนทนา คือ ไม่ใช่ภาพนิ่ง แต่จริง ๆ แล้วก็ไม่ต่างกัน เพราะว่าสิ่งที่ปรากฏทางตานั่นที่เราคิดว่าเป็นภาพนิ่ง ก็มีหู มีจมูกเหมือนกัน เพราะเราคิดเพราะฉะนั้น สิ่งที่ปรากฏทางตา ถ้าเวลานี้มีดหมด ไม่ปรากฏเลยว่าเป็นตา เป็นหู เป็นปาก เป็นจมูกให้คิด แต่เมื่อสว่างขึ้นมา สิ่งที่ปรากฏก็ทำให้ใจคิดนึก เมื่อคิดนึกก็เห็นว่าเป็นคนนั้นคนนี้ แต่จริง ๆ แล้วเป็นเพียงสิ่งที่ปรากฏเมื่อมีแสงสว่าง

ถ. ... (ได้ยินไม่ชัด)

ส. มีสิ่งที่กำลังปรากฏ ให้เข้าใจถูกต้อง ข้อสำคัญที่สุด คือ มีสิ่งที่กำลังปรากฏให้เข้าใจถูกต้องขึ้น แต่ก่อนนี้เราไม่เคยฟังพระธรรม ก็ยาก ไม่มีทางที่เราจะเข้าใจถูกต้องว่า สิ่งที่ปรากฏทางตา เหมือนเสียงที่ปรากฏทางหูซึ่งปรากฏและกัดับเหมือนกลิ่นที่ปรากฏทางจมูก เหมือนรสที่ปรากฏทางลิ้น คือ ปรากฏชั่วประเดี๋ยวเดียวเหมือนกันหมด ไม่ว่าจะทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย

ถ. ... (ได้ยินไม่ชัด)

ส. เราถึงต้องเข้าใจว่า การพิจารณาว่าสิ่งที่ปรากฏไม่ใช่ตัวตน เราก็นึกเทียบเคียงจากการฟังแล้วฟังอีกให้เข้าใจจริง ๆ ว่า เสียงปรากฏทางหู รสปรากฏทางลิ้น เพราะฉะนั้น สิ่งที่ปรากฏทางตาก็คงต้องเหมือนกัน คือ ปรากฏแล้วก็ต้องหมดไป จะยั่งยืนไม่ได้เลย

ถ. ... (ได้ยินไม่ชัด)

ส. เพราะว่าสติไม่เกิด

ถ. ... (ได้ยินไม่ชัด)

ส. นันคิด เป็นการคิดเรื่องนามเรื่องรูป ไม่ใช่การระลึกลักษณะที่เป็นอนัตตา ที่จะเป็นความรู้แท้ ๆ ว่า ขณะนี้สิ่งที่ปรากฏทางตา ไม่มีอะไรเลย นอกจากสิ่งที่ปรากฏเท่านั้น คนไม่มี อะไรไม่มี เฉพาะทางตา

ถ. ... (ได้ยินไม่ชัด)

ส. เป็นของจริงอย่างหนึ่ง ค่อย ๆ เป็น คือ สติปัฏฐานหมายความว่า ระลึกลักษณะของสิ่งที่มีจริง และศึกษา คือ พยายามพิจารณาเข้าใจลักษณะจริง ๆ ของสิ่งนั้น จนกว่าจะเข้าใจถูกต้อง

ถ. ... (ได้ยินไม่ชัด)

ส. เราต้องเข้าใจว่า สติปัฏฐานไม่ใช่ขั้นคิด ถ้ายังคิดอยู่ ขณะนั้นไม่ได้พิจารณาลักษณะที่เป็นนามธรรมหรือรูปธรรม เป็นการคิดคำ เป็นการรู้เรื่องที่ละคำ ๆ

เวลานี้ทุกคนเห็น ไซ้ไหม มีของจริงกำลังปรากฏทางตา และเราก็มักจะคิดเรื่องของจริงที่กำลังปรากฏทางตา อย่างเวลาที่เรากำลังพูดเดี๋ยวนี้ เรากำลังพูดเรื่องของจริงที่ปรากฏทางตา โดยที่มีของจริง ๆ ปรากฏ แต่สติของเราไม่ได้ระลึกลักษณะที่เป็นของจริง เพราะเรากำลังพูดหรือคิดเรื่องของจริง

ที่ต้องแยกกัน คือ เวลานี้เห็นมี สิ่งที่ปรากฏทางตามี และเรากำลังพูดเรื่องนี้ด้วย คือ พูดเรื่องเห็น กับพูดเรื่องสิ่งที่กำลังปรากฏทางตา และเรากำลังพยายามเข้าใจเรื่อง จนกว่าสติจะระลึกตามที่เข้าใจแล้ว

เพราะฉะนั้น เป็นเรื่องที่ละเอียด เป็นเรื่องที่จะต้องค่อย ๆ พิจารณาจนกระทั่งเข้าใจว่า เวลานี้สิ่งที่ปรากฏทางตามี แต่ยังไม่ได้พิจารณา เพียงพูดเรื่องนี้ และกำลังเข้าใจเรื่องนี้ โดยสติไม่ได้ระลึก สติปัฏฐานก็อีกขั้นหนึ่ง ตอนนี้เข้าใจก่อน ตั้งต้นที่เข้าใจก่อน เข้าใจจริง ๆ เข้าใจมาก ๆ เข้าใจเรื่อย ๆ

ถ. ไม่เคยได้ยินได้ฟัง ไม่เคยศึกษา ก็เจริญสติไม่ได้

ส. ไม่มีทาง อย่างเวลาที่ไปวัดบวรและฟังเรื่องนามธรรมรูปธรรม เวลาอยู่ที่บ้าน เปิดวิทยุฟังเรื่องนามธรรมรูปธรรม เรื่องตา เรื่องหู เรื่องจมูก เรื่องลิ้น เรื่องกาย เรากำลังฟังเรื่อง ทั้ง ๆ ที่ตาเห็น เรากำลังฟังเรื่องจิตได้ยิน ทั้ง ๆ ที่จิตได้ยิน

และเสียงก็กำลังปรากฏ แต่แทนที่สติจะระลึกที่ลักษณะนั้น เรากำลังฟังเรื่องนั้น เพราะฉะนั้น เป็นปัญญาต่างชั้น คนละระดับ

ถ. ละเอียดอย่างนั้น รู้สึกว่าจะเข้าใจได้ยาก ถ้าหากเราจะดับกิเลส ขันหยาบ ๆ ก่อน และค่อย ๆ มาถึงตรงนี้ ได้ไหม

สุ. ไม่มีเราที่จะไปดับกิเลส ทุกคนไม่มีใครชอบกิเลส พยายามหาทางกัน สักเท่าไร ขนาดพอกฤกษ์เข้าป่าเลย เห็นโทษจนกระทั่งเข้าป่า แต่ก็ดับกิเลสไม่ได้ ทั้ง ๆ ที่เขาก็กพยายามละ

ถ. ต้องไม่มีตัวตนก่อน

สุ. แน่นอน เป็นเรื่องของปัญญาที่รู้แล้วละ คือ ไม่มีเราที่จะไปดับหรือ ไปละ แต่ถ้าปัญญาเกิดขึ้นไหนปัญญาเขาละชั้นนั้น ตามระดับขั้นของปัญญา ปัญงาก็ข้ามขั้นไม่ได้ อย่างปัญญาขั้นฟัง เริ่มจะเข้าใจสิ่งซึ่งเราไม่เคยฟังมาก่อนเลย เรื่องตา เรื่องหู เรื่องจมูก เรื่องลิ้น เรื่องกาย เรื่องใจ ใครบอกเราว่าสำคัญ พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงชี้ชัดว่า นี่คือแหล่งของความสุขและความทุกข์ จากการเห็น การได้ยิน การได้กลิ่น การลิ้มรส การสัมผัส การคิดนึก สุขทุกข์อยู่ที่นั่น ทั้งนั้น

เพราะฉะนั้น ถ้าเรามีทุกข์และอยากจะดับทุกข์ โดยเราไม่รู้ความจริงของเห็นว่า ทุกข์เกิดเพราะเห็น ทุกข์เกิดเพราะได้ยิน ทุกข์เกิดเพราะได้กลิ่น ทุกข์เกิดเพราะลิ้มรส ทุกข์เกิดเพราะสัมผัส ทุกข์เกิดเพราะคิดนึก ปัญญาของเราก็ต้องค่อย ๆ เจริญทั่ว แต่ละทางว่า นี่ทุกข์เกิดเพราะคิดนึก มีใครรู้อย่างนี้บ้างว่า ทุกข์เกิดเพราะคิดนึก มัวแต่เป็นทุกข์ไปด้วยความคิด ประเดี๋ยวก็เป็นทุกข์อีกแล้ว คิดเรื่องนั้นเรื่องนี้ ไม่รู้เลยว่า แท้ที่จริงที่กำลังเป็นทุกข์นั้นเพราะคิด แต่พระพุทเจ้าทรงชี้ที่เกิดของ ทุกข์ทั้งหมด เพื่อที่จะดับทุกข์ได้

ถ้าปัญญายังไม่รู้ความจริงของเห็น ของได้ยิน ของได้กลิ่น ของลิ้มรส ของกระทบสัมผัส ของคิดนึก ไม่มีใครดับกิเลสได้เลย

แต่คนส่วนใหญ่ใจร้อน และไม่ฟังด้วยว่าพระพุทธเจ้าท่านสอนอะไร อยากแต่จะทำอย่างไร ๆ จำต้องแต่จะทำอย่างไร และไปเที่ยวหาทาง ใครเขาบอกให้ทำก็ไปรีบ ๆ จะทำ แต่ถ้าพิจารณาสิ่งที่ได้ฟังจะรู้ได้ว่า ปัญญาเกิดใหม่ เราเข้าใจอะไร หรือเปล่า ถ้าความเข้าใจไม่มีเลย ปัญญาไม่เกิดเลย ถ้าให้เราทำ กิเลสจะหมดได้อย่างไร ในเมื่อปัญญาไม่เกิด

เพราะฉะนั้น ในขั้นของการฟัง เราต้องฟังจนกระทั่งเราเข้าใจจริง ๆ ว่า กิเลสจะดับได้ตามขั้นของปัญญาที่เกิดขึ้น ถ้าปัญญาไม่เกิด อย่าทำอะไรเลย ไม่มีทางที่กิเลสจะดับหมดไปได้ และปัญญารู้อะไร ยังไม่ทันจะรู้เลยก็หวังว่า นิ่ง ๆ ไปสักประเดี๋ยว ปัญญาก็จะเกิด นี่เป็นความหวัง แต่ไม่เข้าใจจริง ๆ ว่า ปัญญารู้เห็นเดี๋ยวนี้ ซึ่งเป็นแหล่งที่เกิดของทุกข์ ปัญญารู้ความคิดที่เกิดขึ้น ซึ่งเป็นแหล่งของความทุกข์เหมือนกัน

ถ้าเราจับจุดของทุกข์ได้ว่า จากเห็น จากได้ยิน จากได้กลิ่น จากลิ้มรส และปัญญารู้ความจริงของสภาพธรรม ความทุกข์ที่ยึดถือสภาพธรรมว่าเป็นตัวตน ก็จะไม่ค่อย ๆ คลาย เพราะถ้าไม่มีตัวตน ทุกข์ต้องลดน้อยลง

ถ. ความเคยชินที่มีตัวตนมาตลอด ยังไม่เข้าใจอะไรเลยจะให้ละทุกข์ คงยังไม่ได้ แต่ในการดำเนินชีวิต บางครั้งเห็นโทษของความโกรธ ก็อยากจะดับความโกรธ

สุ. เพราะเราไม่ชอบความโกรธ โกรธแล้วเป็นทุกข์ โกรธแล้วใจไม่สบาย แต่โลภะ อยากดับไหม

ถ. ยังไม่อยาก

สุ. เพราะฉะนั้น ก็ยังมีเหตุของทุกข์ ถ้าเรายังติดสิ่งหนึ่งสิ่งใดแล้วเราไม่ได้สิ่งนั้น ก็เป็นทุกข์

ถ. ฟังอาจารย์ว่า ถ้าอยากจะละโทษะ ไม่มีตัวตนไปละ แต่เมื่อมีตัวตนมาตลอด ก็ไม่เข้าใจ งง

ส. เพราะฉะนั้น จึงได้บอกว่า ไม่ต้องละอะไร ไม่ต้องทำอะไร ให้เกิดปัญญาค่อย ๆ รู้ขึ้น เพราะว่าปัญญาเขาทำกิจละ ไม่ใช่เราจะทำ

ถ. (ได้ยินไม่ชัด)

ส. แน่นอน ตัวเราทำอะไรไม่ได้เลย ถ้าปัญญาไม่เกิด ไม่มีอะไรที่จะไปละไปคลายอกุศลได้ เมื่อเราไม่เข้าใจ เราก็ไปหาวิธีจากที่ใคร ๆ เขาบอกให้ทำอย่างนั้นให้ทำอย่างนี้ แต่ถ้าไม่ใช่ปัญญา ไม่มีทาง

ถ. อย่างเข้าพรรษาก็ถือศีล พอออกพรรษาก็ออก ไม่ทราบว่าจะถูกหรือผิด มีการเข้าการออกอย่างนี้

ส. ปัญญามีหรือเปล่า ถ้าไม่มีปัญญา ก็มีแค่ศีล ศีลก็ทำอะไรไม่ได้ รักษาศีลไม่รู้ว่าจะตั้งกี่ปีแล้ว

ถ. เราจะดับกิเลสออกจากจิตด้วยปัญญา ดับได้สนิทไหม

ส. ปัญญามีหลายชั้น ปัญญาที่ประจักษ์แจ้งลักษณะของสภาพธรรม จนรู้แจ้งอริยสัจธรรมสามารถดับการยึดถือสภาพธรรมว่าเป็นตัวตน ดับความเห็นผิดทั้งหมด ดับความสงสัยในลักษณะการเกิดดับของสภาพธรรมในขณะนี้หมดความสงสัยในลักษณะของพระนิพพาน เรียกว่าละความเห็นผิด แต่กิเลสอื่นยังมี เพราะว่าการรู้แจ้งอริยสัจธรรมขั้นแรกเป็นพระโสดาบันเท่านั้น ไม่ใช่พระอรหันต์ เพราะฉะนั้น เมื่อเป็นพระโสดาบัน เพียงดับความเห็นผิด โลภะ โทสะ โมหะ ยังมี เมื่อเป็นการรู้แจ้งอริยสัจธรรมขั้นต่อไปเป็นพระสกทาคามี ยังไม่ใช่พระอรหันต์เหมือนกัน ความติดในรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะอย่างหยาบจะคลายลงเบาบางลง เมื่อถึงความเป็นพระอนาคามีรู้แจ้งอริยสัจธรรมขั้นที่ ๓ จะดับความยึดติดในรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ แต่ยังมีโลภะ ความยินดีในภพชาติ เมื่อถึงความเป็นพระอรหันต์จึงจะดับหมด

ถ. ... (ได้ยินไม่ชัด)

ส. แต่ต้องผ่านจากพระโสดาบัน จะเป็นพระอรหันต์โดยไม่เป็นพระโสดาบัน พระสกทาคามี พระอนาคามีก่อนไม่ได้ ก็เลวมีมาก ต้องค่อยๆ ดับไปตามลำดับขั้น

ถ. ใช้ปัญญานี้ ใช้ยังไม่ได้ ...

ส. มีปัญญาใหม่

๑๘๓๘

สนทนาธรรมที่ จ. ฉะเชิงเทรา

วันเสาร์ที่ ๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๓๑

ส. วิชชา คือ รู้ ความรู้เกิดขึ้นละความไม่รู้ ความไม่รู้จะหมดไปได้ เพราะความรู้ เหมือนความมืดที่จะหมดไปได้ก็เพราะแสงสว่าง

ถ. ... (ได้ยินไม่ชัด)

ส. เพราะรู้จึงไม่มีการยึดถือสภาพธรรมว่าเป็นตัวตน เมื่อไม่มีการยึดถือ สภาพธรรมว่าเป็นตัวตน ความติดในสิ่งต่าง ๆ ก็ค่อย ๆ ลดคลายลงตามลำดับขั้น แต่ปัญญาจะต้องเจริญขึ้น

ถ. แบบว่าให้มีศีล ไม่ทำให้ผู้อื่นทุกข์ร้อน ...

ส. และเราละ ยังเป็นเราอยู่ตราบใด ทุกข์ก็ต้องมีอยู่ตราบนั่น

ถ. เดียวนี้ไม่ยึดทุกอย่าง แม้แต่ลูก ผัว เราก็พยายามคิดว่าไม่ใช่ของเรา มาใช้กรรมเขา

ส. พระพุทธเจ้าท่านสอนอย่างนี้หรือเปล่า

ถ. ก็ไม่ทราบ ... เขาทำให้เราทุกข์ เราก็ต้องไม่ยึดถือเขาว่า ...

ส. เวลาสวดมนต์ สวดมนต์ว่าอะไร อัมมัง สະระณัง คัจฉามิ มีพระธรรม เป็นสรณะ เพราะฉะนั้น เราต้องรู้ว่า พระธรรมสอนว่าอะไร เราจึงจะได้มีพระธรรม เป็นที่พึ่งจริง ๆ

ถ. เราต้องทำจริง ใช่ไหม อาจารย์ อ่านแล้วเขาก็มีสอนว่า ทำวัตรเช้า วัตรเย็น ก็มีแยก แต่ยังจำไม่ได้หมด

ส. อย่างน้อยที่สุด เราต้องได้ยินสั้น ๆ ว่า มีพระพุทธเป็นสรณะ มีพระธรรมเป็นสรณะ มีพระสงฆ์เป็นสรณะ โดยมากทุกคนเข้าใจว่า มีพระพุทธ เป็นสรณะแล้ว เพราะว่ามันถือกราบไหว้สวดมนต์ และเข้าใจว่า มีพระสงฆ์เป็น

สรณะแล้ว แต่จริง ๆ ยังไม่ใช่พระอริยสงฆ์ เพราะเรายังไม่ได้ฟังคำสอนของท่าน ที่จะทำให้เราเกิดปัญญาจริง ๆ และมีพระธรรมเป็นสรณะ เราจะมีได้เมื่อไร

ถ. ที่ตัวเราปฏิบัติ

ส. เราปฏิบัติถูกหรือปฏิบัติผิด เราจะรู้ได้อย่างไร

ถ. ทุกวันนี้ เราก็มืด ๕ ชั่วโมง และมืด ๘

ส. แต่พระพุทธเจ้าท่านคงไม่ได้สอนเราแค่มืด ๕ และมืด ๘ แน่ ๆ ถ้าสอนเพียงแค่นี้ ก็เท่ากับพระภิกษุธรรมดาที่เป็นปุถุชนซึ่งท่านก็สอนได้ ท่านเป็นถึง พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ท่านคงต้องสอนมากกว่านี้แน่

เมื่อเราทราบที่พระพุทธเจ้าต้องสอนมากกว่านี้ และสิ่งที่พระองค์สอนเรา เรียกว่าพระธรรม หมายความว่าสอนธรรม สิ่งที่มีจริง ๆ ซึ่งเราสามารถจะศึกษาได้ เพราะฉะนั้น เราควรศึกษา เราจะได้มีพระธรรมเป็นสรณะจริง ๆ

ถ. ก็ศึกษาอยู่ทุกวัน ศึกษาไปเรื่อย ๆ

ส. พระธรรม ท่านสอนว่าอย่างไร

ถ. เข้าก็สวดมนต์ไหว้พระ แล้วมีหน้าที่ ...

ส. นั่นใครก็สอนได้

ถ. พระภิกษุ หรือที่อื่น ๆ ไม่มีใครสอนพระธรรมเหมือนอย่างอาจารย์

ส. ไม่ว่าจะเป็นคฤหัสถ์หรือพระภิกษุก็ตามแต่ ใครก็ตามถ้าไม่ได้ศึกษา พระธรรม กล่าวคำอะไรก็ตาม สิ่งที่เขากล่าวนั้นไม่ใช่ธรรม บอกได้เลยจริง ๆ

ถ. เพราะความไม่รู้ เราก็แยกไม่ออก

ส. ตอนนี้เรามีเครื่องพิสูจน์แล้วว่า ใครก็ตามที่ยังไม่ได้ศึกษาพระธรรม ไม่ว่าเขาจะพูดเรื่องอะไร ๆ ก็ตาม สิ่งที่เขาพูดต้องไม่ใช่ธรรม

ถ. ธรรมมีหลายชั้น

ส. ถ้าเขาศึกษาชั้นนี้ เขาพูดธรรมชั้นนี้ ใช่ไหม ถ้าเขาศึกษาเรื่องทาน เขาก็พูดธรรมเรื่องทาน

ถ. ธรรมก็คือหลักธรรมชาติ

ส. ธรรม คือ ธรรมชาติ ไม่เปลี่ยน เพราะฉะนั้น ต้องศึกษาเรื่องธรรม
ซึ่งไม่ใช่ตัวเรา เพราะเมื่อก็บอกว่า ธรรมชาติ ไซ้ใหม่ จะมีเราอีกไม่ได้เลย เมื่อใช้
คำว่า ธรรม ต้องเป็นธรรมไปหมดเลย กำลังเห็นเป็นเรา หรือเป็นธรรม

ถ. ไม่เป็นเรา เป็นธรรมชาติ

ส. เป็นธรรม และได้ยินล่ะ

ถ. เป็นธรรมชาติ

ส. หหมดทุกอย่างเลย เพราะฉะนั้น การศึกษาธรรม ศึกษาเรื่องเห็น
เพราะบอกว่าเห็นเป็นธรรม ศึกษาเรื่องได้ยิน เพราะฉะนั้น ปัญญาที่ต้องรู้เรื่องธรรม
กำลังเห็นเป็นธรรมแล้ว ไซ้ใหม่ อธิบายว่าศึกษาอย่างไรเรื่องเห็น ที่จะให้เกิดปัญญา
ที่จะให้เข้าใจในธรรม

เวลานี้ยอมรับว่าทุกอย่างเป็นธรรมหมด เห็นก็เป็นธรรม ได้ยินก็เป็นธรรม
โกรธเป็นธรรมหรือเปล่า

ถ. โกรธก็เป็นธรรม

ส. ทุกอย่าง ดีมากเลย คือ ไม่เปลี่ยน เปลี่ยนไม่ได้ ทุกอย่างเป็น
ธรรมหมด ความโกรธเป็นธรรมอย่างหนึ่ง ความโลภก็เป็นธรรมอีกอย่างหนึ่ง และ
โมหะก็เป็นธรรมอีกอย่างหนึ่ง คือ ทุกอย่างเวลานี้เป็นธรรมหมดเลย และเรากำลัง
ศึกษาธรรม เพราะว่าจะมีพระธรรมคำสอนเป็นสรณะ คือ ความเข้าใจเรื่องของธรรม
นั่นเอง นี่คือนิพพานที่จะรู้ว่า ธรรม คือ ทุกสิ่งทุกอย่างที่เป็นของจริงและไม่ใช่เราด้วย

ถ. ถ้ารู้อย่างนั้นแล้ว เราใช้ชำระกิเลสออกจากจิตของเราได้ไหม

ส. ใช้อย่างไร

ถ. ปัญญาที่เรารู้

ส. ปัญญามีแล้วหรือยัง

ถ. แค่นี้

ส. แต่มีหรือยัง สิ่งที่ไม่มีจะเอามาใช้ได้อย่างไร

ถ. เราไม่รู้ เรียกว่ามีได้หรือเปล่า

ส. เมื่อบอกว่าจะใช้ ก็ต้องถามว่า มีหรือเปล่า คือ คนเราจะใช้อะไร ต้องมีสิ่งนั้น ถ้าเราไม่มี เราใช้ไม่ได้ ถ้าเรามีข้าว เราก็ใช้ข้าวได้ เรามีน้ำปลา เราก็ใช้น้ำปลาได้ มีกุ้งเราก็ใช้กุ้งได้ แต่เรามีหรือเปล่า ปัญญา

ถ. ถ้าเราไม่ยึดมั่นถือมั่น จะถูกต้องไหม

ส. ไม่พอ ถ้าพอ พระพุทธเจ้าท่านไม่ต้องทรงเหนื่อยยากแสดงพระธรรมถึง ๔๕ พรรษา และวันหนึ่งไม่น้อยเลย ตั้งแต่ก่อนเสด็จออกบิณฑบาต ทรงตรวจว่า มีใครอยู่ในข่ายพระญาณ แม้ยังไม่ถึงเวลาบิณฑบาตก็เสด็จไปสนทนาธรรมกับเขา โดยที่ว่าคนนี่ฟังครั้งแรกหรือฟังตลอดชีวิตเขา เขาก็ยังไม่เป็นพระอริยบุคคลอีก ๒๐๐ ปีจากนั้นเขาจึงจะเป็น ก็ทรงแสดงธรรมกับเขา สนทนาธรรมกับเขา

หลังจากบิณฑบาตแล้ว เสวยภัตตาหารแล้ว พักนิดเดียว ต่อจากนั้นก็สนทนาธรรม มีคนมาเฝ้า แล้วแต่ว่าจะเป็นใครก็ตาม อาจจะเป็นพระภิกษุต่างถิ่นมาขอเฝ้า สนทนาธรรมกับพระภิกษุเหล่านั้นแล้ว ตอนเย็นแสดงธรรมกับอุบาสก อุบาสิกา อย่างพระวิหารเชตวัน ทุกคนก็ต้องแปลกใจ ตอนเย็นๆ ประชาชนถือดอกไม้หลังไหลไปสู่พระเชตวันเพื่อฟังพระธรรม หลังจากนั้นยังทรงสนทนาธรรมกับพระภิกษุต่อ หรือตกดึกก็มีเทวดามาเฝ้า ทูลถามปัญหา เวลาบรรทมพักผ่อนจริง ๆ เป็นเวลานี้น้อยมาก

เพราะฉะนั้น พระธรรมที่ทรงแสดงต้องมาก มากชนิดที่เราเรียนกันตลอดชีวิตก็ไม่จบ อีกทั้งชาติก็ไม่จบ จนกว่าปัญญาจะรู้แจ้งเป็นพระอรหันต์ และเราจะบอกว่าแค่นี้ ๆ รู้แล้ว พอแล้ว นั้นยังไม่ใช่การเรียกว่า รู้ เพราะว่าจริง ๆ แล้ว เราต้องมีความรู้ชัดว่า ปัญญาจะรู้อะไร

ก่อนอื่นที่จะเจริญปัญญา ต้องรู้ก่อนว่า ปัญญาจะรู้อะไร จึงจะเจริญได้ถูก ไม่ใช่ให้เราไปทำอย่างอื่น ไปรู้อย่างอื่น แต่ต้องรู้ว่า ปัญญาจะรู้อะไร

ถ. ก็พิจารณาไปเรื่อย ๆ

ส. ต้องฟังพระธรรมด้วย ถ้าไม่ฟังพระธรรม ไม่มีทางเลยที่จะรู้ว่า พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้อะไร และทรงแสดงอะไร ไม่มีทาง นั่งเฉย ๆ อยู่ดี ๆ และคิดว่า จะรู้พระธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงนั้น เป็นไปไม่ได้

ถ. อย่างนั้นวิธีการที่ทำให้จิตสงบ อะไรต่าง ๆ ก็ไม่ตรง

ส. จิตก็ไม่ได้สงบ เป็นความอยาก ในพระไตรปิฎกมีทั้งมิจฉาสมาธิกับ สัมมาสมาธิ

ถ. พยายามอบรมเจริญอยู่เรื่อย

ส. พระธรรม ต้องฟังเป็นอันมากทีเดียว ไม่มีใครสามารถรู้ขึ้นมาเองได้ โดยไม่ได้ฟัง อย่างจุดประสงค์ของการฟังธรรมที่วัด หรือไปฟังเทศน์ เราทราบไหมว่า เราไปทำอะไร

ถ. พยายามละ พยายามงดสิ่งที่ ...

ส. ข้อสำคัญที่สุด คือ อย่าใจร้อน และต้องเป็นผู้ตรง และการศึกษา ต้องตามลำดับขั้นที่จะรู้ว่าปัญญารู้อะไร และค่อย ๆ ฟัง ค่อย ๆ พิจารณา ค่อย ๆ รู้ขึ้น ไม่เอาอะไรทั้งหมด ไม่ไปทำอะไรทั้งหมด เอาความเข้าใจสิ่งที่กำลังปรากฏ

เวลานี้ที่กำลังเห็น กำลังได้ยิน นี่เป็นสิ่งที่กำลังปรากฏ เอาความเข้าใจ ความเข้าใจนี้คือปัญญา เป็นเรื่องของปัญญาที่รู้ขึ้น และปัญญาก็ค่อย ๆ ละคลาย ออกุศลไปเอง ถ้าปัญญาไม่เกิด เราก็เป็นตัวตน

ถ. ... (ได้ยินไม่ชัด)

ส. ฟังพระธรรม อย่างที่ถามว่า ไปวัด ไปฟังเทศน์เพื่ออะไร คือ ทุกอย่าง ที่เราทำ เราต้องรู้จุดประสงค์ จึงจะได้รับความสำเร็จ ถ้าเราทำ ๆ ไปโดยไม่รู้ จุดประสงค์ ไม่มีทางที่จะได้รับผลสำเร็จอะไรเลย การกระทำทุกอย่างแม้แต่เข้าครัว เราก็ต้องรู้ว่าเราจะทำอะไร อาหารชนิดนี้จะให้มีรสที่รส อาหารอีกชนิดจะให้จัดหรือจะให้มีรสอะไร ต้องมีจุดประสงค์ทั้งนั้น

การที่เราไปวัด การที่เราฟังธรรม เราต้องรู้ว่าเพื่ออะไร ถ้าเรายังไม่รู้ วันหนึ่ง ๆ ถึงเวลาเราก็ไปวัด และก็กลับบ้าน ใครถามเราก็บอกว่า ไปวัด

- ถ. ก็ไปทำบุญเพื่อไว้ชาติหน้า
- ส. ยิ่งน่าสนใจใหญ่กว่า บุญอยู่ที่ไหน ขณะไหน ที่ว่าไปทำ
- ถ. ทำบุญ เรียกว่าทำความดี เสียสละ
- ส. เพราะฉะนั้น บุญอยู่ที่ไหน
- ถ. บุญอยู่ที่ใจ
- ส. ขณะไหน
- ถ. ขณะที่ทำ เราไปทำบุญ ก็เรียกว่าเสียสละ
- ส. เวลาที่ทุกคนทำบุญ ได้บุญเท่ากันหรือเปล่า
- ถ. ไม่เท่า
- ส. ทำไมทราบ ว่า ไม่เท่า
- ถ. บางคนทำตามอย่างเขา ก็ได้บุญน้อย แต่บางคนตั้งใจทำบุญเลย ไปซื้ออาหาร เงินก็ได้มาด้วยความบริสุทธิ์ ...
- ส. เอาอะไรเป็นเครื่องวัดบุญ
- ถ. บุญ ก็ยังมองไม่เห็น
- ส. ก็เป็นเรื่องมั่ว ๆ ไม่ชัดเจน แม้แต่ทำบุญก็ยังสลับ ๆ ใครจะได้บุญมาก บุญน้อยก็ยังสลับ ๆ คือ ไม่มีอะไรจะวัดได้เลย แต่มี ที่จะรู้ได้ว่าวันนี้บุญเกิดมาก หรือน้อย สามารถมีเครื่องรู้ได้
- ถ. รู้ได้ยาก
- ส. ยาก แต่รู้ได้ เพราะฉะนั้น ใครบอกได้
- ถ. จิตใจตัวเอง
- ส. อะไรทำให้รู้ได้
- ผู้ฟัง ทำแล้วมีความปิติเกิดขึ้น ความอุมใจ ความศรัทธา ความยินดี
- ส. ดีที่ทุกคนคิด จะได้เป็นปัญญาของตัวเอง ต่อไปนี้เราไม่เชื่อคนอื่น เราฟังอะไรแล้วต้องคิดพิจารณาให้เป็นปัญญาของเราเอง นี่คือประโยชน์จากการฟัง ไม่ใช่ไปถามเขาและให้เขาบอกเราว่า ทำบุญอย่างนี้ได้บุญมากไหม คือ ต้องถาม

คนอื่นอยู่ตลอด แต่ถ้าเป็นปัญญาของเราเอง เราไม่รู้ ไม่ต้องให้คนอื่นบอก เราสามารถรู้ได้เองว่า จิตที่เป็นกุศลต้องต่างจากจิตที่เป็นอกุศล แต่ปัญญาต้องละเอียด และต้องเป็นปัญญาที่สามารถจะรู้ได้ว่า กุศลจิตกับอกุศลจิตเกิดดับสลับกันเร็วมาก เพราะฉะนั้น ถ้าไม่มีสติสัมปชัญญะจริง ๆ ในขณะนั้นไม่ได้พิจารณาสภาพของจิต จะไม่รู้

อย่างกำลังนั่งฟังอย่างนี้เป็นกุศลหรือเป็นอกุศล เป็นกุศล เวลาที่เข้าใจ เวลาฟังแล้วเข้าใจเรื่องธรรมเป็นกุศลใหม่ เป็น เข้าใจเรื่องธรรมว่า เป็นของจริง มีจริง ขณะที่เข้าใจเป็นกุศลใหม่ เป็น

และเวลาที่ไม่เข้าใจเป็นกุศลใหม่ ก็ไม่เป็น

กุศลกับอกุศลเกิดสลับกันอยู่ตลอดเวลา เพราะฉะนั้น สติสัมปชัญญะจะทำให้เราสามารถรู้ลักษณะสภาพของจิต เราจึงจะบอกได้ หรือรู้ได้ด้วยตัวของเราเองว่า วันนี้กุศลจิตเกิด หรือกุศลจิตไม่เกิด

อย่างเวลาที่ฟังธรรม หลับแล้ว นี่เด็กหลับแล้ว ผู้ใหญ่บางคนก็หลับ ขณะที่หลับจะบอกว่าเป็นกุศลได้ไหม ก็ไม่ได้

เพราะฉะนั้น เรื่องธรรมเป็นเรื่องละเอียด ไม่ใช่ใครไปฟังธรรมแล้ว เราก็อนุโมทนา วันนี้ได้กุศลมากมาย พระเทศน์ยาว ไม่ใช่อย่างนั้น แต่อยู่ที่จิตของเรา ขณะที่ฟังว่า เราเข้าใจแค่ไหน เข้าใจถูกต้อง หรือฟังแล้วไม่รู้เรื่องเลย

อย่างพระวิหารเชตวัน คนที่ไปเฝ้าพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า บางท่านเป็นพระโสดาบัน บางท่านเป็นพระสกทาคามี บางท่านเป็นพระอนาคามี บางท่านเป็นพระอรหันต์ บางท่านไม่เป็นอะไรเลย เพราะว่าสะสมมาไม่เหมือนกัน

เพราะฉะนั้น เราจะบอกว่า ฟังธรรมแล้วได้บุญเหมือน ๆ กัน ก็เป็นไปไม่ได้ ต้องแล้วแต่สภาพจิต กุศลหรืออกุศลอยู่ที่จิต ไม่ใช่อยู่ที่อื่น ต่อก็ไม่ต้องถามใครว่า ทำอย่างนี้ได้บุญมากไหม เพราะว่ากุศลจิตเกิดมากก็เป็นบุญมาก กุศลจิตเกิดน้อย ก็เป็นบุญน้อย แล้วแต่ว่าจิตขณะนั้นเป็นกุศลหรือเป็นอกุศล

ถ. ตั้งแต่เด็ก เคยติดตามพ่อแม่ไปวัด มีข้าว มีกับข้าวไปใส่บาตร คิดว่าเป็นการทำบุญ และได้อ่านหนังสือหลายเล่ม บอกว่าธรรมเป็นธรรมชาติ เราไม่ต้องไปวัด ทำจิตใจให้สบายก็ได้บุญเหมือนกัน เหมือนกับว่าไปขัดกับความรู้เดิม ๆ ที่สะสมมาตั้งแต่เด็กว่า ต้องมีข้าว มีกับข้าวคาวหวานมาถวายพระ หรือเอาเงินไปหยอดตามตู้ในวัด จึงได้บุญ ...

สุ. ถ้าเราเห็นคนเจ็บป่วยและเราช่วยเขา เป็นบุญไหม ถ้าเราเห็นผู้ใหญ่ว่า และเราคิดว่าควรจะมีคานอบน้อมในความเป็นผู้ใหญ่ พุดกับท่านดี ๆ และช่วยเหลือท่าน ขณะนั้นเป็นบุญไหม

เพราะฉะนั้น บุญมีหลายอย่าง ขณะใดที่จิตเป็นกุศล คือ ไม่มีโลภะ โทสะ โมหะ เวลาที่เราคิดถึงใคร คิดด้วยความเป็นมิตร ไม่ได้โกรธเคือง หรือหวังร้ายต่อเขา คิดที่จะช่วยเหลือเขา ขณะนั้นเป็นบุญไหม

ถ. ... (ได้ยินไม่ชัด)

สุ. ก็ได้ทั้งกาย วาจา ใจ และบุญที่ว่าเป็นไปในทาน เป็นเพียงประเภทหนึ่งใน ๑๐ ประเภท มีบุญกิริยาวัตถุ ทางของบุญ ถึง ๑๐ อย่าง

ถ. ทานก็เป็นกุศล ไซ้ใหม่ ก็ได้บุญเหมือนกัน

สุ. ไม่เอาได้บุญ เอาขณะที่เป็นกุศลจิต แล้วแต่ว่ากุศลจิตเกิดขณะไหน

ถ. ถ้าทำแต่กุศลจิตไม่เกิด ก็ไม่ได้บุญ

สุ. มีไหม ทำแล้วกุศลจิตไม่เกิด เช่นอะไร

ถ. เช่น ทำตาม ๆ เขา

สุ. ขณะนั้นเสียสละให้คนอื่น เพื่อประโยชน์สุขด้วย แต่น้อยมาก แปลว่าอกุศลมากกว่า

ถ. ไม่มีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องก็ทำไปอย่างนั้นเอง หรือเห็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องก็ไม่เกิดศรัทธา อย่างวัดทั่ว ๆ ไป เวลาที่ได้ฟังสิ่งที่ถูกต้องแล้วก็เกิดการเปรียบเทียบว่าไม่ถูกต้อง ทำให้ไม่เกิดศรัทธา ไม่ทราบว่าจะเป็นบาปหรือเปล่า

สุ. สนับสนุนส่งเสริมใครที่เห็นผิด ขณะนั้นเป็นบาปหรือเป็นบุญ

ถ. ถ้าสับสนุนในทางที่ผิด ก็ไม่ใช่บุญ

ส. เพราะฉะนั้น เราจะบาปไหมในขณะที่เราไม่สับสนุน เวลาที่เราเห็นว่ามีสิ่งใดไม่ถูก และเราไม่สับสนุน จะเรียกว่าเราบาปได้ไหม

ถ. แต่ก็ไม่ถูกกับประเพณีที่เขานิยมกันมา เช่น ไปทำบุญที่วัด

ส. ต้องแยกกัน ในเรื่องของบุญก็เรื่องหนึ่ง เรื่องการสละวัตถุให้เหมือนทาน เราให้คนที่เขาขัดสน หรือพวกสมณพราหมณ์จะเป็นในพระพุทธศาสนาหรือไม่ใช่พระพุทธศาสนาก็ตาม ผู้ที่ไม่ครองเรือนเขาไม่มีการหุงหาอาหาร ถ้าเราจะให้เพื่อสงเคราะห์ ก็ต้องให้ในลักษณะของท่าน แต่ไม่ใช่ให้ในลักษณะของการส่งเสริมความคิดเห็นที่ผิดของเขา

ถ. อย่างพระก็บำรุงพระพุทธศาสนา ถ้าเกิดเราไม่ไปทำบุญ ท่านจะอยู่ได้อย่างไร ศาสนาจะมีได้อย่างไร

ส. ที่ว่าพระท่านบำรุงพระพุทธศาสนา ท่านทำอะไรที่เป็นการบำรุงพระพุทธศาสนา

ถ. ท่านก็เทศน์สั่งสอนประชาชน

ส. ประชาชนต้องเข้าใจสิ่งที่ท่านเทศน์ด้วย ท่านจึงจะทำประโยชน์ได้

ถ. เคยอ่านหนังสืออยู่เล่มหนึ่งที่ว่า ไปบวชเป็นพระเพื่อจะตามหาพ่อที่ตายไปแล้วในปรโลก จะพบจริงหรือเปล่า ที่จะไปหาที่ปรโลก

ส. ถ้าเขาบอกว่า พบ จะเชื่อไหม

ถ. ก็ไม่มีหลักฐาน

ส. ไม่จำเป็นต้องเชื่อ ความเชื่อไม่ใช่สิ่งที่ใครจะบังคับได้ แต่เป็นสิ่งที่เราจะหาเหตุผลว่าเพราะมีเหตุอะไร ถ้าเหตุนั้นไม่ตรงกับผลก็แปลว่าเขาเชื่อเอง ก็เป็นโมฆะ เป็นเรื่องส่วนตัวของเขาที่เขาเชื่อเรื่องที่ไม่ประกอบด้วยเหตุผล ไม่ใช่บังคับเราว่าต้องเชื่อ พิจารณาเหตุผลว่าเขาทำอย่างไร

๑๘๓๑

สนทนาธรรมที่ จ. ฉะเชิงเทรา

วันเสาร์ที่ ๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๓๑

ถ. อย่างเขาปฏิบัติ ก็มีคนเห็น

ส. ปฏิบัติอะไร

ถ. ที่ว่าไปนั่งสมาธิ

ส. ที่ว่าไม่เอา เอาตัวเหตุนะ ปฏิบัติอย่างไร

ถ. นั่งแล้วท่อง สัมมาอรหัง

ส. ท่องสัมมาอรหัง ขณะนั้นต้องมีการคิดคำว่า สัม - มา - อะ - ระ - หัง

ก็เท่านั้น จะไปเห็นอะไร

ถ. แต่ก็มีผู้ให้เห็น

ส. เขาเห็น ก็อยู่ที่เราว่า เราจะเชื่อหรือเปล่า เราจะเป็นคนเชื่อง่าย หรือ

เราจะเป็นคนพิจารณา

ถ. ก็อยากจะลองปฏิบัติดู

ส. ลองหรือยัง

ถ. ก็ลองอยู่ทุกวันนี้

ส. ได้ผลอย่างไร

ถ. ยังไม่เห็น แต่ทำให้จิตสงบ

ส. อยากทราบว่า อยากเห็นหรือไม่อยากเห็น

ถ. ยังไม่เห็น ก็ยังไม่เชื่อ

ส. เพราะฉะนั้น อยากเห็นหรือไม่อยากเห็น

ถ. ก็ไม่อยากจะบอก นั่งไปเฉย ๆ

ส. ไม่อยาก ทำไม่ไปนั่ง

ถ. รู้สึกว่า จิตใจสบายดี

ส. สบายก็เป็นโลกะ และเราก็ชอบ ถ้าปัญญาไม่เกิด อย่าไปทำอะไรดีกว่า เพราะว่ามันมีอะไรที่จะไปละความเห็นผิด

ถ. รู้สึกว่า ทำให้ร่างกายสบาย

ส. สมานี่มีมิจฉาสมาธิด้วย และไม่ใช่มิแต่เฉพาะประเทศไทยทุกประเทศมีสมาธิ คนละรูปแบบ ทรงแสดงว่า อริยมรรคเป็นหนทางเดียว

ถ. ก็แล้วแต่บุญบารมีของใครที่สร้างมา

ส. แต่มีหนทางเดียว

ถ. ใช่ แต่ไปลงแม่น้ำที่เดียวกัน

ส. เพราะฉะนั้น หนทางต้องเป็นหนทางเดียว ไม่ใช่คนละหนทาง

ถ. ที่อาจารย์พูดก็ถูก

ผู้ฟัง ที่สำคัญ คือ ยังไม่ทราบว่าจะทำไปนั้นผิดหรือถูก

ส. เพราะฉะนั้น ผลของการทำคืออะไร นี่สำคัญที่สุด คือ การทำอะไรต้องรู้ผล ผลของการทำคืออะไร

ผู้ฟัง สิ่งที่ถูกก็ยังไม่รู้ว่าเป็นอะไร

ส. เพราะฉะนั้น ต้องฟังพระธรรม ไม่ใช่ฟังคนอื่น แต่ฟังพระธรรม

ถ. พระธรรมใครแสดง

ส. พระพุทธเจ้า

ถ. แต่ท่านก็ล่วงลับไปแล้ว

ส. จดจารึกไว้ และสะสมสืบต่อกันมา

ถ. ไม่รู้ว่าองค์ไหน

ส. เอาอย่างนี้ เมื่อที่ทุกคนรับรองว่า พระธรรมเป็นเรื่องของธรรม และทุกอย่างเป็นธรรม เพราะฉะนั้น ถ้าใครสอนเรื่องตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ โลกะ โทสะ โมหะ ให้ปัญญาของเราเกิดที่จะรู้ว่า เป็นธรรม ไม่ใช่เรา ถ้าใครสอนให้เราเข้าใจอย่างนี้ นั่นคือพระธรรม แต่ถ้าไม่ได้สอนให้เข้าใจอย่างนี้ นั่นไม่ใช่พระธรรมตามที่เรากล่าวกันไว้แล้ว ใช่ไหม

ถ. ... (ได้ยินไม่ชัด)

สุ. ต้องให้เราเข้าใจเรื่องนี้ จึงจะเป็นพระธรรม ถ้าไม่ให้เราเข้าใจเรื่องนี้ ไม่ใช่พระธรรม

ถ. ถ้าไปสร้างสถานที่ขึ้นมา และให้คนไปทำกิจธุระ จะถูกต้องไหม

ผู้ฟัง ธุระนี้สำหรับดิฉันคิดว่า เป็นธรรมชาติ คือ ตื่นเช้า ๆ ตี ๓ ครั้ง ตื่นเป็นประจำ

สุ. นั้นไม่ใช่หมายความว่าของธุระในพระพุทธศาสนา นั้นคิดเอาเอง เพราะฉะนั้น เราต้องศึกษา คือ เราต้องฟัง

ธุระ ในภาษาบาลีที่ภาษาไทยใช้คำว่า ธุระ เป็นการประพจน์ที่พิเศษ ต่างหากจากศีล ๒๒๗ ของพระภิกษุ

เพราะฉะนั้น ธุระไม่ใช่ศีล หมายความว่าพระภิกษุจะรักษาก็ได้ ไม่รักษาก็ได้ตามอัธยาศัย ไม่บังคับ แต่ถ้าบวชเป็นพระแล้วต้องรักษาศีลทั้ง ๒๒๗ แสดงให้เห็นว่า จากเพศคฤหัสถ์ไปสู่เพศบรรพชิตต่างกันมาก

อย่างเราชาวบ้าน ตามสบาย โลภะ โทสะ โมหะทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ จะแต่งตัวอย่างไร จะซื้ออะไร จะดูโทรทัศน์ จะไปเที่ยว ทำได้ทุกอย่าง เพราะเรารู้ตัวเราว่า เราไม่ใช่เพศบรรพชิต แต่คนที่บวช หมายความว่าผู้นั้นไตร่ตรองแล้วว่า ธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงเป็นสิ่งที่ยากที่จะบรรลุได้ และการรู้แจ้งอริยสัจธรรมนั้น ในเพศคฤหัสถ์ก็ได้ ในเพศบรรพชิตก็ได้ เมื่อได้ทั้ง ๒ อย่าง การบวชไม่มีการบังคับเลย แต่เป็นความสมัครใจของผู้นั้นที่พิจารณาตามการสะสมของตนเอง และมีความพอใจที่จะเจริญปัญญาในเพศบรรพชิต ด้วยความสมัครใจว่า ศีล ๒๒๗ รักษาได้อย่างสบาย ๆ จึงได้บวช ไม่มีความลำบากเลย

ถ. ... (ได้ยินไม่ชัด)

สุ. ก็เป็นเรื่องกาลสมัย ซึ่งเราก็ไม่ได้ไปสนใจ แต่เราต้องเข้าใจดั้งเดิมมาว่า การบวชคืออะไร การเปลี่ยนเพศจากคฤหัสถ์ไปสู่บรรพชิตซึ่งยาก จะรับประทานอาหารร้อน ๆ ก็ไม่ได้ ถ้าเขาถวายเย็น หรือเราขอเค็ม ของเขาถวายจืดหรือเปรี้ยว ...

ถ. ... (ได้ยินไม่ชัด)

สุ. เพราะฉะนั้น คนที่จะบวช จึงควรรู้ว่า การเปลี่ยนเพศจากคฤหัสถ์เป็นบรรพชิตต้องด้วยความสมัครใจ ด้วยความพอใจ ด้วยการรู้จักตนเองว่า เพศบรรพชิตเป็นเพศที่ห่างไกลจากเพศคฤหัสถ์มาก และต้องรักษาศีล ๒๒๗ นี่แค่บวช แต่อุดวงค์ยิ่งกว่า ๒๒๗ ไปอีก เพราะฉะนั้น ไม่ใช่เรื่องมานั่งปฏิบัติกัน ๑๐๐ ๒๐๐ ทางเดินที่กันเราต้องเข้าใจให้ถูกว่า ความต่างกันของคฤหัสถ์กับบรรพชิต ต่างกันอย่างไร และระหว่างบรรพชิตด้วยกัน ที่รักษารูดวงค์ก็มี ที่ไม่รักษารูดวงค์ก็มี ตามอรรถาธิบาย ไม่บังคับ และผู้ที่รักษารูดวงค์ ท่านเป็นผู้ที่มีก่น้อย สันโดษยิ่ง ต้องใช้ค่านั้น ขนาดที่ว่าพี่น้อง ๒ คน เป็นบรรพชิตทั้งคู่ เป็นพระภิกษุทั้งคู่ พี่ชายรักษารูดวงค์ น้องไม่รู้เลยว่าพี่รักษา ท่านไม่ได้มาประกาศบอกใครว่า ฉันรักษารูดวงค์ ไม่ประกาศใครมความให้ชาวบ้านมารูดวงค์ เพราะเป็นเรื่องขัดเกลานเฉพาะตัว ๆ

สำหรับบรรพชิต รักษารูดวงค์ได้ทั้ง ๑๓ ข้อ สำหรับภิกษุณีได้ก็ข้อ สำหรับสามเณรได้ก็ข้อ แต่สำหรับอุบาสกอุบาสิกาได้ ๒ ข้อเท่านั้น คือ เรื่องอาหาร ไม่ใช่เรื่องสถานที่ เพราะว่าทุกคนต้องบริโภคอาหาร ไม่ว่าบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ เพราะฉะนั้น คนที่แม้เป็นคฤหัสถ์ แต่เรารู้ว่าเรื่องติดของเรามีมาก ไหนจะรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส เพราะฉะนั้น คนที่สามารถจะรักษาทางหนึ่งทางใดได้ เช่น อาหาร เขาก็ไม่กินพราเปรื่อ อิ่มแล้วอิ่มเลย และบริโภคที่เดียว ใส่อาหารจานเดียวก็ได้ คือ ไม่เป็นผู้เดือดร้อนเรื่องอาหาร ถ้าเราจะสะสมรูดวงค์ในเพศคฤหัสถ์ จะทำได้เพียง ๒ อย่าง

เพราะฉะนั้น คฤหัสถ์จะไปทางเดินที่อะไรไม่ได้ทั้งนั้น นั่นไม่ได้ฟังพระธรรม ไม่มีอะไรเป็นที่พึ่ง ไม่มีการรู้ความต่างกันของความจริง สภาพธรรมนี่จริง ทำไมบางคนเป็นภิกษุ ทำไมบางคนไม่เป็น นี่ก็ต่างกันแล้ว และภิกษุด้วยกันทำไมบางรูปรักษารูดวงค์ บางรูปไม่รักษา

ถ. ถ้ามีการชักชวนกันไปบวชชีพรหมณ์ ...

ส. ได้ไปบรรยายให้ชีพรหมณ์ฟังเข้าใจ ซึ่งดิฉันมีข้อแม้อยู่อย่างหนึ่ง คือ สอนทนายธรรมกับตอบปัญหาธรรมนี้รับ แต่บรรยายไม่รับ เพราะรู้ว่าธรรมมีมาก และที่บรรยายก็มีติดต่อกันอยู่แล้วทางวิทยุ คนที่รับฟังก็สามารถรับฟังได้ทุกวัน นี่ไปเพียงแค่ ๒ ชั่วโมง จะเอาธรรมอะไรไปบรรยายให้เขาเข้าใจได้ ไซ้ไหม แต่ถ้าเขา ฟังแล้วเขาเกิดสงสัยหรืออยากจะทำอะไร ก็สอนทนายธรรมกันแบบนี้ดีกว่า

ดิฉันก็ไปพูดตามความเป็นจริง แต่คนที่เขาบวชชีพรหมณ์ เขาก็ไม่รู้ว่า เขาบวชทำไม เพราะฉะนั้น ก็ไปถามให้เขาเข้าใจว่า เขาบวชทำไม และการบวชชีพรหมณ์นั้นคืออะไร

ถ. ... ปฏิบัติแล้วคิดว่าได้นุญมาก

ส. อยาก ไซ้ไหม ก็ไม่พ้นอยาก

ถ. ... ขาดินนี้ก็สะสมเอาไว้

ส. สะสมอะไรก็ไม่รู้ มีอะไร ๆ ก็เก็บใส่ตะกร้าหมด ต้องเลือก สะสม ปัญญา สะสมความเข้าใจถูก และกุศลอยู่ที่จิต ไม่ใช่เพียงแต่การให้ทานเท่านั้น ขณะที่เรากำลังคิดถึงคนที่เขาเคยทำอะไรให้เราไม่พอใจ หรือคนนั้นเป็นคนไม่ดี เรามีหลายอย่างที่ไม่ดี เราก็มืดตาได้ อภัยให้ได้ ช่วยเขาทุกทางที่จะให้เขาดั้งเดิมใหม่ได้ นั่นคือเมตตา

ถ. ... (ได้ยินไม่ชัด)

ส. นั่นก็กุศลแล้ว เมตตาที่ถูกต้อง คือ มีความเป็นเพื่อน

ถ. เราไม่ต้องไปทวงอะไร

ส. ดิฉันทวงไม่ได้ แต่มีเมตตาต่อกับคนอื่นได้

ถ. ที่อาจารย์บรรยาย ถ้าเราทำบุญ ... จะเห็นในขณะที่เรามีชีวิตอยู่ไหม

ส. เป็นการอบรมเจริญกุศลทุกประการ เพราะเรารู้ว่า กุศลเป็นสภาพธรรม ที่ตรงกันข้ามกับอกุศล อย่างอกุศลเกิด เราก็ไม่เป็นสุขในขณะที่เป็นอกุศล ไม่ว่าจะ โลกะ ความต้องการ ก็ทำให้เราเดือดร้อน อยากจะได้สิ่งนั้นสิ่งนี้ ขวนขวายจนกว่า จะได้ ได้มาแล้วก็ต้องเก็บรักษาไว้ ไม่ยอมให้พลัดพรากแตกทำลายไป เวลาเป็น

อย่างอื่นไปก็เกิดความเศร้าโศก ก็เป็นเรื่องที่ว่า อกุศลเกิดขณะใดเราเห็นโทษ เพียงแต่เราเข้าใจให้ถูกว่า ไม่มีอะไรจะละอกุศลได้นอกจากปัญญา ถ้าปัญญายังไม่เกิด ไม่มีทาง

ถ. เวลาเราเอาของไปถวายพระ เราก็คิดว่า เราถวายแก่สงฆ์

ส. สงฆ์คือใคร

ถ. หมายความว่าพระโสดาบันถึงพระอรหันต์

ส. อย่างนั้นถูกต้อง หมายความว่าเราเป็นผู้มีความนอบน้อม สมมติว่าเราเห็นพระภิกษุที่ท่านมีความประพฤติไม่ดี เราดูหมิ่นเหยียดหยาม ขณะนั้นเป็นอกุศล แต่ถ้าเรารู้ว่า ทุกคนก็ไม่ดีทั้งนั้นแหละ ไม่ว่าบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ トラบใดที่ยังมีกิเลส เพราะฉะนั้น เราก็มีความนอบน้อมต่อใครก็ได้ โดยหลายสถาน เช่น ท่านผู้ใหญ่ที่นั่งอยู่ที่นี่เรารู้ว่า ท่านเกิดก่อน ท่านมีอาวุโส ประสพการณ์ท่านก็มีอย่างน้อยท่านก็รู้อะไร ๆ ตั้งหลายอย่างที่เราไม่รู้ และโดยวัยของท่าน เราก็คเระพนอบน้อมท่านได้ โดยวัยเราก็ได้แล้ว

คือ ให้เราเป็นผู้ที่มีจิตอ่อนโยน และมีความเป็นเพื่อน ไม่ได้เป็นศัตรูกับใคร ขณะนั้นก็เป็นกุศล และความนอบน้อมก็เป็นกุศลเหมือนกัน เพราะฉะนั้น เวลาที่เราถวาย และเราก็น้อมระลึกถึงว่าถวายต่อพระภิกษุสงฆ์ ไม่ได้คิดถึงบุคคลซึ่งเป็นผู้รับนั้นก็เป็นความนอบน้อม

ถ. ไม่ใช่ว่าเขาดีกว่า เขาเลวกว่า ...

ส. เราไม่ต้องคิดละเอียดลออ แต่เรารู้ใจของเราว่า ปกติวันหนึ่ง ๆ เราต้องคิดถึงคนโน้นบ้างคนนี้บ้างแน่ แต่ขณะที่คิด เราคิดถึงเขาด้วยความรัก ความผูกพัน หรือเราคิดถึงเขาด้วยความโกรธ ความแค้น ความดูหมิ่น ความเหยียดหยาม แม้นิดเดียว เรารู้ว่าใจของเราเน่าหรือเสีย เพราะว่าเรื่องอะไรเราต้องไปเหยียดหยามคนอื่น ความไม่ดีก็เป็นเรื่องของแต่ละคน ไซ้ไหม เป็นธรรมชาติ ไม่ใช่ตัวคน ไม่มีชื่อเลย และก็ไปติดชื่อ เพียงนึกถึงชื่อก็ไม่พอใจแล้ว แต่เราเปลี่ยนเป็นเมตตาได้ นี่คือโยนิโสมนสิการที่ได้ยินบ่อย ๆ บางคนก็ถามว่าจะทำอย่างไร ไม่ใช่เรื่องทำ แต่เป็น

เรื่องการสะสมของปัญญาที่จะทำให้พิจารณาธรรมได้ถูก และรู้ด้วยว่า ธรรมคือธรรม เมื่อปัญญาเจริญขึ้น การคิดถึงบุคคลต่าง ๆ ก็เป็นไปในทางกุศลขึ้น

ถ. การใส่บาตร เราหวังถึงชาติหน้าด้วย ชาติหน้ามีจริงไหม

ส. ชาติหน้าคงจะไม่ต่างกับเมื่อวานนี้กับวันนี้ ถ้าเมื่อวานนี้มี และวันนี้ก็ต่อจากเมื่อวานนี้ เมื่อชาตินี้มี ชาติหน้าก็ต่อจากชาตินี้

ถ. จะทำบุญก็หวังว่า ถ้าทำบุญมากในชาตินี้ ชาติหน้าจะได้สบาย

ส. ถ้าเราไม่หวัง เรายังคงได้ไหม

ถ. ถ้าไม่หวัง ศรัทธาคงจะน้อยลง

ส. หมายความว่า บุญที่เราทำไว้นี้จะได้ไหมเมื่อเราไม่หวัง

ถ. ได้

ส. ยังต้องหวังไหม ในเมื่ออย่างไร ๆ ก็ต้องได้อยู่แล้ว ถ้าเหตุดีผลก็ต้องดี จะเอาผลไปทิ้งที่ไหนในเมื่อเหตุมีแล้ว

ถ. คือ ถ้าทำแล้วได้ ก็จะได้ทำมากขึ้นไปอีก

ส. แต่ขอเรียนให้ทราบ ว่า ไม่ดี ไม่ควรด้วย เพราะว่ากุศลทำแล้วจริง แต่ติดตามด้วยอกุศล คือ ความหวัง เพราะฉะนั้น บุญที่เราทำไปแล้วจริง ๆ ถ้าเราไม่หวัง สบายมากเลย ไม่ต้องไปหวังอะไร ในเมื่อเหตุมีผลก็ต้องมีอยู่แล้ว แต่ถ้าหวัง ขณะนั้นบั่นทอนกุศล เพราะว่าขณะที่หวังนั้นเป็นอกุศล

ถ. เราทำบุญกุศลก็เพื่อไปนิพพาน เราหวังอย่างนี้ ...

ส. แต่จริง ๆ ไม่ต้องคิดอย่างนั้น เพราะว่าชีวิตของเราที่เกิดมาเป็นมนุษย์ ก็ต่างกับสัตว์ดิรัจฉานอยู่แล้ว และสัตว์ดิรัจฉานก็ยังต่างกัน บางตัวก็ไม่มีเจ้าของ เลี้ยงดูเลย เป็นโรคภัยไข้เจ็บ ถูกรถทับ ไม่มีใครดูแล บางตัวก็นอนเตียงทองคำ ที่ต่างประเทศ แสดงให้เห็นว่า สัตว์ดิรัจฉานก็ต่าง มนุษย์ก็ต่าง ทุกอย่างต้องมีเหตุ ขึ้นอยู่กับเหตุ

ถ้าเราจะวางเรื่องนั้นทั้งหมดเลย และเราก็เหมือนคนใหม่ที่จะหาครูสักคน เราจะเอาใครเป็นครูดี

เพราะฉะนั้น จะเห็นได้เลย พระบรมศาสดา ไม่มีใครจะใช้ชื่อนี้ได้เลย เพราะเหตุใด เพราะว่าทรงตรัสรู้สภาพธรรม

ใช้คำว่า ตรัสรู้ หมายความว่า ไม่ได้คิดบวกลบคุณหาร แต่สภาพธรรมเป็นจริงอย่างไร พระปัญญาที่ได้สะสมมาที่จะทรงตรัสรู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าสามารถที่จะรู้ความจริงของสภาพธรรมนั้น ๆ ที่เกิดปรากฏในขณะนี้ จึงทรงพระนามว่า พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า และพระบรมศาสดา

เพราะฉะนั้น หนังสือที่จะอ่าน จะอ่านหนังสือเล่มไหน ในเมื่อเรามีครูแล้ว เราก็ต้องเลือกอ่านหนังสือของครู เราจะไปอ่านหนังสือของคนอื่นไม่ได้ คิดหรือว่าคนอื่นจะมีปัญญาเท่าพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า

ถ. ของพระพุทธเจ้าถูกต้องที่สุด แต่มีหลายวิธี ไซ้ใหม่ ซึ่งอาจารย์เหล่านี้ก็จะเลือกเฟ้นของท่านมา ๑ วิธี ๆ

สุ. ถ้าเราฝากความรู้ไว้กับผู้หนึ่งผู้ใด ยากเหลือเกินที่จะรู้ว่า อาจารย์ท่านผิดหรือเปล่า เพราะคงจะไม่มีใครสามารถเข้าใจพระไตรปิฎกและอรรถกถาได้ตลอด บางท่านถูกต้องนี้ ผิดตรงนั้นก็ไม่ได้ ไม่ได้หมายความว่าจะไม่ผิดเลย หรือจะไม่ถูกเลย แต่ส่วนที่ถูกจริง ๆ ทั้งหมดมาจากพระธรรมที่ทรงแสดงไว้แล้ว

ถ้าศึกษาจริง ๆ จะทราบได้เลยว่า ใครสอนโดยการคิดเอง แต่ไม่ตรงกับพระไตรปิฎก อย่างที่จะกล่าวว่า นิพพานเป็นอัตตา แค่นี้เรารู้แล้ว แต่ไม่ใช่เพียงเท่านี้ ยังมีอีกมากมายนัก ถ้าบอกว่า ธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา ถูกแน่นอน มีในพระไตรปิฎก และเป็นความจริง ซึ่งเราต้องค่อย ๆ ฟัง ค่อย ๆ คิดว่า พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้อะไร อริยสัจธรรมคืออะไร ถ้าบอกว่า ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ชื่อ ทุกคนจำได้หมดเลย

ที่อ่านมาแล้ว ทุกข์คืออะไร

ถ. ทุกข์ คือ ความที่ทนไม่ได้

สุ. ทนอะไรไม่ได้

ถ. ทนสิ่งต่าง ๆ ที่มากระทบไม่ได้

ส. เช่น ขณะกำลังเห็นเดี๋ยวนี้เป็นทุกข์ใหม่

ถ. ก็แล้วแต่เฉพาะคนว่า คน ๆ นั้นทนได้ไหม ถ้าทนได้ก็ไม่ใช่ทุกข์

ส. นี่ไม่ใช่อริยสัจจ์ ถ้าอริยสัจจ์ คือ สังขารธรรมทั้งหลาย หรือสภาพธรรมทั้งหมดที่มีเหตุปัจจัยปรุงแต่งเกิดแล้วดับ นี่คือความหมายของทุกข์ลักษณะที่จะทำให้ถึงนิพพานได้

เพราะฉะนั้น หนังสือที่อ่านเราก็ค่อย ๆ ทิ้งไป ถ้าเราได้ศึกษาธรรมจริง ๆ เราจะมีปัญญาว่า พระพุทธเจ้าทรงแสดงอย่างนี้ แต่ผู้ที่ไม่ได้ศึกษาธรรม จะพูดอีกอย่างหนึ่ง จะคิดอีกอย่างหนึ่ง จะเขียนจะเข้าใจอีกอย่างหนึ่ง เพราะฉะนั้น เราต้องเลือกด้วย ไม่ใช่ไปติดอยู่ที่หนังสือบางเล่ม แต่ต้องไขว่คว้าหาไปอีกว่า จริง ๆ แล้วคืออะไร และที่ถูกต้องที่สุด คือ เริ่มศึกษาพระธรรม จะทำให้เราไม่เสียเวลา คือไม่ไปติดอยู่ที่ความคิดของแต่ละบุคคล

ถ. เมื่อไรจึงจะปฏิบัติ ...

ส. สมาธิคืออะไร ก่อนอื่นที่เราจะทำอะไร เราต้องมีความรู้ความเข้าใจในสิ่งนั้น เหมือนอย่างเมื่อกี้ที่เราพูดเรื่องทุกข์ เราก็ต้องเข้าใจว่าทุกข์คืออะไร เพราะฉะนั้น เมื่อพูดถึงสมาธิกับวิปัสสนา ก็ต้องเข้าใจก่อนว่าคืออะไร ถ้าเราไม่เข้าใจว่าคืออะไร เราก็ไม่สามารถรู้ได้ว่าสิ่งที่เราต้องการนี้ถูกหรือผิด เพราะฉะนั้น สมาธิคืออะไร

ถ. ตามความเข้าใจของผม สมาธิ คือ ทำสติให้มั่นคง ทำจิตให้ว่าง วิปัสสนา คือ ทำให้เกิดปัญญา

ส. สมาธิที่ถูกต้อง คือ ความตั้งมั่นคงของจิต ซึ่งเกิดได้ทั้งกุศลและอกุศล ขณะใดที่มีจิตตั้งมั่นในอารมณ์คือสิ่งหนึ่งสิ่งใด อย่างคนที่กำลังตั้งใจอ่านหนังสือ เขาไม่สนใจอย่างอื่นเลย ไม่ได้ยินเสียงอื่นเลย ขณะนั้นก็เป็นลักษณะหนึ่งของสมาธิ คนที่ตั้งใจทำอะไรให้ดี สวย ๆ งาม ๆ เช่น สลักผลไม้ ก็ต้องมีสมาธิ แม้ในขณะที่ฟังขณะนี้ ก็มีสมาธิเล็ก ๆ เกิดทุกขณะจิต ทำให้ตั้งมั่นในสิ่งที่กำลังปรากฏและค่อย ๆ เข้าใจขึ้น

แต่สมาธิไม่ใช่ปัญญา เพราะฉะนั้น ความหมายของสมาธิที่ถูกต้อง คือ ตั้งมั่น และมีทั้งผิด มีทั้งถูก มีจิตสมาธิก็มี สัมมาสมาธิก็มี

และวิปัสสนาคืออะไร ถ้ายังไม่เข้าใจก็ทำอะไรไม่ได้ เพราะไม่เข้าใจ เพราะฉะนั้น วิปัสสนาคืออะไร

ถ. คือ การปล่อยวางให้เกิดปัญญา

ส. วิปัสสนากับปัญญา เป็นอย่างเดียวกันหรือเปล่า

ถ. ก็ใกล้เคียง วิปัสสนา คือ การทำให้เกิดปัญญา

ส. วิปัสสนาสูงกว่าปัญญา ไม่ใช่วิปัสสนาไปทำให้เกิดปัญญา และถ้าปล่อยวาง หมายความว่าอย่างไร หลับเสียดีไหม สบายกว่า ไม่ต้องทำด้วย ไม่ต้องเหน็ดเหนื่อย เพียงแค่หลับก็ไม่ว่าอะไรทั้งสิ้นแล้ว เพราะฉะนั้น ว่าง ไม่ถูกต้อง ว่างไม่ใช่ปัญญา ก็เป็นเรื่องของความสับสน ซึ่งจะต้องค่อยๆ เข้าใจขึ้น

ถ. ที่ทำว่าง คือ สมาธิ ใช่ไหม

ส. ว่าง และก็ไม่มีความหมาย ว่างที่นี้หมายความว่าอย่างไร ขณะนี้ว่างได้ไหม

ถ. ว่างนี้หมายความว่า จิตเป็นหนึ่งเดียว

ส. หนึ่งเดียว ก็ต้องรู้อะไรสักอย่างหนึ่ง จะว่างไม่ได้ เพราะฉะนั้น ไม่ใช่ว่าง ตกลงผิดนะที่ว่า ว่าง

๑๘๔๐

สนทนาธรรมที่ จ. ฉะเชิงเทรา

วันเสาร์ที่ ๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๓๑

ถ. กราบเรียนท่านอาจารย์ คือ ในชีวิตของแต่ละคน บางคนยังไม่ได้สัมผัสธรรมเลย มีความพร้อมในครอบครัว ลูกเต๋าก็ประสบความสำเร็จ ฐานะก็ดี ไม่มีความทุกข์อะไร ชีวิตก็สมบูรณ์ดี เกียรติยศก็มี เพราะฉะนั้น ทำอย่างไรจึงจะทำให้เขาได้สัมผัสธรรม โดยที่เขาคิดว่าไม่ต้องทำอะไรแล้ว แต่ดิฉันคิดว่า ยังต้องทำ แต่ดิฉันไม่มีปัญญาที่จะก่อคุณเพื่อน ต้องขอให้ท่านอาจารย์ก่อคุณ

สุ. ก็ไตร่ตรองดู มีหมดทุกอย่างครบแล้ว แต่ยังขาดอะไร

ถ. เขาก็ไม่ได้บอก แต่ดูเขาสุขสมบูรณ์ดี

สุ. แต่คนที่สมบูรณ์แล้ว อาจจะใคร่ครวญพิจารณาได้ว่า ยังขาดอะไรนะ พอละคิดออกใหม่ ว่า ยังขาดอะไร มีหมดทุกอย่างเลย ลาภ ยศ สุข สรรเสริญ ทรัพย์สมบัติ วงศาคณาญาติ บริวาร แต่ยังขาดอะไรนะ

ถ. ถ้าบอกว่า ขาดปัญญา เขาก็ไม่รู้อีก เพราะว่าปัญญาทางโลกของเขาเต็มที่แล้ว จะให้นึกถึงปัญญาทางธรรม เขาคงคิดไม่ออก

สุ. ก็ต้องมีคนช่วยคิด ว่ายังขาดปัญญา

ถ. เขาก็ไม่ได้บอกว่ามี แต่ก็อยากชักชวนเพื่อน

สุ. คงไม่มีใคร ศาสตราจารย์ หรืออะไรมากมาย ปริณายาวเหยียดที่จะมีความรู้เท่าพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ต่อให้ไปแสวงหาสักเท่าไรในแสนโกฏิก็มากกว่าจะมีพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าแต่ละพระองค์ เพราะฉะนั้น ก็เป็นบุญกุศลของผู้มีโอกาสที่ได้ยินคำนี้ พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า เพราะว่าถึงกาลสมัยหนึ่งซึ่งแม้คำนี้ก็ได้ยิน ไม่มีทางเลยเมื่อพระศาสนาหมดแล้ว อันตรธานแล้ว เพราะฉะนั้น ถ้ายังอยู่ในกาล หรืออยู่ในแหล่งที่มีโอกาสจะได้ยินคำนี้ ก็เป็นลาภ

อันประเสริฐที่จะรู้ว่า มีผู้หนึ่งซึ่งทุกท่านนอบน้อมสักการะในพระปัญญาคุณ
ในพระบริสุทธิคุณ ในพระมหากรุณาคุณ

เพราะฉะนั้น ไม่ใช่เพียงแต่ได้ยินชื่อ และเคารพสักการะ โดยไม่รู้ว่า
ท่านทรงตรัสรู้อะไร และทรงแสดงธรรมอะไรถึง ๔๕ พรรษา เข้า สาย บ่าย เย็น
มากกว่าใครทั้งหมดเลย เกือบจะเรียกได้ว่า ทั้งวันทั้งคืน นอกจากเวลาที่ทรงพักผ่อน
หรือเวลาที่มีกิจที่จะต้องเดินทางไกล

น่าอย่างยิ่งที่จะสนใจว่า พระองค์ทรงตรัสรู้อะไร และสอนอะไร ทั้งคำสอน
และคำพูดของบุคคลอื่นทั้งหมด มุ่งไปหาคำที่พระองค์ทรงตรัสรู้และสอน ซึ่งไม่ยาก
เพราะว่าพระไตรปิฎกมี อรรถกถามี และสำนักเรียนมี ที่เรียนมี โดยเฉพาะที่นี้ก็มี

เห็นไหม ทุกคนมาอย่างไรไปอย่างไรจึงมาถึงที่นี่ มาอย่างไรในสังสารวัฏด้วย
ไม่ใช่เฉพาะวันนี้อันเดียว ในสังสารวัฏที่ยาวนานมาก เราก็คงจะได้ผ่านพระอรหันต-
สัมมาสัมพุทธเจ้าบ้างแล้ว เพราะว่ามีพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าในอดีตหลาย
พระองค์มาก แต่ความรู้ความเข้าใจ ไม่ใช่ว่าฟังแล้วรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้เลย
เป็นเรื่องของจิรกาลาวนา คือ การอบรมสะสมอย่างมากที่สุด

อย่างพวกเราก็ทำกุศลมาแล้วในอดีต จึงได้เกิดเป็นมนุษย์ กรรมหนึ่งที่เป็นกุศล
ทำให้เกิดเป็นมนุษย์ เป็นมนุษย์ที่ไม่บ้าใบ้อดหนวกด้วย และมีโอกาสได้ฟังพระธรรม
แต่ให้คิดถึงว่า ตอนเป็นเด็กมีใครคิดบ้างว่าจะนั่งอยู่ตรงนี้ จะฟังเรื่องอย่างนี้
แต่ละชีวิตก็ไปแต่ละแบบ แต่สังขารขันธที่ปรุงแต่งสืบ ๆ มาจากจิตแต่ละหนึ่งขณะ ๆ
จนถึงกาลที่จะได้ฟังพระธรรม ไม่ใช่อยู่ดี ๆ ก็จะมาได้ฟัง ต้องมีการสะสมที่จะ
มีโอกาสดังกล่าว เพราะบางคนบ้านเดียวกันแต่ไม่ฟัง วิทยุก็เปิด ก็ยังไม่ฟัง
เพราะว่าสังขารขันธของเขายังไม่ได้ปรุงแต่งจนกระทั่งถึงกาลที่จะฟัง

และในขณะที่กำลังฟัง ให้ทราบไว้ เราต้องเข้าใจธรรมละเอียดตั้งแต่ต้นว่า
เป็นธรรม ไม่มีเรา เพื่อที่จะเอาเราออก ถ้ามีเรานี้มีความทุกข์ เราต้องเป็นอย่างนี้
เราต้องดีอย่างนั้น ถ้าเราไม่ดีอย่างนั้น เราก็จะเดือดร้อนใจอย่างนั้น สารพัดที่จะ
เดือดร้อน แต่ถ้าเป็นธรรมล้วน ๆ เราจะเข้าใจดีกว่า อกุศลก็เป็นอกุศล เกิดเพราะ

เหตุปัจจัยและกัณฑ์ แม้กุศลก็เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัยและกัณฑ์ไปแล้ว เป็นของใคร ที่ไหน ถ้าเข้าใจลึกซึ้งถึงความเป็นธาตุแต่ละอย่าง เป็นธาตุจริง ๆ เป็นธรรมชาติ ก็จะเห็นได้ว่า แม้ขณะที่กำลังฟังขณะนี้ก็มีเหตุปัจจัยที่จะได้ฟังแล้ว แต่ว่า ความศรัทธา ความสนใจ ปัญญาที่สะสมมามากพอที่จะฟังต่อไปหรือเปล่า หรือว่ามีโอกาสเพียงแค่นี้ได้ฟัง แต่ไม่ได้ติดตาม หรือไม่ได้สนใจต่อไป ก็ต้องคอยอีกนานแสนนานกว่าจะมีโอกาสได้ยินได้ฟังอีก และค่อย ๆ เห็นประโยชน์ขึ้นทีละเล็กทีละน้อย

แต่ถ้าสะสมมามาก อย่างคนในครั้งพุทธกาล บางท่านโกรธ พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ไปเฝ้า ฟังธรรม รู้เลยว่าไม่เคยได้ยินคำอย่างนี้มาก่อน และสามารถที่จะเข้าใจได้ บางท่านก็รู้แจ้งอริยสัจธรรมได้

เพราะฉะนั้น แต่ละชีวิตที่จะมาสู่พระธรรม อาจจะมาโดยลักษณะต่าง ๆ กัน ในสมัยโน้นคนเห็นผิดก็มีมาก เมื่อได้ฟังพระธรรมจึงได้เกิดความเห็นถูกขึ้น ทุกกาลสมัยก็เป็นอย่างนี้ แต่ละคนก็เป็นแต่ละหนึ่ง ไม่ซ้ำกันเลยในที่นี้ แต่ละชีวิตที่ผ่านมา ก็เป็นชีวิตที่สังขารชั้นมีโอกาที่จะปรุงแต่งจนกระทั่งสามารถได้ฟังในขณะนี้

ถ. ถ้าผมได้ทำตามวิธีปฏิบัติสมาธิว่า ทำอย่างนี้ ๆ ตามที่ท่านเขียน มันไม่น่าจะผิด นี่คือข้อที่ ๑. ข้อที่ ๒. ถ้าต้องศึกษาอภิธรรมก่อน หมายความว่า ผมควรหยุดปฏิบัติสมาธิ เพื่อเรียนพระอภิธรรมให้ได้ก่อนจึงจะทำ หรืออย่างไร

สุ. เคยพูดคำว่า พุทธัง สาระณัง คัจฉามิ ใหม่ และต่อจากนั้น คือ ธัมมัง สาระณัง คัจฉามิ หมายความว่าอย่างไร

ถ. ยึดพระพุทธ พระธรรม เป็นที่ตั้ง

สุ. มีพระธรรมเป็นที่พึ่ง พระธรรม คือ คำสอน ถ้าเราไม่ศึกษาคำสอน เราจะมีอะไรเป็นที่พึ่งที่จะรู้ว่า ใครถูก ใครผิด แต่ถ้าเราศึกษาแล้ว เราสามารถรู้ได้ จะไม่มีข้อคนเลย แต่จะมีว่า คำพูดอย่างนี้ไม่ตรง ไม่ถูกกับสภาพธรรม เพราะว่า พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้ความจริงของสภาพธรรมทุกอย่าง เพราะฉะนั้น เมื่อเราศึกษาแล้ว เราสามารถวัดได้ รู้ได้ว่า สิ่งที่ได้ยินได้ฟังหรืออ่านนั้นถูกต้องหรือเปล่า แต่ถ้าเรายังไม่ได้เรียน ก็เป็นของธรรมดาที่ว่าได้ยินได้ฟังอะไร เราก็เข้าใจว่า

ผู้้นัฏก ผู้้นัฏก เพราะเราไม่มีอะไรเป็นเครื่องวัด ไม่มีพระธรรมเป็นสรณะ แต่ถ้เราศีกษา มีพระธรรมเป็นสรณะจริง ๆ ต่ไปเราก้จะมีพระอริยสงฆ์ คือ พระอริยบุคคลเป็นสรณะ เพราะเรารู้ว่าหนทางใดที่จ้ทำให้บุคคลเป็นพระอริยเจ้าได้ ไม่อย่างนั้นเราไม่รู้ เราก้สับสน และเอาความคิดของเราเองว่า คงจะเป็นอย่างนี้ หรือคงจะเป็นอย่างนั้น ซึ่งธรรมของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าละเอียดมาก ลึกซึ้งมากด้วย

เมื่อ ๒ - ๓ วันนี เราก้พูดกันบ่อย ๆ เรื่องอริยสัจจ ๔ สองอริยสัจจแรก ลุ่มลึก เพราะเห็นยาก แต่สองอริยสัจจหลัง ซึ่งรวมทั้งการประพฤติปฏิบัติ การอบรม เจริญปัญญาที่เป็นอริยสัจจสุดท้ายด้วย เห็นยาก เพราะลุ่มลึก

ทำไมเราลืมนาคนี้ เราคิดว่า ไปนั่งเฉย ๆ ง่าย ๆ เป็นสมาธิ ไม่ต้องศีกษาอะไร ถ้เป็นอย่างนั้น คำที่ว่า เห็นยาก เพราะลุ่มลึก จะมีความหมายว่าอะไร

เพราะฉะนั้น ธรรมทั้งหมดที่ได้ศีกษา จะสอดคล้องกันทั้งหมดทุกคำ ไม่ค้ดค้านกันเลย แม้แต่การคิดว่า เราจะไปทำสมาธิ แต่ในคำสอนของ พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ภาวนามี ๒ อย่าง สมถภาวนากับวิปัสสนาภาวนา ภาวนาทั้ง ๒ จะเป็นไปได้เมื่อมีปัญญา หมายความว่าถ้ปราศจากปัญญาแล้ว จะอบรมเจริญสมถภาวนาหรือวิปัสสนาภาวนาไม่ได้เลย เพราะอะไร เพราะเหตุว่า สมถะแปลว่าสงบ สงบ ไม่ใช่่งเฉย ๆ คนเดียว ว้าง ๆ ไม่รู้อะไร แต่สมถะ หมายความว่า สงบจากอกุศล

ขณะใดจิตเป็นอกุศล ผู้้นัต้องรู้ ไม่ใช่ไปรู้ชื่อนิรอร ๕ กามฉันทนิรอร พยาบาทนิรอร แต่ขณะนีนิรอรอะไร ทางตาหลังจากที่เห็น นิรอรอะไร ทางหู หลังจากที่ได้ยินแล้ว นิรอรอะไร เพราะว่าสภาพธรรมมีจริง ๆ ทั้งหมด แต่เราไปฟัง เพียงชื่อ ไปอ่านเพียงชื่อ ไปจำเพียงชื่อ แต่ไม่รู้เลยว่า แท้ที่จริงแล้วชื่อทั้งหมด ขณะนี้มีหรือเปล่า และเมื่อไร

การอบรมเจริญปัญญาแม้เป็นขันของความสงบ คือ สมถะ ก็ต้องรู้ว่า ขณะนั้นจิตสงบหรือไม่สงบ ต้องมีสติสัมปชัญญะ ขณะนั้นสามารถที่จะรู้สภาพจิต

อย่างที่เราถามกันว่า จิตเป็นกุศลหรือเป็นอกุศล ก็หมายความว่าเราไม่ได้รู้สภาพของจิต จึงได้ถามเพียงชื่อและเรื่องราวว่า อย่างนั้นเป็นกุศล หรืออย่างนี้เป็นอกุศล แต่เวลาที่สภาพจิตอย่างใดเกิด สติสัมปชัญญะระลึกแล้วรู้ ขณะนั้นลักษณะของจิตที่เป็นกุศลต่างกับจิตที่เป็นอกุศล และเป็นอกุศลประเภทไหน กามฉันทะ หรือพยาบาทะ หรือวิกิจจนา หรืออะไรที่เป็นนิวรณ์ เพราะว่าอกุศลทั้งหมดเป็นนิวรณ์

เพราะฉะนั้น ต้องเป็นผู้ที่มีปัญญาจริง ๆ และคนในครั้งนั้นที่อบรมเจริญสมถภาวนา ท่านเหล่านั้นเห็นโทษของโลภะ แต่เราเห็นโทษของโลภะหรือเปล่า ขณะเป็นโลภะก็ยังไม่รู้ แต่ท่านเหล่านั้นสามารถรู้ว่า เพียงเห็น เป็นอกุศลแล้วติดแล้ว เพียงได้ยิน ก็ติดข้องแล้ว เร็วมาก และบางเบามาก แต่เรามักจะเห็นอกุศลหยาบ ๆ ใหญ่ ๆ เวลาเห็นคนที่โกง ทุจริต เราก็บอกว่า เขามีโลภะมาก แต่ที่เห็นแล้วชอบ ไม่ทันรู้ตัวเลยว่าเป็นโลภะ บางคนเขาเดินไปตามถนนและบอกว่า นั่นสวยดี เป็นโลภะ แต่ก่อนที่จะสวยดี โลภะเท่าไรแล้วก็ไม่ทราบ ทันทีที่สัมผัสตา ตื่นขึ้นก็มีความติดข้อง

ผู้ที่อบรมเจริญสมถภาวนาถูกต้องในครั้งนั้น ที่จิตจะสงบถึงขั้นอัปปนาสมาธิ ท่านต้องเห็นโทษของโลภะและรู้ว่า ครอบงำที่ยังมีการเห็น การได้ยิน การได้กลิ่น การลิ้มรส การรู้สิ่งที่กระทบสัมผัส หรือแม้เพียงการคิดนึกเรื่องราวของสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ จิตไม่สงบ เพราะฉะนั้น ท่านรู้ลักษณะของจิตที่เป็นกุศลซึ่งต่างกับอกุศล และรู้ว่า การที่จะทำให้จิตสงบเป็นกุศล ต้องอาศัยสภาพธรรมที่ตรึง คือ นึกบ่อย ๆ ในสภาพธรรมที่ทำให้จิตเป็นกุศล ไม่ใช่ไปนึกอะไรก็เป็นกุศลไปหมด เป็นไปไม่ได้ อย่างเห็นซากศพซึ่งเป็นอสุภกัมมัญฐาน คนนั้นต้องเป็นผู้ตรงว่า เห็นแล้วกลัว หรือเห็นแล้วปัญญา มี ขณะนั้นจิตจึงจะสงบได้ แต่ถ้าปัญญาไม่มี จิตก็ไม่สงบ เพราะฉะนั้น ท่านต้องรู้สภาพของจิต ขณะใดที่จิตเป็นอกุศล ปัญญาก็รู้ว่า ขณะนั้นเป็นอกุศล และตรึกอย่างไรกุศลจิตจึงจะเกิด จนกระทั่งจิตของท่านเป็นกุศลขึ้น ๆ ในสภาพของอารมณ์คือสิ่งที่จิตรู้ที่ทำให้สงบ

เพราะฉะนั้น ไม่ใช่ว่าง ไม่ใช่ไม่มีปัญญา แต่ต้องประกอบด้วยปัญญา ที่สามารถรู้ลักษณะของจิตด้วย จึงจะเป็นสมถภาวนา นี่คือ รั้มมัง สะระณัง คัจฉามิ สอบทานได้กับพระไตรปิฎก มีเหตุมีผลที่จะทำให้เราสามารถเข้าใจทุกคำที่เราได้ยิน อย่างถูกต้อง

ถ้าเขาบอกว่าสงบ เราก็สงบไปด้วย โดยเราไม่รู้ว่าจะสงบคืออะไร สงบจะเกิด ได้อย่างไร จะมั่นคงขึ้นได้อย่างไร เพราะอะไร ไม่มีคำอธิบาย ไม่มีเหตุผล มีแต่เรื่อง ทำด้วยโลภะ หรือด้วยความต้องการ

ถ้ามีความต้องการ และไปนั่งทำด้วยความต้องการ อาจารย์กับศิษย์ก็ ช่วยกันไป ทำกันไป เวลาเกิดว่าง ๆ ขึ้นมา ก็ตั้งใจติดข้องชอบใจไปอีก นั่นคือ ไม่มีพระธรรมเป็นสรณะ

ถ. เท่าที่ฟังความคิดของคุณอุดม เขาเข้าใจว่าพระพุทธเจ้าไปเรียนสมาธิ ก่อน จึงได้วิปัสสนา เพราะฉะนั้น สมาธิก็คือบาทของวิปัสสนา อยากจะให้อาจารย์ ขยายอันนี้

ส. คนละเรื่องเลย ความสงบเป็นความสงบ เพราะฉะนั้น ในครั้งนั้นก็มี ผู้ที่ได้บำเพ็ญสมถภาวนาและได้ฌานจำนวนมาก แต่ผู้ที่ได้ฌานนั้นเองไม่ใช่จะได้วิปัสสนา เพราะถ้าไม่มีการฟังพระธรรม ไม่มีการอบรมเจริญสติปัฏฐาน เรื่องของฌานก็เรื่องของฌานไป แต่เมื่อไรบุคคลเหล่านั้นได้ฟังพระธรรม ซึ่งทรงแสดง หนทางว่า หนทางที่จะรู้สภาพธรรมที่กำลังปรากฏ คือ รู้สภาพที่เป็นทุกขลักษณะ ที่เป็นอริยสัจจะที่กำลังเกิดดับ มีหนทางเดียว เพราะว่าขณะนี้สภาพธรรมเป็นอย่างนั้น ใครจะรู้หรือไม่รู้สภาพธรรมก็เป็นอย่างนั้น

ขณะนี้สภาพธรรมก็เกิดและดับ จิตเกิดขึ้นเห็นแล้วก็ดับ จิตเกิดขึ้นได้ยินแล้วก็ดับ สภาพธรรมเป็นอย่างนี้ ได้ฟังอย่างนี้ ใครจะประจักษ์อย่างนี้หรือไม่ประจักษ์ เป็นเรื่องของแต่ละบุคคลไป แต่ความจริงก็คือความจริง

เมื่อทรงตรัสรู้แล้วก็ทรงแสดง ซึ่งพวกที่อบรมเจริญสมถภาวนาไม่มีโอกาส รู้แบบนี้เลยถ้าไม่ได้ฟัง เพราะฉะนั้น ต้องฟังคำสอนของผู้ที่ตรัสรู้

ผู้ใดที่เคยอบรมเจริญสมณะมาก่อนและฟังคำสอน จะต้องเริ่มอบรมเจริญสติปัฏฐาน เพราะถ้าไม่มีการระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรม ปัญญาจะคลาไคลความไม่รู้ในลักษณะที่เป็นนามธรรมรูปธรรมซึ่งไม่ใช่เราแต่เป็นธรรมไม่ได้เลย

ตอบปัญหาธรรมที่วัดเจริญสุขารามวรวิหาร จ. สมุทรสงคราม

วันอาทิตย์ที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๓๑

พระ รู้สึกเป็นเกียรติอย่างยิ่งที่ได้รับเกียรติจากอาจารย์สุจินต์ บริหารวนเขตต์ และอาจารย์สมพร ได้ให้ความเมตตาธรรม เดินทางมาตอบปัญหาและบรรยายธรรม เพื่อให้ผู้บวชเป็นสามเณรและบวชศีลจาริณี ได้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรม คำสอนของพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้บวชแทบทุกคนย่อมรู้จัก อาจารย์สุจินต์ บริหารวนเขตต์ ทางวิทยุกระจายเสียง แต่ยังไม่เคยเห็นตัวจริง

วันนี้อาจารย์สุจินต์มาแล้ว ทุกคนคงจะรู้จัก และเพื่อที่จะได้ซาบซึ้งในหลักธรรม จึงขอให้ท่านผู้ฟังได้โปรดเตรียมปัญหาที่จะสอบถาม เพื่อให้เกิดความเข้าใจขึ้น อาจารย์จะได้ตอบ อธิบายให้เกิดความกระจ่างแจ้ง เพื่อประโยชน์ในการประพฤติปฏิบัติธรรมตามหลักพุทธศาสนา

เพื่อไม่ให้เสียเวลา โอกาสนี้ขอเจริญพรเรียนเชิญอาจารย์สุจินต์ บริหารวนเขตต์ ได้บรรยายธรรม และตอบปัญหาธรรมตามลำดับ ขอเจริญพร

ถ. ... (ได้ยินไม่ชัด)

สุ. วิปัสสนา คือ ปัญญาที่รู้ชัดลักษณะสภาพธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนี้ เรื่องของวิปัสสนา ไม่ใช่เรื่องที่จะเข้าใจได้ง่ายภายในเวลาอันรวดเร็ว แต่ต้องเป็นการศึกษาลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังมี ที่กำลังปรากฏในขณะนี้ จนกระทั่งเข้าใจจริง ๆ

ก่อนอื่น โดยศัพท์ วิปัสสนา หมายความว่าปัญญาที่รู้แจ้งชัด ถ้าจะแปลอย่างง่าย ๆ สำหรับให้ทุกคนเข้าใจ จะใช้คำว่า รู้ชัด รู้แจ้งลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏก็ได้

เพราะฉะนั้น ก่อนอื่น ต้องทราบว่า ขณะนี้สิ่งที่กำลังปรากฏเป็นธรรมหรือเปล่า และเป็นธรรมอะไรที่ปัญญาจะต้องรู้ชัด ถ้ายังไม่รู้ ว่า แม้ในขณะที่กำลังเห็นก็เป็นธรรม กำลังได้ยินก็เป็นธรรม กำลังคิดนึกก็เป็นธรรม ตั้งแต่เกิดจนตายเป็นธรรมหมด ธรรมเกิดขึ้น และธรรมก็ดับไป นี่คือชีวิตในวันหนึ่ง ๆ ถ้าไม่เข้าใจอย่างนี้ ปัญญาที่จะรู้แจ้งชัดในลักษณะของสภาพธรรมก็มีไม่ได้

เรื่องวิปัสสนาเป็นเรื่องที่จะต้องเข้าใจตั้งแต่ต้น ตั้งแต่ในขั้นของการฟัง ถ้าจะให้รู้ชัดจริง ๆ โดยที่ไม่ฟังเลย เป็นสิ่งที่เป็นไปได้ เพราะหาปัญญาต้องเจริญตามลำดับขั้น คือ ขั้นฟังสิ่งที่ยังไม่เคยได้ยินได้ฟังมาก่อน และเมื่อได้ยินได้ฟังแล้ว ต้องพิจารณาให้เป็นความเข้าใจของตัวเอง และเมื่อเข้าใจแล้ว ปัญญาที่สะสมเข้าใจเพิ่มขึ้น จะเป็นปัจจัยคือเป็นสังขารขั้นทำให้เกิดการระลึกศึกษาลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนี้ จากชาติหนึ่ง ไปอีกชาติหนึ่ง ต่อไปเรื่อย ๆ ไม่ใช่จะสามารถรู้แจ้งลักษณะของสภาพธรรมในขณะนี้ได้ทันที

เมื่อไม่มีท่านผู้ใดถาม ก็อยากจะถามให้คิดว่า จุดประสงค์ของการบวช หรือ การรักษาศีลคืออะไร ทุกท่านในขณะนี้เป็นผู้ที่รักษาศีล จุดประสงค์ในการรักษาศีลคืออะไร ถ้ายังไม่ทราบจุดประสงค์ก็คงจะได้เพียงศีล แต่ในฐานะที่เป็นผู้รักษาศีล มีศรัทธาที่จะรักษาถึงศีล ๘ ก็ควรที่จะได้ทราบว่า ในการรักษาศีลนั้น จะได้รับอะไร นอกจากศีลบ้างไหมที่เป็นจุดประสงค์

ถ้าใครไม่คิดเลยและไม่ทราบ จะรักษาศีลก็วันก็ได้เพียงเท่านั้นเอง แต่ถ้าเข้าใจจุดประสงค์ที่เพิ่มขึ้น คือ นอกจากรักษาศีลแล้ว ก็มีการฟังพระธรรม สนทนาพระธรรม เพื่อให้เข้าใจพระธรรม ก็จะได้ประโยชน์มากกว่าเพียงการรักษาศีลเท่านั้น

ถ. รุระหรือหน้าที่สำคัญยิ่งในพุทธศาสนามีอยู่เท่าไร

สมพร รุระสำคัญในพระพุทธศาสนา มี ๒ อย่าง เรียกว่า คันถรุระ และวิปัสสนารุระ คันถรุระ หมายถึงการศึกษาเล่าเรียนพระพุทฺธพจน์ วิปัสสนารุระ หมายถึงการปฏิบัติเพื่อความพ้นทุกข์ รวมความว่า ทั้งปริยัติและปฏิบัติ ๒ อย่าง ส่วนปฏิเวธ หมายถึงการแทงตลอด เป็นมรรคผลนิพพาน

ถ. วิปัสสนามีปรากฏในพระไตรปิฎกหรือไม่ และวิชาธรรมกายมีในพระไตรปิฎกหรือไม่

สมพร วิปัสสนาธุระมีปรากฏในพระไตรปิฎก อรรถกถา และฎีกา ส่วนมากจะชื่อว่า สติปัฏฐาน

คำว่า สัมมาอรหัง ถ้าจะวินิจฉัยศัพท์จริง ๆ คำว่า สัมมาอรหัง ติดต่อกัน อย่างนี้ในพระไตรปิฎกไม่มี ศัพท์นี้อาจารย์รุ่นหลังมาบัญญัติใช้ขึ้น ซึ่งการใช้ขึ้นนั้น แล้วแต่คณาจารย์มีความเห็นอย่างไร

ถ. การที่อุบาสิกาค้นนมโคหรือนมกล่อ่ง ถือว่าผิดศีลวิกาลโภชนาหรือเปล่า

สมพร นมนี้ยังบัญญัติว่าเป็นอาหารอยู่ ถ้าเราจะรักษาศีลให้บริสุทธิ์จริง ๆ เราต้องอดทน งดเว้น ถ้ามีความจำเป็นก็ฉันอย่างอื่น เช่น น้ำ ซึ่งไม่ห้าม ถ้าเราเสียสละแล้ว เสียสละการงาน หันมาถือศีลที่สูงแล้ว เราต้องยอม ต้องอดทน ไม่ใช่มาบวชแล้ว หรือมาถือศีลมากข้อแล้ว แต่ยังไม่ยอม คือ ยังเห็นแก่ตัว เห็นแก่โลภะ ความอยากเป็นโลภะ ความจริงเรื่องอาหาร เวลาเย็นไม่จำเป็นเท่าไร ในเมื่อเรากินอาหารเพียงพอแล้วตอนกลางวัน อาหารตอนเย็นพระองค์ตรัสว่า ไม่มีความจำเป็นเท่าไร ถ้าเรากินอาหารมาก การปฏิบัติทางจิตของเราจะไม่ค่อยได้ผล เพราะว่าอาหารเป็นปัจจัยส่วนหนึ่งที่ทำให้เราเกิดโลภะได้

